

הישיבה השמונים-ושלוש של הכנסת השתים-עשרה

יום רביעי, ב' בתמוז התשמ"ט (5 ביולי 1989)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:03

א. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

ולהעביר את הצעת החוק לדיון בוועדת הכלכלה לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. חברי הכנסת, על הודעת יושב-ראש הוועדה לגבי העברת חוק שדה התעופה אילת מוועדת הכספים לוועדת הכלכלה — אנחנו צריכים להצביע. אנחנו עוברים להצבעה. מי בעד העברת חוק שדה התעופה אילת מוועדת הכספים לוועדת הכלכלה, כפי שהציע יושב-ראש ועדת הכנסת, יצביע.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את חוק שדה התעופה אילת (הוראות מיוחדות).

התשמ"ח — 1988, מוועדת הכספים

לוועדת הכלכלה — 7

נגד — אין

נמנעים — אין

ההצעה להעביר את חוק שדה התעופה אילת (הוראות מיוחדות), התשמ"ח — 1988, מוועדת הכספים

לוועדת הכלכלה נחקבלה.

היו"ר ד' שילנסקי:

הוחלט להעביר את החוק מוועדת הכספים לוועדת הכלכלה.

היו"ר ד' שילנסקי:

הנני מתכבד בזה לפתוח את ישיבת הכנסת.

הודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת.

חיים קורפו (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ועדת הכנסת החליטה, בישיבתה מיום כ"ד בסיוון התשמ"ט, 27 ביוני 1989, לקבוע את ועדת העבודה והרווחה לדון בנושא "בית-החולים 'ביקור חולים'", בעקבות הצעות לסדר-היום מטעם חברי הכנסת יהושע מצא, משה גפני, ישלמה דיין ואברהם ורדיגר.

כן החליטה הוועדה, בישיבתה מיום ל' בסיוון התשמ"ט, 3 ביולי 1989, לקבוע את הוועדות שידונו בנושאים אלה: 1. ועדת הכלכלה תדון בהצעת חוק החשמל (הגבלת צריכת חניס של עובדי חברת החשמל), התשמ"ט — 1989, מטעם חבר הכנסת אברהם פורז; 2. ועדת הכנסת תדון בהצעה לסדר-היום בנושא "דוח מבקר המדינה על תרומות למפלגות", מטעם חברי הכנסת חיים אורון, אברהם פורז ורחבעם זאבי.

הכנסת האחת-עשרה דנה ביום י"ב באב התשמ"ח, 26 ביולי 1988, בהצעת חוק שדה התעופה אילת (הוראות מיוחדות), התשמ"ח — 1988, בקריאה ראשונה, והעבירה לוועדת הכספים את הצעת החוק להכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. בכנסת השתים-עשרה, ביום כ"ה באייר התשמ"ט, 30 במאי 1989, הוחלט דין הרציפות על הצעת חוק זו, והיא הועברה לוועדת הכספים. ועדת הכנסת החליטה, בישיבתה היום, להמליץ בפני הכנסת לשנות את החלטתה

ב. חילופי גברי בוועדות הכנסת

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה.

חיים קורפו (יו"ר ועדת הכנסת):

כנסת נכבדה, אבקש את אישורה של הכנסת לחילופי גברי בוועדות מטעם סיעת ד"צ: בוועדת הכנסת — במקום חבר הכנסת רן כהן יכהן חבר הכנסת יוסי שריד.

ג. שאילתות בעל-פה

"מילחון", ואילו מזון מבושל מסופק לקשישים הרחוקים למיטתם על-ידי חברת "שפע".

ברצוני לשאול:

1. מתי נערכו הביקורות האחרונות במפעלי "מילחון" ו"שפע", ומה היו תוצאותיהן?

2. האם בכוונת משרד לנקוט צעדים מידיים על-מנת לשפר את איכות המזון ולמנוע סיכון בריאותי מאוכלוסיית הקשישים, הפגיעה ממילא?

היו"ר ד' שילנסקי:

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום. שר הבריאות ישיב על שאילתא בעל-פה מאת חברת הכנסת נאווה ארד.

138. מנות מזון לקשישים

נאווה ארד (המערך):

אדוני השר, בעיתון "העיר" מיום 30 ביוני 1989 פורסמה כתבת תחקיר ובה ממצאים קשים בנוגע למנות מזון המחולקות לקשישים בחל-אכ"ב, ובהן כמויות חידקים הגדולות לאין שיעור מהתקן. מנות המזון הקפואות מיוצרות על-ידי מפעל

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני שר הבריאות, בבקשה.

שר הבריאות י' צור:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אשר לחברת "מילון", לחברה זו רשיון יצרן של משרד הבריאות והיא נמצאת בפיקוח שירות המזון. מפעל "מילון" הוא גם יצואן. המפעל מנהל מערכת בקרת איכות על תהליכי הייצור והמוצר הסופי. המפעל בודק את עצמו באופן שוטף, וממצאיו עונים על הדרישות. שירות המזון נוטל מדגמים הן מהמפעל והן מהשיווק. בשלוש השנים האחרונות לא נמצאו חריגות בממצאי הבדיקות. משרדנו נוטל הבוקר דוגמאות מהמזון לקשישים לבדיקה מעברתית. נקפיד יותר בעקבות הדברים ששמענו.

חברת "שפע" ממוקמת בבית "כור" בתל-אביב. למעשה מדובר במסעדה המושכרת לחברה על-ידי חברת "כור". למסעדה רשיון עסק של העירייה בהסכמת משרד הבריאות. כמקובל.

לאחר ביקור של שירות המזון במקום התברר, שהמסעדה מייצרת במקום מזון שאינו מיועד רק לצריכה מקומית, כי אם גם מזון המשווק למקומות שונים, בהם מועדון הקשישים ברחוב רש"י בתל-אביב. משרדנו לא היה מודע לכך שחברת "שפע" משמשת למעשה כמפעל הסעדה, ולפיכך לא ניטלו עד היום דוגמאות לבדיקה מעברתית.

הנוהל לגבי מסעדות הוא, שיש להשאיר דגימת מזון מכל פריט נאכל למשך 48 שעות. רק במקרה של תקלה בודקים את הדוגמאות. לא כן הדבר במפעל המייצר מזון לשיווק, שבו יש סדרה קבועה של בדיקות. שירות המזון נוטל היום מהמסעדה לבדיקה מעברתית דוגמאות של המזון המיועד לקשישים. אם נמצא חריגה, נדרוש לסגור לאלתר את המקום.

דרשנו מבעל החברה לפעול מיידית להשגת רשיון יצרן למסעדה. המסעדה בודקת את עצמה באופן שוטף במעבדה פרטית.

אלה התשובות. אמרתי שנטלנו השבוע דגימות, בעקבות ההערה ששמענו. אנחנו נקיים את הדבר לגבי חברת "שפע", שצריכה להבטיח לעצמה לא רק רשיון למסעדה אלא גם רשיון יצרן, שדרכי הביקורת לגבי קפדניות הרבה יותר.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת נאווה ארד.

נאווה ארד (המערך):

אני מודה לשר על תשובתו. אני רוצה להפנות את תשומת לבו לכך, שייחכן שצריך לבדוק עכשיו מי מעביר מזון לקשישים בכל רחבי הארץ.

אני רוצה גם לשאול: האם יש למשרד הבריאות תקן מחייב למזון קפוא? בשיחה שלי עם מנכ"ל "מילון" הוא טען, שאין כלל תקן מחייב למזון קפוא אלא קיימת רק נורמה. לפי התשובה שלך, הבדיקה היתה צריכה להיות על סמך תקן כלשהו. האם יש תקן או אין תקן?

היו"ר ד' שילנסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד צוקר, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר צבן.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני השר, מאחר שהועלו כאן שאלות בדבר התקן והרישוי של חברות העוסקות במזון, אבקש לדעת: האם יש כוונה לפרסם בקרוב את התקנות שהוכנו למענן בעניין מתן פומביות לתכולה המלאה של מצרכי מזון למיניהם, על-מנת שתובטח ידיעה מלאה של רוכש מצרך המזון מה הוא רוכש ומה היא כמות החומרים המסוכנים או אלה שיש בהם פוטנציאל סיכון? האם ככוונתך לפרסם בקרוב את התקנות הללו?

היו"ר ד' שילנסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יאיר צבן.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

בהמשך לשאלתו של קודמי, חבר הכנסת דוד צוקר, אני רוצה שהכנסת גם תשמע הסבר, מדוע עוכב עד עכשיו פרסום התקנות בעניין התכולה של מזון? מדוע עלינו לפגור בעניין הזה אחרי מדינות מתוקנות, שבהן הונהג הדבר הזה כבר לפני שנים רבות?

שאלה שנייה. אדוני, אתה תיארת כאן כיצד נודע לך באקראי על כך שיש ליקויים באספקה. האם ייתכן שיש מקרים אקראיים נוספים כאלה, שאינם תחת פיקוח? השאלה היא: האם במנגנון המסדיר את הדברים האלה יש ליקוי, המאפשר לאנשים לספק את הדברים האלה בלי להזדקק כלל לבדיקות של משרד הבריאות? אהיה אסיר תודה לך אם תאמר לי, האם יש היום בכלל פיקוח רציני, מבחינת כוח האדם המצוי במשרד הבריאות, על איכות המזון. אזכיר גם את הכתבות המרגשות שראינו בטלוויזיה על איכות המזון במסעדות מסוימות.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. אדוני השר, בבקשה.

שר הבריאות י' צור:

חלק מהשאלות הן בבחינת "שאלות טרמפ", שהרי אין להניח, שאם מפעל מייצר באופן רצוף מזון ושולח אותו לבית-אבות או למעון-יום של קשישים, יהיה כתוב על המגשים מה בדיוק יש במזון. אתם מדברים על מזון העומד למכירה. אני יודע שיש לנו התכתבות מתמשכת בנושא הזה. זה באמת לא שייך לעניין. אני מוכן לבדוק שנית את הדברים.

קשה מאוד לפקח על כל המערכות באופן רצוף. בעקבות הדברים שהתבררו, אני פונה עכשיו לכל המוסדות הרפואיים שבפיקוחנו, הרוכשים מזון מקבלני חוץ, לוודא שלרוכש המזון יש רשיון.

אני רוצה להטיל בזאת את האחריות על המוסד שאני מפקח עליו. אני חושב שהדבר הזה יבטיח במידה רבה יותר את נושא השליטה. אם בית-חולים סיעודי או מוסד מסוים של העירייה מקבל מאתנו רשיון להפעיל מוסד סיעודי, עליו לרכוש מזון רק ממוסד שיש לו רשיון לכך. יש להעביר את האחריות לכך אליו. קשה מאוד לשלוט על כל מסעדה — כמה היא מוכרת, למי היא מוכרת ומה היא מוכרת.

אני מסתפק בתשובות האלה. השאלה של חברת הכנסת נאווה ארד מחייבת אותי בבדיקה נוספת.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה לשר הבריאות.

ד. הצעות לסדר-היום

סמים במגזר הערבי בישראל

היו"ר ד' שילנסקי:

בחודש האחרון בלבד תפסה המשטרה 16 קילוגרם הרואין בדרכם ללבנון מתל-אביב, שמחירם 10 מיליון ש"ח. אומנם, יש לברך את המשטרה על כך שתפסה את הכמות הזאת, אבל הכמות שלא נתפסה גדולה הרבה יותר, לדעתי. אנחנו רואים שהנגע הולך ומתרחב ומתפזר ממשיכות לזרום כמויות גדולות של סמים מכל הסוגים לתוך מדינת ישראל.

לבנון מייצרת היום את הסם. בעבר ייצרו בלבנון רק חשיש. היום מייצרים סוגים שונים של סמים, שמוצאים את דרכם למדינת ישראל, לשווקים בתוך מדינת ישראל ולשווקים בעולם, בכלל זה מצרים.

המגפה הזו מסוכנת במיוחד בסקטור הערבי על רקע האבטלה הגוברת. עשרות אלפי פועלים מובטלים היום משום שאינם מוצאים מקום עבודה. הם סובלים מריקנות של הזמן, הם משמשים כתובת נוחה לסוחרים. כאשר הכיס ריק, הם עוסקים בגנבות, בשוד או במכירה ובחיסול טוטלי של כל הנכסים שלהם. הדבר מביא לבעיות חברתיות קשות ביותר.

אני מכיר זוג מנצרת שהתחתן לפני שנים אחדות ונולד להם בן. הבעל היה מובטל בשנת האחרונה והתחיל לצרוך סמים ומכר כמעט את כל מה שהיה לו בבית. לפני שבועות אחדים עזבה האשה, עם הילד, את הבית והמשפחה נהרסה כליל. אני מביא זאת כדוגמה לבעיות סוציו-אקונומיות, שהיום מתרחבות והולכות בסקטור הערבי ובמדינה כולה.

האבטלה המתחזקת גוררת צריכת סמים, אבל לצערי הרב הבעיה איננה מתפשטת רק בשכבות החלשות. גם בשכבות החזקות, בשכבות העשירות, צריכת הסמים הולכת ומתרחבת. הבעיה נעשית קשה יותר ויותר לגבי כל האוכלוסייה במדינת ישראל.

בנושא זה אני רוצה לומר, שהמשטרה משקיעה מאמצים, ויש לברכה על כך, אך חסרים לה הכלים והחקנים שייתנו לה את האפשרות להתגבר על הבעיה. ואומנם, היו הרבה תפיסות, אבל הבעיה מתרחבת והולכת. במצב הקיים במדינה, כאשר המשטרה משקיעה מאמצים בתחומים שונים, הכלים העומדים לרשותה לטיפול בבעיית הסמים הם מצומצמים. לכן אנחנו רואים שהמשטרה לא יכולה להתגבר על הבעיה, והנגע מתרחב והולך.

לדעתי, יש היום מקום לבדוק מחדש את כל פעילות המשטרה בנושא המלחמה בסמים ויש צורך לפתוח תחנות חדשות ולהגביר את ניידות המשטרה, ניידות השוטרים, ובמיוחד כלילה, כאשר הסוחרים עוסקים במלאכה ומרגישים כאילו הכול פתוח והכול אפשרי.

יש צורך לשתף פעולה עם הרשויות המקומיות בנושא זה. אני חושב שהמשרדים האחרים גם הם צריכים לטפל בנושא, ובמיוחד משרד העבודה והרווחה. היום יש מחסור ב־560 תנאים של עובדים סוציאליים — — —

היו"ר ד' שילנסקי:

אינך יכול להתחיל נושא חדש. זמן תם לפני דקה. אתה יכול לסיים את דבריך במשפט או בשני משפטים.

עבדאלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אני מסיים, אדוני היושב-ראש.

הסעיף הבא: הצעות לסדר-היום. לפנינו הצעות מס' 1103 ו-1212, בנושא: סמים במגזר הערבי בישראל. רשות הדיבור לראשון הנואמים, חבר הכנסת עבדאלוהב דראושה, ואחריו — לחבר הכנסת נואף מסאלחה. בבקשה.

עבדאלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בעיית הסמים במדינת ישראל היא בעיה כללית, וסובלת ממנה כל החברה בישראל. יהודים וערבים כאחד. אבל התפשטות נגע הסמים בסקטור הערבי בשנים האחרונות היא בעיה חדשה לגבי סקטור זה.

נגע הסמים הולך ומתפשט. הבעיה נעשית חמורה יותר בסקטור הערבי בהעדר מסגרות טיפוליות ושיקומיות, ובגלל ההונחה הקיימת לגבי סקטור זה.

בפתיחת דברי אני רוצה לציין, שתחום הסמים והפשע הקשור בסמים הוא תחום שיש בו שיתוף פעולה יהודי-ערבי פורה. לצערי הרב, זה אולי התחום היחיד שיש בו שיתוף פעולה מלא בין נרקומנים וסוחרים יהודים וערבים. הסוחרים משתפים ביניהם פעולה, וכך גם הנרקומנים.

זו בעיה המחייבת טיפול מיידי, אם לא תהיה היענות לבקשות הארגונים השונים העוסקים בנושא הזה במישור של תקנים, של פתיחת מוסדות, של תקציבים ומשאבים, ילך הנגע ויתפשט, ונהיה במצב שיקשה על הארגונים והמוסדות המטפלים בבעיה הזאת להתגבר עליה בעתיד.

אני רוצה לספר את סיפורו של ילד בן 13 מנצרת בשם סלים סרי, שנרצח לפני כמה שבועות אחרי שנפרד מאביו לשעה קצרה בדרכו למכולת קרובה; הוא נפרד מאביו לכמה דקות בלבד, ולאחר כשעה נמצא הרוג, אחרי שהתעללו בו. נתפסה קבוצה של נרקומנים, ואחד מהם הודה שרצח את הילד.

המקרה המחריד הזה הסעיר את נצרת והאזור. אני חושב שזו דוגמה למקרים מצערים, שכבר קרו דוגמתם גם בסקטור היהודי. עם התרחבות הנגע של הסמים, עלולים להתפשט בחברה הישראלית מקרים כאלה ומקרים מחרידים עוד יותר של הרג בני אדם, של מעשי שוד, של עבריינות.

מנתונים שפרסמה אגודה בשם "אל-האל" למלחמה בסמים בסקטור הערבי, מתברר שבסקטור הערבי קיימים 16,000 צרכני סמים קלים ו־9,000 נרקומנים הלוקחים סמים קשים.

הבעיה היא גם של סוחרים הסמים. הרווח הגדול בעיסוק בסחר בסמים מפתה אנשים, שבעבר אולי לא חשבו כלל לעסוק בסחר סמים ולהפיץ אותם. העיסוק בסחר בסמים בסקטור הערבי מתרחב והולך. התופעה התחילה ביישובים המעורבים — עכו, לוד, רמלה, יפו וירושלים, אבל עתה היא מתפשטת גם ליישובים הגדולים, כגון טיבה, טירה, נצרת, תמרה, ירכא, דלית-אל-כרמל, עוספייה, אברסנאן ויישובים אחרים. המצב כל כך החמיר, עד שהנגע הגיע גם ליישובים קטנים, ובמיוחד בצפון הארץ.

מאז מלחמת לבנון נכנסות כמויות גדולות יותר ויותר של סמים למדינת ישראל בכלל ולסקטור הערבי בפרט. בנושא זה קיים שיתוף פעולה יהודי-ערבי מלא. לצערי הרב, גם אנשי משטרה ואנשי צבא, קצינים וחייילים, היו מעורבים בנושא זה.

שיטות הבילוש והחקירה של המשטרה, של כל משטרה בעולם, מטבען שהן מעוררת התנגדות. על אחת כמה וכמה כאשר החוקר והנחקר משתייכים לקבוצות לאומיות שיש ביניהן — באותם מקרים שמחייבים חקירה — קונפליקט.

חשוב לציין, שרשות חסות הנוער מופקדת, לפי חוק הנוער, התשל"א — 1971, על הטיפול החוץ-ביתי בנערים ובנערות שנפלטו ממסגרות חינוך ועבודה. בשנים האחרונות פיתחה רשות חסות הנוער רשת מסגרות לתושבים הערבים. יש כיום כשבע מסגרות, אשר בתוכן בין 250 — 300 חוסים. רבים מבני הנוער אינם מוצאים מחסה לבית ולא בדוגמה, רשמיים או פרטיים, והם נפלטים לעבריינות, והדרך לסמים היא פשוטה וקלה.

השירות לנוער ולצעירים במצוקה מטפל בנערים ובצעירים גילאי 14 — 25, אשר לא מצאו את דרכם אל מסגרות חינוכיות, הכשרה מקצועית או עבודה. היחידה היא ארצית, אולם מצוקת כוח-האדם מקשה את הפעולה בסביבתם הטבעית של בני הנוער הצעירים. באום-אל-פחם, לדוגמה, יש מעל ל-6,000 נערים גילאי 14 — 17. כל עובד חבורות אחד צריך להתמודד עם 250 נערים המוגדרים כמנותקים.

החינוך במגזר הערבי גדל בקצב מדהים בשנים האחרונות. כ-95% מגילאי בית-ספר יסודי וכ-55% מגילאי בית-הספר התיכון לומדים. אבל יש נשירה ישירה וגם נשירה סמויה, זאת אומרת, תלמידים יושבים בכיתה גם אם אין הם קולטים דבר. חשוב מאוד לפתח את החינוך המקצועי והטכנולוגי, להקים סדנאות, לפתח את שיתוף הפעולה בין רשתות "אורט" ו"עמל", משרד החינוך ומשרד העבודה והרווחה.

אף שחל גידול בהיקף החינוך המקצועי במגזר הערבי, הוא עדיין מפגר בהרבה אחרי החינוך הטכנולוגי-המקצועי במגזר היהודי. אצל ערביי ישראל כ-22% לומדים בחינוך הטכנולוגי והמקצועי, לעומת כ-64% ביישוב היהודי.

בסקטור הערבי פועלת אגודה וולנטרית בשם "אל-הלאל", שנוסדה בירושלים בשנת 1987 על-ידי קבוצת ערבים ישראלים, כדי להילחם בתופעת השימוש בסמים בשתי דרכים: 1. מניעה והסברה; 2. טיפול ושיקום של מתמכרים.

האגודה מתכננת לפתוח לפחות שלושה מרכזים, נוסף על המרכז שנפתח בטירה שבמשולש. מרכזים יפתחו בנצרת, בגליל-התחתון ובחיפה. האגודה מתכננת בניית הוסטל לגמילה באזור סח'נין. הדבר כרוך בהוצאות רבות, כמיליון דולר רק לבנייה, וכ-400,000 דולר להחזקה. בהוסטל יהיו 48 מיטות.

נוסף על הסניפים שהוזכרו, יש פעולה ברוכה של עיריית אוס-אל-פחם ומועצת טייבה בשיתוף עם משרד העבודה והרווחה.

אדוני היושב-ראש, היום גם בני-טובים רבים טעמו את טעמו של סם, דבר שגרם להרס משפחות, ועבירה גוררת עבירה — שוד, גנבות, אלימות וכו'.

אני קורא לרשות למלחמה בסמים לסייע למגזר הערבי; אני קורא למשרדי הממשלה, למסדות ציבור, לאושים פרטיים, לקהילה, לתרום לקופתה של הרשות ולעזור לה. תקציבה של הרשות עד 31 במרס 1990 הוא רק מיליון וחצי שקלים לפעולה במגזר היהודי ובמגזר הערבי גם יחד.

אני קורא לראשי הרשויות הערביות לשתף פעולה בינם לבין עצמם, עם קהילתם ועם משרדי הממשלה, כדי לפתוח

אני חושב שצריך להקצות את התקנים הדרושים, צריך להקים מוסדות שיטפלו בבעיה הזאת. יש צורך לכלול את הציבור הערבי בכל הפעילות של משרד העבודה והרווחה, של משרד החינוך והרשות למלחמה בסמים. הסקטור הערבי צריך להיכלל בסדנאות, בסימפוזיונים, בקורסים ובמפגשים.

מצער מאוד שמתוך תקציב שהוקצב לרשות למלחמה בסמים, בסך 1.176 מיליון שקל, הוקצב סכום של 15,000 שקל בלבד לסקטור הערבי. אני חושב שהממשלה כולה חייבת לדון מייד בנושא של התפשטות הסמים במדינת ישראל ובנושא של התפשטות הסמים בסקטור הערבי, ולשים זאת כראש סדר העדיפויות במדינה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה לחבר הכנסת דראושה. אני מזמין את חבר הכנסת נואף מסאלחה.

נואף מסאלחה (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני פותח את דברי בנושא סכנת הסמים והשפעתה על החברה בציטוט מפי רן שור, מנהל תוכנית "18-פלוס" של שיקום השכונות. הוא אמר: "לוחמה בסמים היא לוחמה בטרור".

אני מקדים ואומר שנבחרה ועדה, אדוני היושב-ראש ואדוני השר, ועדת כנסת בראשות חבר הכנסת עובדיה עלי, ואני אחד מחבריה, שתפקידה לחקור את נושא הסמים ולהגיש מסקנות שיעזרו בביעור נגע הסמים ובעצירת התפשטותה של תופעה חמורה זו. גם הרשות למלחמה בסמים קמה ופועלת כבר כמה חודשים. במליאת הרשות יש נציגים של שרי הממשלה, משרדי הממשלה, ארגונים ציבוריים ואגודות וולונטריות ונציגי ציבור. כראש מועצת הרשות עומד עורך-הדין אליקים רובינשטיין, מזכיר הממשלה. אני בטוח שהרשויות והוועדות שהזכרתי, יחד עם ראשי הרשויות המקומיות ואנשי הקהילה, יעזרו רבות בעצירת מגפת הסמים.

אני מעלה את הנושא ומייחד את המגזר הערבי, כדי להגביר את התודעה הציבורית במוסדות ובקהילה הערבית בישראל, וכדי להתריע על סכנה מוחשית אשר היתה וזה לחברה הערבית, בגלל המבנה החמולתי, הכפרי, הדתי והמסורתי. אולם, בזמן האחרון אנו עדים לגידול מדהים במספרם של צרכני הסמים במגזר הערבי. אין טיפול מונע, וודאי שאין מרכזי גמילה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, החברה הערבית בישראל עברה התפתחות ושינוי, אולם צפיפות הריוח, בעיקר כערים המעורבות, הנשירה מבתי-הספר, בעיקר מבתי-הספר התיכוניים, עויבת הכפר והנהירה לעיר בחיפוש אחרי עבודה, המעבר מחברה מסורתית לחברה פתוחה וחופשית, העצמאות של הפרט ואי-התלות בבית, ולפעמים גם המצוקות החברתיות והאישיות, כל אלה ואחרים הם סיבות "טובות" לחשיפת ציבור גדול יותר לסכנת הסמים, אם כצרכנים ואם כסוחרים סמים.

אדוני היושב-ראש, אם נעניין בדוח הוועדה לבדיקת עבריינות הנוער במגזר הערבי, ממאי 1986, אנו לומדים על עלייה ניכרת בעבריינות הנוער בקרב האוכלוסייה הערבית. אחת הסיבות, למשל, היא אי-שיתוף הפעולה בין המשטרה לבין האוכלוסייה בגלל הקונפליקט הלאומי. אני מצטט מרוח הוועדה: "תנאי חיייה של האוכלוסייה הערבית בישראל גרמו לכך ששיתוף הפעולה בינה לבין משטרת ישראל איננו מלא. האוכלוסייה הערבית מכירה את המשטרה בעיקר כזרוע של השלטון, המופעלת בימי הפגנות ושבתות בנושאים לאומיים.

מצומצמים יותר במגזר זה. מבחינת שכירות התופעה, אחוזה דומים למדמים באוכלוסייה היהודית. על-פי הערכה — ובדברים הללו לעולם אין מספרים מדויקים באופן אבסולוטי. אנחנו כולנו מדברים ברמות דיוק שונות בהערכות — יש כיום כ-25,000 נרקומנים בקרב האוכלוסייה הערבית, בהם כ-10,000 מכורים לסמים קשים.

בנושא הסחר והשימוש בסמים לא מוצאים כל אפליה או הבדל של דת וגזע. ומאחר שמדובר כאן בתופעה שמאפיין אותה קשר של שתיקה, שיתוף הפעולה — כפי שצינו שני המצעים — בין האוכלוסייה היהודית לערבית הוא הדוק ביותר.

בתחילת דרכם היו המכורים לסמים מהאוכלוסייה הערבית באים לקנות את הסם במקומות יישוב יהודיים. היום קורה ההיפך. בתחומי כפרים ערביים מסוימים התפתח סחר הסמים בצורה מדיאנה, ובמקביל עלה גם מספר המכורים לסמים בתוך הכפרים הערביים עצמם באופן משמעותי. לדוגמה: בטייבה ובטירה התפתחו בשנים האחרונות תחנות סמים רבות, שרבים מצרכניהן באים גם מהאוכלוסייה היהודית. ידוע כי הסם זול יותר בכפרים הערביים: כחל-אביב מנת "קוק פרסי" — הרואן — עולה 50 שקלים חדשים, וככפרי המשולש מנת סם כזה עולה 20 שקלים חדשים.

היו"ר ד' שילנסקי:

אדוני השר נותן כתובות?

נואף מסאלחה (המערך):

זה נכון. הסם זול יותר שם.

היו"ר ד' שילנסקי:

הנושא הוא עגום.

השר א' אולמרט:

מי שיבוא, אדוני היושב-ראש, ימתינו לו שם, ולא רק המוכרים.

גם התנאים החברתיים הכלליים בעייתיים יותר במגזר הערבי, ויוצרים קרקע נוחה להתפתחות בעיית הסמים כסימפטום. למשל, נצרת הערבית, הסובלת מאחוז אבטלה גבוה, סובלת גם ממכת סמים, והיא מרוחקת מכל מרכז טיפולי לנפגעי סמים. עובד סוציאלי בנצרת דיווח לאחרונה, ששם בלבד יש יותר מ-1,000 נרקומנים.

יש ללא ספק מיעוט יחסי של שירותי טיפול לנפגעי סמים בישראל בכלל, ולגבי האוכלוסייה הערבית עובדה זו מתבטאת בין השאר בכך, שמספר דוברי הערבית בין אנשי המקצוע שעברו הכשרה מקצועית בתחום נפגעי הסמים הוא דל ביותר. גם שירותי בריאות הנפש באוכלוסייה הערבית מצומצמים. ברומה למצב זה, מעטים גם אנשי מקצוע דוברי ערבית שעברו התמחות בתחום תוכניות מניעה בנושא הסמים לצעירים.

באוגוסט 1987 נדרשה הממשלה לדיון מקיף בנושא הסמים, ובעקבותיו קבעה, כי הטיפול בנגע זה יהיה בעדיפות גבוהה. כמו-כן החליטה הממשלה לכוון רשות למלחמה בסמים. ואכן רשות זו, שהוקמה על-פי חוק, החלה בפעולתה לפני כחצי שנה.

במסגרת הרשות פועלת מועצה המונה 43 חברים, בין ארבעת נציגי הציבור במועצה מונה נציג מן המגזר הערבי, שיש לו התמחות ספציפית בנושא זה, ואילו צורך נציג שהוא ראש מועצה מקומית, המשתתף דרך קבע בדיוני הרשות.

מרכזי גמילה מקומיים ואזוריים. אני קורא לשיתוף פעולה יהודי-ערבי במלחמה בסמים. לצערנו הרב, שיתוף הפעולה הפורה ביותר והנאמן ביותר בין יהודים לערבים הוא בנושא הסמים ובנושאים פליליים אחרים.

אני קורא למשטרה להדק את טבעת החנק על סוחר הסמים ועברייני סמים. אני קורא לכנסת להחמיר בחקיקה נגד סוחר ועברייני סמים. צריך לגדוע אותם מהחברה, צריך להעניש רופאים ורוקחים ואחרים שמקילים על צרכני סמים. צריך להעמיק ולהגביר את התחום הטיפולי ברמה השכונתית-היישובית, ברמה העירונית-האזורית וברמה הארצית, ולהכשיר עובדים וקאדרים מיומנים לטיפול בנושא זה.

אני קורא לביטוח הלאומי להיערך מחדש בנושא הבטחת הכנסה לנפגעי סמים.

אני קורא לרשויות הבריאות לעבות את המערך האזורי של מרכזי הגמילה הקיימים ושל אלה שיוקמו. צריך למנוע הפצת תחליפי סם רפואיים, שגורמים נזק. חייבים להיעזר בפיקוח רפואי פסיכיאטרי. על משרד הבריאות להיערך לפעולה בנושא אשפוז לנוקמים. כיום מאושפדים הנוקמים במחלקות סגורות לחולי-נפש, דבר שגורם נזק כל יסוער לתהליך השיקום.

בתחום ההסברתי-המניעתי יש להתרכז בתחום המניעה לצעירים, בתחום מעורבות המשפחה, בתחום האחריות הקהילתית. צריך להקים קאדר מקצועי לטיפול בנושא ההסברה כמו בהיבטים הטיפולים.

הממשלה חייבת להקצות תקציב הולם לנושא. התקציב יתמוך במשרדים הנוגעים בדבר.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להזכיר רק מועצה מקומית אחת — טייבה. ראש המועצה שלה היה חבר בוועדה והופיע בפניה. הוא אדם דינמי ומוכשר. את דבריו אישר גם קצין מודיעין ראשי של חמשטרה, וציין שראש המועצה לא רק לא הגזים אלא אף לא ציין את כל המספרים. ראש המועצה אמר, שביישוב של 20,000 — 22,000 תושבים יש 500 צרכני סמים קשים. הוא אמר שלאור היום באים אנשים, ערבים, יהודים, ולצערנו גם חיילים, ולוקחים את הסם, וזה בטייבה. זו רק דוגמה, ואיני רוצה להרחיב.

חרשה לי רק לצטט את צוואתו של נרקומן: "יש רגעים קטנים של אושר בליקחת סמים, אבל בעד כל רגע כזה משלמים במאה שנות עצבות. אם יציע לך משהו סמים, תהיה גבר יותר ממני ואמור לא. יידיכם יציעו לכם סמים חנים, אחר כך ידרשו מכם תשלום. בשלב הבא ימכרו לכם חומר חריף יותר במחיר מוזל. לאחר שיעלו אתכם בחכתם, יעלו את המחיר. זכרו, אותו אדם המספק לכם מריחואנה, יצליח לתת לכם גם הרואין. הסוחרים רוצים להרוס אתכם. אל תיתנו להם את ההזדמנות לכך". את הדברים האלה כתב פרסי פטריק פילון מארצות-הברית, שהתאבד בירייה בהיותו בן 18.

היו"ר ד' שילנסקי:

ישיב השר אהוד אולמרט.

השר א' אולמרט:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, רקע ההתמודדות עם בעיות הסמים במגזר הערבי דומה ביותר לזה שבמגזר היהודי. נגע הסמים אינו מבחין בגבולות אתניים, והוא משחית כל חלקה טובה בקרב כל ציבור, אלא שבעיית ההתמודדות עם נגע זה מחריפה במיוחד במגזר הערבי, בשל שירותי קהילה

תקציב המדינה. אבל, כדעתנו בהחלט לבדוק, אין אפשר לחרום לכך גם מתקציבים שלמדינה יש השפעה ישירה עליהם. בהחלט כן.

רבותי, אני רוצה לסיום הדברים לומר כך: כאשר אנו נעים כאן היום בנושא הסמים במגזר הערבי, מישור עלול בצדק לשאול שאלה: האם במגזרים אחרים של האוכלוסייה בעיה זו פתורה, נשארה רק הבעיה בתחום של האוכלוסייה הערבית? מובן שזה לא המצב, אבל נדמה לי שגם המצעים לא התכוונו לומר זאת. כפי שהם ציינו, בצדק, הבעיה הזאת של סמים לצערנו — באמת לצערנו — היא אולי התחום שבו שיתוף הפעולה בין האוכלוסיות היהודית והערבית מגיע לרמה שאין גבוהה ממנה בכל תחום אחר. זו עובדה די טרגית, ששיתוף הפעולה צריך להתנהל דווקא סביב פעילות בלתי-יוקטת ושליטת, המניקה לעוסקים בה ולחברה ככלל. אבל אנחנו סייגנו היום מראש את תחום הדיון לאוכלוסייה הערבית, ואמרנו גם, שהקשיים המיוחדים לאוכלוסייה הערבית אינם בשכיחותה של התופעה או בממדיה, אלא בעיקר בהעדר, באופן יחסי, כלים מקצועיים מתאימים לטיפול בה, אף שגם בקרב האוכלוסייה היהודית הכלים אינם מספקים. אבל, באופן יחסי, צריך לומר בהחלט, שבקרב האוכלוסייה הערבית המחסור הזה חמור עוד יותר — גם פרופורציונית להיקפה.

כל דיון מהסוג הזה — יושב כאן סגן שר האוצר, ואני שמח שהוא בא להאזין לדיון הזה, בוודאי מתוך עניין בו, אבל אני יודע — — —

נואף מסאלחה (המערך):
הוא עדיין לא עזר למגזר הערבי.

השר א' אולמרט:

חבר הכנסת מסאלחה, אני לא אתן שתפגע בחבר מפלגת העבודה. לא יעלה על הדעת שהוא לא היה רוצה לעזור לכם. הבעיה איננה בתחום הרצון. נדמה לי שהבעיה היא בתחום המשאבים וקביעת סדרי העדיפויות. אני מדגיש את העניין הזה בסיום הדברים, כי נדמה לי שלאחר מכן אמליץ להעביר את הנושאים הללו לדיון בוועדה. אין ויכוח על היקפה של הבעיה, על חומרתה ועל הצורך לטפל בה. אין ויכוח על כך. הכנסת יכולה בקלות רבה להתאחד סביב הנושא, ולכן גם אין צורך ואין טעם לקיים על כך דיון במליאה, שבו יחזרו כולם ויגידו את מה שהכול מסכימים לו מראש: שהבעיה היא חמורה, שבקרב האוכלוסייה הערבית יש לה ממדים מיוחדים, המחריפים אותה עוד יותר לגבי האוכלוסייה הזאת, ושאלו כלים מתאימים ומספקים כדי לטפל בה.

השאלה היא: האם ממשלת ישראל, או הגופים בממשלת ישראל היכולים לתרגם את המודעות הזאת ליצירת עדיפויות תקציביות, יסיקו את המסקנות המתחייבות מכך כדי שניתן יהיה לתרגם את המודעות הכללית הזאת גם לפעילות?

אני מקווה, אדוני היושב-ראש, שאולי במסגרת של דיון בוועדה, שיוזמנו אליו גם נציגי האוצר, נציגי המשרדים השונים ונציגי הגופים האחרים, ניתן יהיה להגיע לאיזון הסכמה, שתתורגם גם להקצאת משאבים מתאימים.

על כן, אני מציע להעביר את שתי ההצעות לוועדה, מתוך הנחה שהוועדה המיוחדת העוסקת בנושא הזה תטפל בהן. תודה רבה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. לחבר הכנסת ראובן ריבלין הצעה אחרת, ואחריו — הצעה אחרת לחבר הכנסת עובדיה עלי. אבקש להקפיד על מסגרת הזמן של שלוש דקות.

הרשות עסקה בשבועות האחרונים בגיבושה של מדיניות כוללת ומתואמת בין כל הגורמים העוסקים במאבק בסמים, ובחגורת המודעות הציבורית לבעיה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, יש לציין, כי במסגרת המאבק הציבורי, ומשום שהנושא הועמד בעדיפות גבוהה, הוקמה גם ועדת כנסת מיוחדת לנושא זה, ובין חבריה אחד ממעצבי ההצעה לסדרהיום, חבר הכנסת מסאלחה. הוועדה ייחדה לפני שבועיים דיון מיוחד לבעיית הסמים במגזר הערבי; שוב, מתוך ראייה כוללת של היקף הבעיה ושל ההשלכות הצפויות לא רק על האוכלוסייה הסובלת ממנה היום באופן ישיר, אלא גם על חוגים רחבים יותר בעתיד.

אנחנו מודעים, כמובן, לעובדה, שהמכשול העיקרי בטיפול בבעיה זו הוא העדר המשאבים המתאימים ליצירת הכלים הנכונים, שיהיה בהם כדי לבלום אותה. עם זאת, מן הראוי לציין, שבשנים האחרונות קיימת גם פעילות טיפולית ממוסדת. משרד החינוך והתרבות נרתם לנושא מבחינת ההסברה. הן דרך מרכז ההסברה והן באמצעות האגודה למלחמה בסמים "אל-האל". משרד הבריאות מתחיל להתגייס גם בפעילות ישירה וגם באמצעות האגודה "אל-האל".

לאחרונה סוכם בין סגן שר העבודה והרווחה, הרב פלדמן, לבין על הקמת ועדה משותפת למשרדיו, כדי לטפל בבעיית הסמים במגזר הערבי, ובוועדה זו יהיה חבר מומחה ערבי שעוסק בנושא.

אדוני היושב-ראש, הרשות הארצית למלחמה בסמים, שהחלה בפעולתה לפני חודשים אחדים, הספיקה להקציב מענק לפעולה ספציפית של אגודת "אל-האל". גם משרדי עשה כן, ועיריית ירושלים גם היא מסייעת לאגודה זו. שמרונה בירושלים, לאחרונה זכיתי בכבוד מיוחד להשתתף במשחק כדורגל שהכנסותיו נועדו לגייס כספים למאבק בסמים במגזר הערבי.

ברצוני לציין, שעד לאחרונה פעל רק מרכז אחד לטיפול ולשיקום. היום יש ארבעה: אחד בירושלים — מרכז טיפולי והסברתי, המופעל על-ידי אגודת "אל-האל", בהשתתפות העירייה ומשרד הבריאות. השני — בטירה, מרכז המופעל על-ידי המועצה המקומית ואגודת "אל-האל". השלישי — בטיבה, מרכז המופעל על-ידי המועצה המקומית ומשרד העבודה והרווחה, והרביעי — באום-אל-פחם, מרכז המופעל על-ידי העירייה ועמותת "אל-רחמה".

אנחנו, הגורמים העוסקים בדבר, עושים מאמצים להקים תחנת גמילה על בסיס אזורי, שישתתף גם אוכלוסייה נזקקת בגליל. יש ריכוזים אקוטם במיוחד, הזקוקים למרכזי טיפול, ביפר, בעכו, כלוד, ברמלה, בנצרת ואולי גם במקומות נוספים.

עבדאלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
אפשר לשאול שאלה?

השר א' אולמרט:
כן.

עבדאלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית):
האם הוקצב איזה תקציב להקמת מרכז הגמילה שמדובר עליו בגליל?

השר א' אולמרט:

קודם כול, למיטב ידיעתי, המרכז שמדובר בו בסח'נין, מדובר בו כראש ובראשונה במסגרת מימון של גורמים וולנטריים, שהם מחוץ למסגרת הממומנת ישירות על-ידי

ראובן ריבלין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אדוני השר, חברי הכנסת הנכבדים, אני מבקש להסיר את הנושא מסדר-היום ולא להעבירו לוועדה, שכן הנושא מגורר: סמים במגזר הערבי בישראל. אין סמים במגזר הערבי, אין סמים במגזר היהודי, יש סמים בחברה הישראלית. הסמים ומזקק הסמים אינם מבחינים בין דם לדם, בין יהודים לערבים, בין גבולות ומדינות.

עמיר פרץ (המערך):
אבל הטיפול...

עמנואל זיסמן (המערך):

למה יש שר הממונה על הטיפול בערבים? שיתפטר השר.

היו"ר ד' שילנסקי:

רבתי, יש לו רק שלוש דקות והוא לא יכול להשיב לכם. חבר הכנסת ריבלין, אני מציע לך שלא לענות כי יש לך שלוש דקות. אם תשיב, לא תספיק להגיד את דבריך.

ראובן ריבלין (הליכוד):

בתשובתך — אתה חבר ועדת הסמים — החטאת את המטרה, מהטעם הפשוט — — —

נואף מסאלחה (המערך):
אתה לא סומך עליו?

ראובן ריבלין (הליכוד):

אני חושב שהעניין רציני, ואני מתייחס ברצינות למציע ההצעה.

אדוני השר, הוקמה רשות, הוקמה ועדה היושבת על המרוכה מדי שבוע בשבוע, ומשתתפים בה חברים מכל סיעות הבית. זו אולי אחת הוועדות הרציניות ביותר, ועדה שכבר הצליחה להביא הלכה למעשה לידי ביצוע כשטח; ועדה שכפי שהגדיר אותה חבר הכנסת צירלי ביטון, אם יהיו לה שיניים — ואכן צומחות לה שיניים — היא גם תוכל לנשוך.

אדוני השר, כפי שהיטבת לציין, נערך דיון ממצה ברחוב הערבי — — —

נואף מסאלחה (המערך):
לא ממצה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

לצערנו הרב, שיתוף הפעולה היהודי-הערבי היחיד הקיים בפועל, מתוך "אחוזה" שעל כולנו לגנותה, הוא בין סוחר הסמים. עוד בשנת 1967, כאשר שחררנו — להשקפתי — את חלקי ארץ-ישראל כולה, לפני שהגיעו שליחים כלשהם ממדינת ישראל לאותם שטחים ולאותם תושבים, כבר פגשו הם בסוחר הסמים, המשתתפים ביניהם פעולה ללא הבחנה בין לאום ללאום.

עמנואל זיסמן (המערך):

אבל יש משרד לענייני ערבים.

ראובן ריבלין (הליכוד):

הנושא הוא נושא לאומי. רבותי המציעים, עליידי כך שאתם מבקשים לייחד דיון לבעיות המגזר הערבי בנושא זה, אתם מבקשים לטעון כאילו המגזר הזה מקופח. סמים אינם מקפחים איש.

נואף מסאלחה (המערך):

תקרא את הסטנוגרמה של דברי השר.

ראובן ריבלין (הליכוד):

המלחמה בסמים היא מלחמה שכל העולם הנאור צריך להילחם אותה כגוף אחד, כמקשה אחת. אסור לנו, חלילה, להבחין פה בין מגזרים.

היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת ריבלין, זמןך חם.

ראובן ריבלין (הליכוד):

לשיטתי, ממשלת ישראל צריכה לדאוג לכל אזרחי מדינת ישראל, ולעתיד לבוא לכל תושבי ארץ-ישראל כולה. אבל בעניין הסמים, אין כל ספק שבכך שאתם מציגים את הנושא כאילו צריך לטפל בו מהיבט מגזרי, בצורה שונה, אתם מחטיאים את המטרה, גם בנושא הסמים וגם בנושא הערבי.

היו"ר ד' שילנסקי:

מה הצעתך, חבר הכנסת ריבלין?

ראובן ריבלין (הליכוד):

כבר בראשית דברי אמרתי, כאשר היה השר עסוק בדיוורים עם חברי כנסת רבים, שאני מבקש מאדוני היושב-ראש ומאדוני השר להסיר את ההצעה של חבר הכנסת דראושה מסדר-היום של הכנסת, משום שהוא חבר בוועדת הסמים. תודה רבה.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. רשות להצעה אחרת לחבר הכנסת עובדיה עלי, בבקשה. אף-על-פי שאתה יושב-ראש הוועדה, אין פרוטקציה, וזמןך הוא רק שלוש דקות.

עובדיה עלי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני מציע להסיר את ההצעה של חבר הכנסת נואף מסאלחה מסדר-היום, היות שחבר הכנסת רובי ריבלין הציע להסיר את ההצעה של חבר הכנסת דראושה. זה למען הסדר ולמען תקנון הכנסת.

רבתי חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, הוועדה למלחמה בסמים כבר הקדישה דיון לסוגיה הזאת. הוועדה קיימה ביוזמתה דיון בסוגיה הזאת, והיא תקיים ב-30 ביולי סיור במגזר הערבי. אין מקום לדיון נוסף בנושא בעקבות ההצעה הזאת.

לגופו של עניין, רבותי, נושא הסמים הפך הבעיה המרכזית של המדינה. אני רוצה להביא נתונים אחדים שיסכרו את האוזן: יש במדינת ישראל 40,000 מכורים לסמים, 300,000 משתמשים בסמים, שוק המקיף 2.5 מיליארדי דולרים. כמות הסמים הקשים מכפילה את עצמה מדי שנה בשנה. עד היום הפתרונות אינם כנמצא. ראש הממשלה אומנם מגלה עניין והוא הקים רשות למלחמה בסמים, כפי שסיפר השר אולמרט, יש ועדה מיוחדת בכנסת, אבל משרדי הממשלה אינם מתייחסים ברצינות לנושא הזה — אולי פרט למשרד המשטרה. יש עניין של סדרי עדיפויות לאומיים, גם בתקציב המדינה וגם בתקציבי המשרדים השונים.

אני רוצה לקבוע כאן, חברי הכנסת, שלא הכול הוא שאלה של כסף. אדוני סגן שר האוצר, יש בעיה של תקציב, צריך להגדיל את תקציב הרשות למלחמה בסמים. אבל בתוך משרדי הממשלה בדרך כלל זאת לא בעיה של כסף אלא בעיה של מודעות. משרד החינוך, לדוגמה, יש לו המורים, יש לו אגף לתוכניות לימודים, יש לו מנהלי בתי-הספר והמפקחים, והוא לא עושה מאומה בנושא הזה. מאומה הוא לא עושה. שר החינוך רק מדבר על מלחמה בסמים, ואוכלוסיית הסיכון היא

שוטף ובלתי נפסק גם במסגרת הכלי החשוב הזה שהכנסת יצרה. אין סתירה בין העלאת הנושא לבין העובדה שהוועדה כבר פעלה ביוזמתה בעניין קודם לכן. אני לא רואה את העלאת ההצעה על-ידי חברי הכנסת בהקשר של המגזר הערבי בתור ניסיון ליחד את הטיפול בנושא על בסיס לא-ענייני. אני לא רואה את זה כך.

אני ממליץ שהוועדה תנצל את העובדה שהנושא הועבר אליה על-מנת להרחיב את מסגרת הדיון ברוח הדברים החשובים שהשמיע היושב-ראש שלה, חבר הכנסת עובדיה עלי.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. חבר הכנסת דראושה, האם אתה מסכים שהצעתך תועבר לוועדה?

עבד-אלוהב דראושה (המפלגה הדמוקרטית הערבית): כן.

היו"ר ד' שילנסקי:

כן. חבר הכנסת מסאלחה?

נאף מסאלחה (המערך): כן.

היו"ר ד' שילנסקי:

כן. חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אומנם התנגדתי וביקשתי להסיר את ההצעה מסדר-היום, אך הואיל והשר ביקש להעביר את ההצעה לוועדה, אחמך בהצעה זו אף שביקשתי להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר ד' שילנסקי:

כל הכבוד.

חברי הכנסת, מי בעד העברת ההצעות לוועדה המיוחדת לענייני סמים?

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא לוועדה	— 30
נגד	— 2
נמנעים	— 1

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדה למלחמה בסמים נתקבלה.

היו"ר ד' שילנסקי:

30 בעד, 1 נמנע, 2 נגד. שתי ההצעות מועברות לוועדה המיוחדת לענייני סמים בראשותו של חבר הכנסת עובדיה עלי.

ה. עירות הפיתוח

כנסת גדול יותר, ויוכלו להשתתף בו חברי כנסת מכל צבעי הקשת ולהשמיע דעות והצעות רבות ככל האפשר.

כל מדינה מסודרת עושה מאמצים לפיזור האוכלוסייה. דבר זה חשוב פי כמה וכמה במדינת ישראל, שבה החלק הגדול ביותר של האוכלוסייה מרוכז בשפלת החוף, ולא בכדי נקראת היא בפי רבים "הבטן הרכה של מדינת ישראל".

בעיקר אוכלוסיית תלמידי בתי-הספר התיכוניים. פעמים אחדות דיברנו על כך בוועדה, ולצערי הדברים נופלים על אוזניים ערלות.

אני מבקש לדבר גם על נושא הרווחה. אין תוכניות שיקום, אין תוכניות לטיפול בצורה רצינית, וגם כאן זאת לא שאלה של כסף, זו שאלת המודעות של משרד הרווחה, ניצול הלשכות לשירותים חברתיים ברשויות המקומיות. אין מודעות לעניין. חוששים לטפל בנושא הסמים.

יש בעיה של תנועות הנוער, יש בעיה של האקדמיה. בנושא של הכשרת מורים, רופאים, פסיכולוגים ויועצים צריך להכניס פרק חובה על טיפול בנושא הסמים. צריך לקחת את הנושא הזה כמטרה, לרתום כל גוף ולהביא למודעות של הגופים השונים הנוגעים בדבר. לצערי הרב, הדבר הזה לא נעשה. יש מצב קשה מאוד, חוסר מודעות משווע של משרדי הממשלה, ואני חושב שדיון בסוגיה הזאת רק במגזר הערבי פשוט יסיט את הנושא מהמוקד האמיתי שלו, מהצורך בקביעת סדר עדיפויות מתאים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

עובדיה עלי (הליכוד):

חבר הכנסת צירלי ביטון, הרי אתה השתתפת בישיבה ואנחנו דנו בנושא הזה בצורה רצינית. לא חייבנו שמישהו יעלה את זה כאן. לכן, כל העניין הזה הוא עניין שלא צריך להקדיש לו דיון נוסף על זה שהיה.

היו"ר ד' שילנסקי:

מה אתה מציע, חבר הכנסת עובדיה עלי?

עובדיה עלי (הליכוד):

הצעתי בתחילת דברי להסיר את ההצעות מסדר-היום.

היו"ר ד' שילנסקי:

תודה רבה. השר רצה להעיר הערה, בבקשה.

השר א' אולמרט:

ברשות היושב-ראש, אני רוצה להעיר הערה אחת לשני המציעים. אני מבין את הטכניקה הפרלמנטרית, שמחייבת ליוזם הצעה על-מנת שאפשר יהיה לומר דבר-מה, ואני לא מזלזל בה. אני רואה שגם כמה מחברי הכנסת הצעירים למדו את הטכניקה הזאת, וזה סימן טוב.

ראובן ריבלין (הליכוד):

למדנו מאבותינו ומרבותינו.

השר א' אולמרט:

זה נכון, וגם לא לשכוח את התואר הזה.

עם זאת, אני רוצה להגיב, דווקא הדברים שאמרתי מעידים על כך שבאופן מהותי הבעיה הזאת מחייבת טיפול

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון בנושא: עירות הפיתוח.

חברי הכנסת, חברי כנסת רבים הגישו הצעות דחופות לסדר-היום בנושא מצבן של עירות הפיתוח. בהתחשב בזכותן המיוחדת, הציבורית והלאומית גם יחד, של עירות הפיתוח, החליטה נשיאות הכנסת ליוזם דיון מיוחד בנושא זה, על-מנת שהדיון יהיה מסודר יותר, יסודי יותר, ויוכל להקיף מספר חברי

ישתתפו בדיוני הכנסת, וכפרט בדיון בנושא כה חשוב, אבל זה המצב. אני ממשיך לעשות מאמצים במטרה ששרים רבים ישתתפו בישיבות הכנסת.

אני רוצה להודיע משהו — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — —

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, ראש הממשלה החליט לקבוע תורנות. הוא קבע ששר אחד לפחות, נוסף על השר החייב להיות נוכח בדיון, ישתתף בדיוני הכנסת, לפי תורנות. אינני יודע מי השר — אפשר לברר זאת, אני חושב שיש אצלנו במזכירות רשימה — שאמור היה להיות השר הנוסף. אני מצטער על כך שהשר הנוסף איננו, לפחות הוא.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

הכנסת יתמונה.

היו"ר ד' שילנסקי:

רבותי, זהו המצב. אני מאמין שסגן שר האוצר לא יקבל את הביקורת באופן אישי. ההיפך הוא הנכון, וחברי הכנסת ציינו זאת. אודה לך אם תתחיל בברייך.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אני בטוח שעל דעת כל הבית אתה יכול להעביר את המחאה שלנו.

היו"ר ד' שילנסקי:

בסדר גמור.

סגן שר האוצר י' ביילין:

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, בערי הפיתוח קיימות כיום שתי בעיות מרכזיות. הבעיה האחת היא היקף האבטלה בהן, שהוא גבוה בהחלט מן הממוצע הארצי. הבעיה השנייה היא גירעונות תקציביים, הקיימים ברשויות המקומיות בערי הפיתוח. הניסיון לכרוך את שתי הבעיות האלה יחדיו אין לו, לפי דעתי, הצדקה, אך הן נכרכות יחדיו כימים אלה ממש.

הבעיה הכלכלית בערי הפיתוח נובעת, בראש ובראשונה, מבעיות המשק כולו. בעיה אחת היא הרווחיות הנמוכה של היצוא בשנת 1988, בסוף שנת 1987. בעיה שנייה היא הריבית הריאלית הגבוהה, בעיקר בשנים 1987—1988. בעיה שלישית, שראשיתה בדצמבר 1987, היא האינפיצירה, שפגעה בביקוש המקומי והגדילה את עלות העבודה.

מלבד הבעיות הללו, שגרמו להאטה בפעילות המשק משנת 1988 ועד היום, יש לערי הפיתוח בעיות המיוחדות להן. בעיה מיוחדת ראשונה היא ריכוז תעשיות מסורתיות בערי הפיתוח. הכוונה בעיקר לטקסטיל ולמוזון, תעשיות שבחלק מהמקרים הצדקה לקיומן הולכת ופוחתת. השינוי המבני במשק, והוא שינוי מבורך, פוגע בהן לפני שהוא פוגע בסקטורים אחרים.

בעיה שנייה, מיוחדת אף היא לערי הפיתוח, היא הפנייתם בשנים האחרונות של משאבי כוח אדם ושל השקעות לשטחים המוזקים. מטבע הדברים — בלי להתייחס כאן לשאלה האם יש או אין הצדקה להשקעות הללו — הן השפיעו לרעה על ערי הפיתוח הן באשר להגירה מהן אל השטחים והן באשר להקצאת מקורות ההשקעה. גם ההקלות במס ההכנסה ובמסים

רוב עיירות הפיתוח צמחו מתוך המעברות, והן מורכבות מאנשים אשר באו מארצות שבהן הם סבלו ונדרפו בגלל יהדותם. הם באו לעתים קרובות לארץ אבות כדרך-לא-דרך. לאחר שנשטשו שם את כל רכושם והתחילו במולדת כחיים חדשים, הכול מחדש, מההתחלה. הם עברו סבל רב, אך ראו זה פלא — הם הפכו שממה לגנים פורחים. עם ישראל חייב הרבה מאוד לתושבי עיירות הפיתוח, והוא מוכרח להטות שכם לכיסוסם.

בינתיים גדל בעיירות הפיתוח דור צעיר, מעורה בארץ, הוא רכש השכלה, לחם כמערכות ישראל, ובתום השירות הוא רוצה להמשיך ולפעול במקום שבו הוא נולד וגדל, ואותו הוא אוהב. הוא עושה מאמץ לקידום היישוב שלו. ראשי הרשויות המקומיות היושבים כאן כיציע הם ההוכחה הטובה לתופעה זו, ואני מברך אותם.

חברי הכנסת, אני מקווה כי חברי הכנסת לא ישכחו כי הנושא הוא עיירות הפיתוח ולא יערכבו בו שיקולים וויכוחים שמחוץ לנושא עצמו, כפי שקורה אצלנו לפעמים.

לפני שנים רבות אמרה ילדה באחת מעיירות הפיתוח: "אני רעבה" — והמדינה הזדעזעה. אני מאמין שהחושם של העם הזה לא קהו מאז, ואני בטוח שהדיון בכנסת יהיה ענייני, עם הרבה נשמה, הרבה לב והרבה רצון טוב, על-מנת שלא תחזור, חס וחלילה, תמונה כמו זו של אותה ילדה, ועל-מנת שלא רק נוציא את עיירות הפיתוח מהמצוקה שבה הן נמצאות עכשיו, אלא אף חנינון להן תנופה אדירה לקידום, כדי שהן באמת תהיינה פרח מלבלב להפארת המדינה, כפי שהן ראויות לטובתן הן ולטובת המדינה כולה.

יפתח את הדיון סגן שר האוצר.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש לדעת מדוע ראש הממשלה וממלא-מקומו אינם באים לדיון כל כך חשוב, כאשר ראשי ערי הפיתוח שובתים בחוץ? דווקא נוכח הדברים החשובים שאמרת בזכות ערי הפיתוח, נדמה שאין זה לכבוד ממשלת ישראל שהיא לא תיוצג, פה על-ידי אחד מראשיה, ואין בכך פגיעה בסגן השר יוס' ביילין.

היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת רן כהן, ההחלטה מי יבוא מטעם הממשלה, או יותר נכון מטעם המשרד, היא של השר בעצמו ובכבודו.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אבל שולחן הממשלה ריק.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

איש מהשרים איננו.

היו"ר ד' שילנסקי:

חבר הכנסת רן כהן, אם שר האוצר החליט לבקש מסגנו לייצג אותו בדיון, אין לנו כל סמכות לערער על כך ואנחנו חייבים לקבל את זה. לשר האוצר יש בוודאי נימוקים ושיקולים לכך שהחליט כן.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

איפה הממשלה? תראה את השולחן כאן.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

היו"ר ד' שילנסקי:

חברי הכנסת, גם אני הייתי רוצה ששרים רבים יותר

היו"ר ג' גדות:
אבל אני לא מסכים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא גמר את הנושא הזה והוא עובר לנושא אחר.

היו"ר ג' גדות:
כשהוא יגמור את הנאום, אתן רשות לשאול. עכשיו אני מבקש ממנו לנאום. לא נתתי לך רשות, חבר הכנסת ביטון. תודה.

סגן שר האוצר י' ביילין:
הצעה אחרת שהוחלט עליה בוועדה לשינוי הקריטריונים, ואני מקווה שהיא תתממש, היא פנייה למרכז ההשקעות לשקול, במקרים שבהם מדובר במפעלים הנמצאים באזורי אבטלה, להעניק אישורים כמפעלים מאושרים, גם אם המפעלים האלה אינם עוסקים בייצוא, וגם אם הם אינם מבטיחים מראש את הגדלת התפוקה, כפי שמרכז ההשקעות דורש כבואו לאשר מפעלים.

יש נכונות של הממשלה, של האוצר, לקדם פרויקטים כלכליים בתחום התשתית בערי הפיתוח או בין ערי הפיתוח, והדבר הזה עשוי בהחלט להביא להגברת התעסוקה.

אשר לשאלה השנייה של תקציבי הרשויות המקומיות, כאן ייעשה מאמץ לפרוס — — —

עמיר פרץ (המערך):
האם אדוני סגן השר יוכל לומר מה — — —

היו"ר ג' גדות:
חבר הכנסת עמיר פרץ, אנא, אולי הוא ייתן את התשובה על שאלתך בהמשך דבריו. אני מבקש שלא להפריע לנואם. לא אתן להפריע.

עמיר פרץ (המערך):
אדוני היושב ראש, אני לא רוצה להפריע, אני רק רוצה לדעת — — —

היו"ר ג' גדות:
אתה כבר מפריע לי. אני לא נותן לך לשאול שאלת ביניים. אפשר לשאול ברשותי ולא שלא ברשותי. הרשות לא ניתנת. אני מבקש שסגן השר ימשיך כנאום.

עמיר פרץ (המערך):
בסדר, אבל — — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— — —

סגן שר האוצר י' ביילין:
מתוך שיתוף פעולה עם משרד הפנים, ייעשה מאמץ לפרוס את הגירעונות הקיימים לאורך זמן משמעותי בתקציבים של הרשויות המקומיות, כאשר ייעשה טיפול פרטני ברשויות המקומיות, בערי הפיתוח הנמצאות במצוקה מיוחדת לגבי מסגרת התקציב שלהן, תוך מציאת מקורות במסגרת תקציב המדינה.

אני רוצה לסכם את דברי ולומר: אין ספק שההאטה הכלכלית במשק כולו באה לידי ביטוי חריף במיוחד בערי הפיתוח. הבעיות אינן מצדיקות פניקה, הן אינן מצדיקות בשום פנים, לדעתי, לא את גיוס היציאות ולא את הכפשת ערי הפיתוח על-ידי הפיכתן לאומללות הרבה יותר מאשר הן באמת. הפתרונות שצריכים להימצא אסור שיהיו פתרונות

אחרים ומענקי השקעה הפכו אזורים ביהודה ובשומרון הקרובים למרכז הארץ אטרקטיביים יותר, מושכים למשקיעים פוטנציאליים, יותר מערי פיתוח מרוחקות.

הנושא השני הוא נושא הגירעון בתקציב. לפני שלוש שנים, על רקע בעיות מיוחדות שנוצרו ברשויות המקומיות בכלל ובערי הפיתוח בפרט, נעשה הסדר קונסולידיציה, שעדיין לא הסתיים: הוא הולך ומסתיים בימים אלה ממש. במסגרת ההסדר הזה כוסה גירעון מצטבר בשיעור של 103 מיליון ש"ח וניתנה תוספת למענק שוטף בסך 28 מיליון ש"ח לערי הפיתוח בלבד. הדבר נעשה על בסיס תוכנית הבראה מפורטת לכל רשות ורשות.

והנה השנה אנחנו עומדים בפני בעיה מתחדשת של גירעונות. יש לכך לפחות שתי סיבות בולטות. סיבה אחת היא הגדלה משמעותית בהוצאות בשנת 1988, על רקע הבחירות לרשויות. סיבה שנייה, ואולי אין היא בלתי-קשורה בכך, היא גידול משמעותי במינהל ברשויות המקומיות, גידול ששיעורו בשנה האחרונה היה 4%. נוסף על כך, יש ירידה בהיקף ההכנסות בערי הפיתוח, הנובעת בעיקר מירידה בארנונות העסקים.

השאלה היא, איך יכולה המערכת, המדינה, הממשלה, לטפל בשתי הבעיות המרכזיות שנוצרו בערי הפיתוח. ובכן, אשר לאבטלה: כאן חייב הפתרון להיות, קודם כול, פתרון בהיקף הכולל. בנושא הזה נעשו דברים משמעותיים ביותר בחודשים האחרונים. הפירות שלהם מתחילים להיראות, וחסר ייראו ביתר שאת, כך אני מקווה ומאמין, בחודשים הקרובים. אם מדובר בשער ריאלי לשקל, אם מדובר בהפחתה משמעותית מאוד של הריבית, אם מדובר בקרנות הון סיכון, אם מדובר בהשקעה במחקר ובפיתוח — כל הדברים האלה, בסופו של דבר, מגדילים את העניין בהשקעות בישראל ויגדילו את מספר מקומות העבודה.

אשר לערי הפיתוח באופן ספציפי, כאן יש מקום למה שנקרא פתרון נקודתי. הדבר הזה נעשה, בחלקו לפחות ובאופן משמעותי, על-ידי קרן סיוע למפעלים במצוקה. הקרן הזאת, שכרגע מוקצים לה מתקציב המדינה 36 מיליון ש"ח, נחקלה בבעיות מסוימות כשעברה את אזורי הארץ השונים, והסתבר שלמפעלים שנמצאו במצוקה ויכלו להעסיק אנשים רבים יותר לא היתה יכולת לקבל הלוואות בשל גובה הריבית ומסיבות אחרות. אנחנו הקמנו ועדה משותפת למשרד האוצר ולמשרד התעשייה והמסחר כדי לבדוק האם אנחנו יכולים להקל, בקריטריונים של הוועדה הזאת, על מפעלים הנמצאים במצוקה. ואכן, רק לאחרונה הוחלט על הורדת הריבית להלוואות הניתנות למפעלים אלה ל-5.5% לשלושה חודשים, מתוך מגמה לבדוק בתום התקופה הזאת אם אפשר להוריד זאת הורדה נוספת: על שתי שנים של אי-פירעון ההלוואה, במקום שנה אחת; ואולי דבר משמעותי יותר מכל הדברים האלה גם יחד — על הנכונות, כמקרים מסוימים, להעניק ערכות מדינה להלוואות הניתנות. אני מאמין שהדברים האלה יפתחו אפשרות למפעלים במצוקה להיעזר בקרן וגם להגדיל את מספר מקומות התעסוקה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אפשר לשאול שאלה?

היו"ר ג' גדות:
לא, אי-אפשר.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אולי הוא מסכים?

קורא לכם להצטרף אל האופוזיציה ולהפיל את הממשלה הזאת על מחדליה ועל האסונות החברתיים שהיא גורמת במדינה.

אדוני היושב-ראש, עובדה אחת מעניינת מאוד: ערי הפיתוח אינן מקופחות השנה באחוזים יותר מאשר מקופחות כל שאר השכבות בחברה הישראלית. בשנת 1982 היו 22.4% מכלל המובטלים בני ערי הפיתוח, בשנת 1983 — אותו שיעור, בשנת 1984 — 22.3%, בשנת 1985 — 23.8%, בשנת 1986 — 23%, בשנת 1987 — 22.2%, בשנת 1988 — 20.6%, וברביע הראשון של שנת 1989 — 20.3%.

אלא מאי? הואיל ומספר המובטלים הכללי במשק עלה באופן ניכר, אפשר למצוא היום בערי הפיתוח, שבשנת 1982 היו בהן 7,500 דורשי עבודה, 14,295 דורשי עבודה, כפי שגרשם בחודש מאי השנה, כלומר: פי שניים ויותר. בערי הפיתוח זוהי תוספת נטו, שאין עליה שום כפרה.

עמיר פרץ (המערך):

ויש גם 14,000 שעובד.

מיכה גולדמן (המערך):

25% מתוך 140,000 — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מייד אניע לזה, חבר הכנסת פרץ, ואתה, חבר הכנסת גולדמן, מוטב שהיום תשב בשקט.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר, שעובדה היא, שכאשר אתה מברר מה הם המקומות הקשים באבטלה, אין אתה מוצא מקומות אחרים זולת ערי הפיתוח. אבטלה קשה של יותר מ-9%: הראשונה — נתיבות עם 15.4%, כפר-ייבנה — 13%, אופקים — 12.8%, מגדל-העמק — 12.1%, שדרות — 10.8%, נצרת — 10.1%, קריית-טבעון — 10%, וכן הלאה וכן הלאה. לנוכח הנתונים האלה, אתה למד איפה ריכוזה מדינת ישראל את מוקדי האבטלה הקשים ביותר.

יותר מכך, ערי הפיתוח סובלות ממחלות קשות וכרוניות, ולמרות המאמצים האדירים של ראשיהן ואוכלוסייתיהן להשקיע בחינוך, באיכות חיים, במבני תרבות, בהשכלה וכדומה, ואף שגידול דור לתפארת של בנים ובנות, הממשלות במדינת ישראל פוגעות בהן.

אדוני היושב-ראש, חומרת האי-יציבות התעסוקתית במשק פשוט לא תיאמן. הנתונים מוזעזעים. בין 1970 ל-1983, במשך 13 שנים, נסגרו 70% ממפעלי התעשייה שהיו קיימים בראשית שנות ה-70. זה לא קרה בשום מגזר ובשום תחום אחר במדינת ישראל — 70% ממקומות העבודה במשך 13 שנים, וברור למה. זאת משום שמלכתחילה נבנו ענפים שלא היה להם עתיד, שלא היה בידם לשלם שכר עבודה אלמנטרי ולתת תנאי עבודה אלמנטריים. לכן הם נסגרו. מאז 1983 עד היום, האם ממשלה אחת בישראל השקיעה ברמות הגבוהות של השכר, של תנאי העבודה, של התעסוקה? לצערי, לא ולא.

סיבה שנייה: תלות כמעט מלאה של תושבים במפעל אחד, שהמשבר הזמני או החולף בו גרם לטלטלה נוראה באותה עיר פיתוח.

סיבה שלישית: הפגיעה הכללית, אדוני היושב-ראש, בשכירים בשכבות הבינוניות והנמוכות, והעדר שכבה של אזרחים בערי הפיתוח שמקור קיומם אינו רק משכר לא אפשרו להתגבר על המשכרים, גם אותם משכרים הקיימים בחברה הישראלית בכללה. אבל ערי הפיתוח שילמו במחיר הרבה יותר קשה.

פזיזים, אסור שיעלו מחיר כבד למשק כולו, ולערי הפיתוח בפרט. תודה רבה.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לסגן השר.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אבל אמרת שלאחר סיום דבריו תיתן רשות לשאול שאלות.

היו"ר ג' גדות:

חברי הכנסת, לדיון זה הוקצתה שעה אחת. אני רוצה להפנות את תשומת-לבכם, חברי הכנסת פרץ וביטון: קל מאוד להפוך את הדיון הזה לדיון פופוליסטי. לא עולה על הדעת שאדם שהיה מראשוני הדוברים, והוקצו לו דקות מספר לדיבור, ינצל שוב ושוב את זכותו גם לצעוק צעקות מן האולם. אני אדאג שיהיה סדר, שכל אחד יעלה אל הדוכן בשעתו ויאמר את כל מה שירצה לומר. קל מאוד לפרוץ את המסגרת ולהפוך את הדיון לפופוליסטי. לא אתן זאת, לא לשם כך התכנסנו.

רשות הדיבור לראשון הדוברים, חבר הכנסת רן כהן, ואחרי — חבר הכנסת שאול עמור.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, אנחנו הגשנו הצעות דחופות, ובמסגרת של הצעות דחופות זמנה הוא מעל ומעבר לזמן שניתן לנו עכשיו במסגרת של שעה אחת.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, אני שב ומביע את מחאתי על היעדרם של ראש הממשלה וממלא-מקומו מהדיון הזה. לעניות דעתי, דווקא ביום הזה, שבו יתקיים הדיון במרכז הליכוד, יכול צריך היה ראש הממשלה להתפנות לנושא החשוב הזה, ודווקא ביום הזה צריך היה ממלא-מקומו להואיל ולעזוב הכול, ולבוא לכאן כדי לומר מה עמדת הממשלה לגבי הנושא הזה.

עובדיה עלי (הליכוד):

חבר הכנסת רן כהן, הנה יושב כאן שר הבריאות, ובנושא הזה — — —

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האמן לי ששר הבריאות עצמו זקוק לכמה סיועים ממקורות אחרים.

אני מבקש לברך מכאן את ראשי ערי הפיתוח. אני רוצה לברך אתכם, את מאבקכם, לחזק את ידיכם. אתם נאבקים לא רק למען הערים שאותן אתם מייצגים. אתם נאבקים למען דמותה ושלמות-דעתה של מדינת ישראל. המשיכו במאבק הזה עד שנצליח לשנות את סדר-העדיפויות.

אני רוצה לומר כבר בתחילת דברי, שלעניות דעתי, מערכת הקיפוח הקיימת איננה נוגעת רק לערי הפיתוח, אבל הן משלמות את מלוא המחיר. בנוגע לשכבות אחרות, ליישובים אחרים ולערים אחרות — יש אולי מי שמרפר להם את המשבר. בערי הפיתוח זה איננו. והממשלה הזאת, שאין לה כנראה ראשים כדי לבוא ולהשתתף אתנו היום בדיון, אבל יש לה הרבה זנבות, את הזנבות הללו היא מותירה בערי הפיתוח, בקרב השכבות החלשות, בין העובדים ובמקומות אחרים.

על כן, אין לכם ברירה, ראשי ערי הפיתוח שהם חברי כנסת וחברי הכנסת שיש להם רגישויות לזכויות העובדים ולשכבות החלשות, אלא להביע אי-אמון לממשלה הזאת. אני

אותם מאדישותם ומהאפתיה שאליה נקלעו בכל נושא הקשור לבעיות החברה בישראל.

חברי ראשי ערי הפיתוח התאחדו כולם כאחד במאבק שיסכל כל ניסיון להרוס את המפעל הציוני, שתתחבר רבות לחיפולו, להתפתחותה ולביצורה של מדינתנו. אנו רוצים להודיע בזאת, כי אנו חזית אחת, וכי הטיפול בנושא זה אינו סובל דחוי.

השקט הרועם, נחלת אלפי צעירים בערי הפיתוח, מסוכן יותר מהפגנות המחאה של הפנתרים בשנות ה-70. אחד מהם יושב כאן, ידידי צ'רלי. אני מעדיף את הפנתר השחור שומר החוק, שלא ויתר ונאבק על מעמדו בחברה הישראלית, על פני הצעיר של היום, שהגיע למסקנה מוטעית, שהקרב אבוד, והוא צולל לתהום הייאוש ונוטש את יישובו או את מולדתו. כוונתי לאותם צעירים מובטלים, המשלימים עם גורלם. אוזלת-ידה של הממשלה עלולה להביא, בסופו של דבר, לחזרה לימים האפלים, להגדלת הפער החברתי-העמדי ולעימות מסוכן בין אוכלוסייה חסונה לבין אוכלוסייה חלשה.

דומני שהפתיל הרועם, פועל יוצא של מועקת האבטלה והמצוקה הכלכלית, עלול להידלק בכל רגע. כאן אני רוצה לפנות לסגן שר האוצר, שאמר שהוא אינו מבין את הקשר בין הנושא התקציבי של הרשויות לבין האבטלה. אגב, זה חוב של הממשלה כלפינו. אנחנו לא ביקשנו כסף, אנחנו פשוט נותנים שירותים ממלכתיים, מעניקים שירותי חינוך ורווחה, שהממשלה צריכה להעניק, אנחנו רק קבלנים של הממשלה, והיא צריכה לתת אפשרות לשלם לקבלן הזה. אם אתה אומר, אדוני סגן שר האוצר, שאין קשר בין הנושא התקציבי של הרשויות לבין האבטלה, משמע שאני צריך לפטר עוד עובדים ולהגדיל את האבטלה בערי הפיתוח.

רבותי חברי הכנסת, האבטלה היא נגע נורא, זו התמעטות האדם כיחיד והתמוססות קולקטיבית של קהילות. את זהיר מפני התקוממות חברתית בערי הפיתוח, שתסכן את אושיות החברה הישראלית.

נמצאים בידי הנתונים של שירות התעסוקה. חבר הכנסת רן כהן הזכיר אותם. מאחורי המספרים היבשים יש תופעה מחרידה וטרנדית אנושית, שאיננו יכולים לעבור עליהן לסדר-היום. 9% מכלל אוזרי ישראל יושבים בערי הפיתוח. לעומת זאת מספר המובטלים ביישובים אלה מגיע ל-24%, כשהממוצע הכללי בארץ נע בין 4% ל-5%.

רצוני להדגיש את אחריותה כביכול של ההתיישבות ביהודה ובשומרון, מחד גיסא, או את חלקם של הקיבוצים, מאידך גיסא, כתיורן לחסרון-כיס בתקציב הלאומי שלנו. שאינו מאפשר לנו כביכול לקבל את חלקנו בעוגה הלאומית. גם השאלה אם האבטלה החלה לפני שנתיים או פרחה בצורה דרסטית בחודשים האחרונים, חשובה פחות.

הגיעה העת שהממשלה תתווה מדיניות ברורה ותחליט, במגמה לבלום את האבטלה באמצעים, ולו זמניים בחלקם, כי אנו מצויים בשעת-חירום.

אמנה אחרים מהצעדים המוצעים על-ידי חברי ראשי הערים. חברי הכנסת, אני מבקש מכס להתרכז. אני רוצה להציע הצעות ואני מבקש שתשמעו אותן, כי לא תמיד הן באות משולחן הממשלה שלנו.

א. החלטת יום חינוך ארוך בערי הפיתוח, תוך הפניית מורים מיומנים באמצעות תמריצים מיוחדים, והגשמת חוק שעות הוראה מינימום.

ואחרון אחרון בלתי-חביב: אובדן ערכים לאומיים מוסכמים. בעבר ידעו להקדיש תשומת-לב, להעביר כספים, תקציבים. בעבר עמד החינוך בראש סולם-העדיפויות — היום אפילו היעדרו אינו מעניק הטבות לערי הפיתוח. בעבר היה פיזור האוכלוסייה ערך לאומי — היום מי "שם" על זה? מי מקצה תקציבים כדי שהערך הלאומי הזה יתממש? בעבר היה השוויון החברתי ערך שבינו הזרימו תקציבים, היום הוא כבר אינו קיים. בעבר היה עידוד אוכלוסיות חדשות ערך, והיום זה אינו קיים. לכן גם לא מוקדשת תשומת-לב.

אני מבקש, אדוני היושב-ראש, שהממשלה הזאת תחקן, קודם כול, את המצב הכללי, כי בלי לחקן את המצב לגבי כלל העובדים, לגבי כלל השכירים, לגבי כלל האוכלוסיות החלשות, אם לא יעשה צדק חברתי במלואו, לא יהיה גם צדק לערי הפיתוח. לכן אני דורש שינוי ערכים לאומיים, ושנית אני דורש מהממשלה הזאת, שתקדיש פעם אחת — אלוהים אדירים, פעם אחת — דיון מעמיק בתוכנית יסודית המיועדת במיוחד לערי הפיתוח וליושבים החלשים במדינת ישראל, ותגיש סוף סוף לכנסת תוכנית של ממש, כיצד בדעתה להתגבר על הפגיעה האנושה הזאת.

אני חוזר ופונה לראשי ערי הפיתוח. אם הממשלה לא תביא תוכנית כזאת, אין בידיכם ואין בידינו דרך אחרת אלא להפיל אותה, ואני קורא לכם להצטרף אלינו. תודה רבה.

הי"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת רן כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת שאול עמור, ואחריו — לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמוזליני.

יאריר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
מה האלטרנטיבה כשתפיל את הממשלה?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
להקים אחרת, תאמין לי, הרבה יותר טובה, הרבה פחות מרושעת.

שאול עמור (הליכוד):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברי ראשי ערי הפיתוח היושבים כאן ביצעו ומבילים כבר שלושה לילות על מזרני הסוכנות היהודית, תחת כיפת השמים, אני רוצה להודות לראש עיריית ירושלים ולראש מועצת נתיבות היושב כאן, על הסיוע והשירות הניתנים, כדי שנמשיך לשהות ולהסתכל על משרדי הממשלה התוססים והנינוחים.

יאריר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

חבר הכנסת עמור, אולי תזמינו רב לשבת, שיעשה לכם גם קידוש?

שאול עמור (הליכוד):

אני גם רוצה לברך את שר הפנים, המכלה אתנו כלילות, וגם הלילה התכרבל יחד אתנו מתחת לשמיכה. אני רוצה להודות לו — וגם ליתר חברי הכנסת והשרים שבאו להזדהות אתנו — על כך שהוא מזדהה אתנו מבחינה נפשית ופיסית, להוציא מבחינה אחת: כספית. נראה שדרך הכיס הוא אינו יכול להזדהות אתנו.

אני רוצה לציין את ממשלת ישראל, הנמצאת פה "בהרכב מלא", רבותי ראשי ערי הפיתוח, קיבלתם עכשיו, הבוקר, תשובה על דאגתה של הממשלה לערי הפיתוח. היה פה שר הבריאות, עכשיו הוא איננו, הוא יחזור. אני מודה לו שהוא הגיע. אולי שר הבריאות ימצא מרשם לשרי הממשלה, שיוציא

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה הכול חרץ מפופוליים.

היו"ר ג' גדות:
סליחה, חבר הכנסת צוקר, אתה מוכן שלא להפריע לי לדבר? אני מבקש מחבר הכנסת עמור לסיים את נאומו.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
חבר הכנסת עמור הוא יושב ראש — — — עיירות הפיתוח. תן לו לדבר. הוא מנהל עכשיו מאבק קשה, ואתה אומר לו לסיים את נאומו?

שאול עמור (הליכוד):
רבותי, הטלוויזיה ממוקמת היום במקום אחר. בואו נדון לגופו של עניין.

3. כמרכן, מפעל קיים בעיר פיתוח יזכה במעמד של "מפעל מאושר" גם אם תוצרתו משווקת לשוק המקומי; 4. אישור ערבויות מדינה ליוזמים רציניים המשקיעים בערי הפיתוח; 5. עשרות מפעלים בערי הפיתוח נקלעו לקשיים כספיים חמורים. ניתן למנוע את סגירתם על ידי הסדר פריסת חובותיהם למשך 25 שנה, ובכך נמנע גל נוסף של מובטלים נואשים; 6. הקדמת עבודות תשתית ופיתוח ממלכתיות בתחומי התעשייה, איכות הסביבה, תקשורת מודרנית ומערכת כבישים, שתקרב את יישובינו למרכז הארץ.

ערי הפיתוח הן החלוץ שהלך לפני המחנה מאז שנת 1948 בכל הקשור לקליטת העלייה, העלייה הגדולה הצפויה תחולל תפנית גדולה בעניין זה התפרסמה באחד העיתונים — קורא אחינו מברית המועצות ומארגנטינה, עד לסיום מסלול הכשרתם, יש לנו הזמן הדרוש ליצירת אלפי מקומות תעסוקה נוספים.

ערי הפיתוח תובענות מהממשלה אישור תוכנית כרורה, שתענה, מחד גיסא, על הבעיות הבעורות, ומאידך גיסא תתווה תוכנית לטווח ארוך. מי שטוען שיש לפרק את ערי הפיתוח — כתבה מרושעת בעניין זה התפרסמה באחד העיתונים — קורא למעשה לפירוק המדינה. מפעל ערי הפיתוח היה, הווה ועתיד להיות המפעל הציוני הגדול ביותר מיום תקומת המדינה, המש, למפעלים הציוניים שהיו לפני כן.

אנו יושבים בגבולות המדינה, מתמודדים עם מצוקה חברתית כלכלית, ואף-על-פיכן הצלחנו לעצב דור לתפארת. נמנים עמו קצינים בכירים, מחנכים, מדענים, צעירים אוהבי מולדת להורים שבאו הנה בשנות ה-50 וה-60 ועלו ארצה מתוך מניעים ציוניים משיחיים. על כל אלה שמור נא לי, אלי הטוב. על כל אלה — אנו, ראשי ערי הפיתוח, לא נשקט ולא ניתן יד להרס דור מופלא זה.

מרור זה, דור של חלוצי המתיישבים, אותו דור הקרבה שנתן חיים למחוזות שכוחיאל ואדם, נתבע מחיר שאינו נופל מכל אפוס ציוני אחר. כמעל של שנים ארוכות חולצו ערי הפיתוח באורח זמני מדעית מסוכנת, ואף יצרו בחלקן הגדול איכויות חיים במערכות קהילתיות מגוונות, שהיו דגם לחברה כולה.

על יצירה מרתקת ומקורית זו, שנרקמה במאמציהן המשולבים של ממשלת ישראל, הסוכנות היהודית, ומעל לכול ערי הפיתוח עצמן, מאיימת סכנת הכחדה. אם לא יימצאו החזון והאמונה, כמו גם המשאבים החיוניים להמשך תנופתן של ערי הפיתוח, הרי אין לי כל ספק שערים אלו יושבו לסמן את גיאוגרפיית העוני, החולשה והרדידות החברתית.

ב. הנחות גדולות במס הכנסה לתושבי ערי הפיתוח ללא הגבלת תקרת ההכנסה — אני אומר לכם, שזה הצעד החשוב ביותר, גם לדעת כלכלנים וכל מי שתוצרו. צעד זה יחולל מפנה גדול בהישארותם של בני המקום ביישוביהם וגם במשיכת תושבים נוספים ממרכז הארץ. אין היום שום דרך אחרת, בכל הכבוד לציונות, למשוך תושבים ממרכז הארץ, אלא המהפכה הזאת במס הכנסה, כאשר ההכנסה לנפש בעיר פיתוח פחותה מההכנסה לנפש במרכז הארץ.

ג. השקעות ופיתוח — נושא עידוד ההשקעות והפיתוח נמצא בידי הממשלה, וזה דבר אפשרי. בסעיף זה אני מציע: 1. קרן ממשלתית להלוואות בסך חצי מיליארד שקלים לשם עידוד משקיעים בערי הפיתוח, שיכנו שם מפעלים עם גיוון תעסוקתי ועם שכר הולם במגמה למשוך לעבודה את צעירי המקום; 2. מתן מעמד של "מפעל מאושר" למפעלים חיוניים המעוניינים להעתיק את מקומם ממרכז הארץ לערי הפיתוח; 3. מפעל שכבר קיים בעיר פיתוח יזכה במעמד של "מפעל מאושר" — — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מקווה שאתה מתכוון להתנחלויות — — —

שאול עמור (הליכוד):
אני מסכים אתך, שיישובי הפיתוח ביהודה ובשומרון הם ערי פיתוח ככל ערי הפיתוח. אריאל — — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
— — —

שאול עמור (הליכוד):
רבותי, אני מציע שלא נסטה מנושא הדיון. חבר הכנסת ביטון, אם אתה רוצה לעזור לנו, ואני מאמין שאתה רוצה לעזור לנו, בבקשה — — —

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זה הדיון עצמו: סדר העדיפויות. אתה מטיח את איך חושב שיש פה שאלה של או — או.

היו"ר ג' גדות:
חבר הכנסת עמור, אתה צריך לסיים.

שאול עמור (הליכוד):
אדוני היושב ראש, אני בין הממעטים לעלות על הדוכן ולדבר. הנושא הזה הוא נושא כבד מאוד, ואני מוביל את המאבק יחד עם חברי. אני מבקש לתת לי עוד כמה דקות.

היו"ר ג' גדות:
אני מצטער, חבר הכנסת עמור, אני מבקש ממך להתקרב לסיום.

ראובן ריבלין (הליכוד):
— — —

היו"ר ג' גדות:
חבר הכנסת ריבלין, אני מבקש. אני מבקש ממך, חבר הכנסת עמור, להתקדם לקראת הסיום.

קריאות:
— — —

היו"ר ג' גדות:
חברי הכנסת, חבר הכנסת ביטון, חבר הכנסת בורג, חבר הכנסת ריבלין, בתחילת הדיון הבהרתי בדיוק כיצד אני עומד לנהל אותו, עם רמז שקוף. לא יהיה דיון פופוליסטי. כולכם תדברו בתורכם.

פיקוד. אך כיום חלק גדול מהם מסתובבים מובטלים, ממורמרים ומתוסכלים, ואין הם רואים שום סיכוי להקלט בעבודה מתאימה ביישובם.

מספר הצעירים הנוטשים את ערי הפיתוח ונורדים למרכז הארץ גדל בשנים האחרונות. לצערנו, חלק לא קטן מהם, לאחר שהתייאשו מלהיקלט בעבודה, מנסים את מזלם בכנר. עמל של שנים, שהושקע בהקמה ובשיקום של ערי הפיתוח, וההישגים המופלאים שהתחוללו ביישובים אלה, עלולים לרדת לטמיון, אם לא יימצא פתרון לבעיית האבטלה.

אני מבינה ללבם של ראשי ערי הפיתוח בגליל ובנגב. אני מזדהה בכל לבי עם זעקתם ומאבקם. כנציגים אותנטיים של תושבי ערי הפיתוח, הם רואים לגנר עניינה את ההידרדרות הכלכלית והחברתית הקיימת אצלם בעקבות המיתון והאבטלה, הפוגעת גם ביכולת של הרשות לתת שירותים חיוניים לתושבי המקום בגלל הגירעונות הרובצים עליהם. הם רואים איך אותם יישובים יפים, שעלו סוף סוף על דרך המלך, מתחילים לסגת ולהידרדר.

אסור שהמצב הקיים יימשך. הוא טומן בחובו סכנה ליציבות החברה ומסכן את עתידן של ערי הפיתוח בגליל ובנגב. שכולם מדגישים את חשיבותן הדמוגרפית והביטחונית. האחריות להבראת המשק מחולו והבטחת מקורות תעסוקה מוטלת על הממשלה כולה, ובראש ובראשונה על ראש הממשלה, וזה בתוקף תפקידו הכפול כראש ממשלה וכשר העבודה והרווחה.

כל דחייה בפתרון בעיה אקוטית זו היא בעוכרנו. על כן אני מציעה את ההצעות האלה: 1. הממשלה תכין תוכנית חירום לבלימת האבטלה וליצירת מקורות תעסוקה; 2. הממשלה תבצע פרויקטים לאומיים בגליל ובנגב בעדיפות ראשונה, פרויקטים שחשיבותם למשק איננה מוטלת בספק, אך ביצועם נדחה בגלל אילוצים כספיים, כגון: בניית נמל התעופה החדש בעכו, מצפון לאלת, סלילת מסילת הברזל לאלת, הרחבת ושיפוץ תשתית הכבישים, בניין כיתות, החסרות כיום, כבתי-ספר ביישובים יהודיים וערביים, חיבור היישובים לרשת הביוב הארצית, והרחבת עבודות המחקר בהתאם לצורכי המשק העתידיים.

הממשלה חייבת להחליט על יישום פרויקטים אלה ואחרים גם אם יחייב הדבר הגדלת הגירעון בחקצי המדינה. אני מעזה לומר זאת, כי זו הדרך היחידה להתמודדות עם האבטלה, עד אשר תתחיל הצמיחה הכלכלית.

במקביל לכך יש לעודד השקעות והקמת מפעלים מתוכננים ועתירי ידע. התחלופה של מפעלים בערי הפיתוח גבוהה, והיא הגורם העיקרי לאי-יציבות בתעסוקה. באופקים, למשל, נסגרו 16 מפעלים בשנים 1986 — 1988.

יש לחולל שינויים מבניים במשק, ובמיוחד בערי הפיתוח, ולהקים תעשייה מתוכנמת העונה על הדרישות של אוכלוסייה צעירה, משכילה, בעלת פוטנציאל גבוה וידע מקצועי, הרוצה עבודה בתעשייה שיש שכן נאות בצדה; לא עוד תעשייה המבוססת על עבודה זולה.

הממשלה חייבת להכין תוכנית פיתוח להשקעות בתעשייה בגליל ובנגב, שתענה על הדרישות הללו ותאפשר קליטת צעירים בערי הפיתוח ועולים חדשים שיבואו; חשוב שיבואו, ולא יצטרכו לחכות אפילו יום אחד.

עד שיוקמו מפעלים אלה ויתחילו לקלוט חייבת להתבצע תוכנית החירום שהזכרתי, שתכלול את גידול האבטלה וחתך פתרונות מידיים: פיתוח תשתית, כפי שציינתי; מתן הלוואות

כנסת ישראל וממשלת ישראל ניצבות בפני שעה חמורה ליישובינו. חברי ואנו קוראים להן לפעול לקיומן החקין ולכיסוסן של ערינו, שכל יעדן לרכוש את החוסן המספיק לשם הכנסתן בכריתן של ערים בישראל.

היור"ג ג' גדות:
תודה רבה לחבר הכנסת עמור. רשות הדיבור לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמוזלינו, ואחריה — לחבר הכנסת אריה גמליאל.

שושנה ארבל-אלמוזלינו (המעורר):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, גלגלי המשק חורקים, ההאטה בפעילות המשקית נמשכת, במיוחד בענפי הייצור, תהליך פליטת עובדים מהתעשייה לא פסק. מפעלים נסגרים, אחרים מצמצמים את מספר העובדים בהם. המשבר בחקלאות טרם בא על פתרונו, והצמיחה הכלכלית המיוחלת נמצאת עדיין אי-שם באופק. ובניתיים, כתוצאה מכך, האבטלה מתרחבת ומעמיקה, במיוחד בערי הפיתוח.

האבטלה שאנו נתונים בה איננה קונוטורלית. היא איננה תולדה של אירוע מקרי. זו אבטלה סטרוקטורלית. סיבותיה ראשיות באינפלציה מטורפת ב"מי ארדור העליונים", והמשכן במדיניות שר האוצר הקודם, מר משה נסים.

בלימתה של אבטלה סטרוקטורלית קשה. היא דומה לכדור שלג המתחיל להתגלגל מראש ההר ככדור קטן, ועד שהוא מגיע למדרון הוא נעשה כדור ענק, הסוחף כל מה שעומד בדרכו.

רבותי, תודו על האמת: רבים, בהם גם ראשי ערי הפיתוח, חיו באשליה בהשפעת דברי הנועם והרגיעה על כך שהמשק יציב, שהצמיחה תתחיל עוד מעט, ואילו על אלה שהזהירו והתריעו על סכנת אבטלה ומיתון, כמו התאחדות התעשיינים והמרכז החקלאי, אמרו שהם עושים זאת מתוך שיקולים אינטרסנטיים או מתוך שיקולים פוליטיים. כדי לנגח.

היום אומרים, שרבים מהגורמים הממשלתיים הופתעו ולא תיארו לעצמם שהתפתחות ב-1989 תהיה כה קשה וקודרת. רק כאשר פורסמו הנתונים החמורים על מצב המשק בשנת 1988, נוכחו כולם לדעת שהמשק מצוי במשבר חמור, וכי אם לא תינקט מדיניות כלכלית מנוגדת לזו של שר האוצר הקודם, מר נסים, יעמוד המשק על סף התמוטטות.

שיאתו של שר האוצר הנוכחי היתה, שגם הוא הופתע. לאחר שנכנס לתפקידו ולמד את הנתונים, רק אז עמד על חומרת המצב.

זו היא עזות-מצח להאשים את שר האוצר הנוכחי במשבר במשק בשנת 1988, בו בזמן שהוא היה בתפקיד בסך-הכול שמונה ימים כאותה שנה. והרי המשבר שבו נתון כיום המשק הוא תולדה ישירה מהמשבר של 1987 ו-1988.

כבוד היושב-ראש, המשבר במשק והאבטלה הגוברת והמעמיקה פגעו בצורה חמורה ומעל לממוצע הארצי בערי הפיתוח. הן היו החוליות החלשות בגלל מבנה מקורות התעסוקה שהיו בהן והסיכויים הקטנים לקליטת עובדים בשירותים הציבוריים והפרטיים, כפי שהם קיימים במרכז הארץ ובערים הגדולות.

רבותי, בשנים האחרונות התחולל מהפך חברתי מרנין-לב בערי הפיתוח, כאשר חלק הולך וגדל של צעירים רכשו השכלה באוניברסיטאות, במכללות ובבתי-ספר טכנולוגיים ועיוניים. רבים מהם שירתו ביחידות מובחרות בצה"ל והגיעו לדרגות

בינתיים, השר שהבין את עומק העניין ונרתם למהפך הוא שר הפנים הרב אריה דרעי, אשר כל ראשי עיירות הפיתוח מוקירים אותו ומעידים על פעולותיו הברורות למען עיירות הפיתוח. אשר השכיל לקצץ מתקציבי הסיוע לערים הגדולות ולעזור יותר לעיירות הפיתוח.

ואומנם, היתה התקדמות גדולה מאוד. עיירות הפיתוח יכלו לשגשג, אך לעומת זאת הוצאות הרשויות גדלו, הגזירות הכלכליות החדשות והאבטלה הקשה פגעו באוכלוסיית ערי הפיתוח, ולכן האוכלוסייה לא יכלה להיות שותפה במימון העלאת רמת-החיים.

אני חייב לומר, שהדיבורים על עלייה בצריכת סמים ושאר מרעין בישין בעיירות הפיתוח יותר מבשאר חלקי הארץ הם הוצאת דיבה. זה איננו נכון. עובדות, הסמים הם עניין מסחרי. אני אומר זאת מניסיוני. לכן הסמים נפוצים יותר וחרפים יותר בערים הגדולות, עקב תנועת המסחר הגדולה יותר בערים. המצב בערי הפיתוח טוב הרבה יותר יחסית.

אני מוכרח לציין עוד נקודה חשובה, בערי הפיתוח קיימת התקדמות לא רק באיכות החיים הגשמיים והפיסיים, אלא גם באיכות החיים הרוחניים. בערי הפיתוח קיימים מרכזים רוחניים גדולים ונפלאים ראשונים במעלה, אף בקני-מידה עולמיים. לא אגזים אם אומר, שבנתיבות יש יותר לימוד תורה מאשר בחל-אביב הגדולה.

חובה להמשיך את תנופת השגשוג ואת סגירת הפערים שנוצרו במשך שנים רבות. צריך להפסיק לחשוש על עיירות הפיתוח כעל עיירות עולים, כעל אוכלוסיית מעברות, כעל אוכלוסייה נחשלת. אני רוצה להביא כדוגמה קודם כול את העיירה שאני גר בה, את שדרות, אשר במשך השנים האחרונות התקדמה מבחינת איכות החיים וסגרה פערים של שנים רבות. יעיד על זה ידידי חבר הכנסת עמיר פרץ.

אברהם שוחט (המערך):

בגלל ראש העיר. הוא לא אומר זאת, כי אין הנחתם מעיד על עיסתו.

אריה גמליאל (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אולם, עדיין נותרו פערים, ובשום פנים ואופן אי-אפשר להחזיר את עיירות הפיתוח לאיכות החיים של שנות ה-50.

אני רוצה לציין לשבח עיירה נוספת שאני מכיר מקרוב, ירוחם. זו דוגמה בולטת מאוד. זו עיירה השוכנת באמצע המדבר, עיירה הזקוקה לרחמים רבים. כשביקרתי שם לפני עשר שנים הזדעזעתי מאווירת השממה והשיממון. ועתה, כאשר ביקרתי בה בשנה האחרונה, ראיתי כמה נעים לטייל שם, בכל פינה יש גינות נוי, הכבישים הראשיים מטופחים, המוסדות הציבוריים מוחזקים יפה וברמה גבוהה. דוגמה נוספת — ראש-העין. אוכלוסייתה באה מהמעברות. מה שנעשה במשך חמש השנים האחרונות סגר פערים של 50 שנה, והם צריכים לסגור פערים עוד של 50 שנה. לכן צריך לעזור להם.

צריך להבין, שהאוכלוסייה בעיירות הפיתוח היום היא ברמה גבוהה מאוד מבחינה רוחנית, תרבותית ומוסרית. עובדה היא שצמחו בה אישי ציבור למופת, וברגע שנחזיר אותם אל העבר, הן יתרוקנו מיושביהם, ואז יהיה מאוחר מכדי למצוא פתרון.

איל-זאת, חובה על הממשלה לאשר סיוע מיוחד, כדי לחסל את הגירעון של עיירות הפיתוח. יש לפרוס את החובות

לטווח ארוך בריבית נמוכה לאותם מפעלי תעשייה ומלאכה בעלי פוטנציאל ויכולת ייצור, הסובלים מקשיי נזילות ועומדים להיסגר או לצמצם את מספר העובדים בהם. יהיה בכוחם של מפעלים אלה לא רק למנוע פיטורים אלא גם לקלוט עובדים נוספים ולהגדיל את הייצור. יש להצטער על שער היום לא קיים ההסכם עם ההסתדרות בדבר הקמת קרן של 200 מיליון שקל. המיועדת לעזרה למפעלים הנחותים במצוקה, שיש להם כל הנחותים להבריא ולהיפך למפעלים רוחיים.

הגיע הזמן, אדוני סגן שר האוצר, ובאמצעותך אני רוצה להעביר את המסר לשר האוצר ולממשלה כולה, לצמצם את ההליכים הבירוקרטיים ואת הפער בין קבלת החלטות ליישומן.

מאחר שהשכר הנמוך מהווה מכשול בפני קבלת העבודה שמציע שירות התעסוקה בתעשייה — מוון, טקסטיל — בחקלאות, בבניין, במלונאות ובעבודות אחרות, שבהן השכר ההתחלתי נמוך, וכדי ליצור מוטיבציה אצל דורשי עבודה, הנני מציעה שיתנו לעובדים אלה מענק בגבולות של 50% מדמי האבטלה שהם זכאים לקבל נוסף על השכר אשר הם מקבלים במקום העבודה.

אני מציעה להכפיל את מספר הלומדים בהכשרה מקצועית ולהכין את העובדים למקצועות שידרשו למשק. יש לצמצם באופן הדרגתי את מספר העובדים הזרים תוך דאגה להחלפתם בעובדים ישראליים. יש לפתח את השיטה של הכשרה פנים-מפעלית, שתאפשר קליטת עובדים והכשרתם תוך כדי עבודה.

בסיום דברי אני פונה לממשלה לגלות אוזן קשבת והכנה לזעקתם של ראשי ערי הפיתוח. מאבקם הוא המאבק של כולנו. אל ניתן למפעל הציוני הזה להתמוטט. תודה רבה.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמוזלינו. רשות הדיבור לחבר הכנסת אריה גמליאל, ואחריו — לחבר הכנסת שמואל הלפרט. אם חבר הכנסת שמואל הלפרט לא יהיה נוכח, חניתן רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן.

אריה גמליאל (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עיירות הפיתוח נמצאות בשעה זו במבחן גורלי. הן נמצאות במצב קשה ובמצוקות רבות. הבעיה הקשה ביותר היא מצוקת האבטלה. קיימים כ-45,000 מקבלי דמי אבטלה, וקיימות עיירות אשר יש בהן יותר מ-15% מובטלים. האבטלה עלולה לגרום, חס ושלום, לערעורן של עיירות אלו מבחינה חברתית וחינוכית, להגירה שלילית קשה ולירידה מן הארץ.

המועצות והעיריות נמצאות במצוקה כספית קשה מאוד, בגירעון גדול ובחובות כבדים. הן אינן יכולות לחפק.

כל שרי הממשלה ואישי הציבור כולם מצהירים על תמיכה והזדהות עם ערי הפיתוח, ובכל זאת הן נמצאות במצוקה. מכיוון שהם לא השכילו להבין את המהפך שעבר על ערי הפיתוח בשנים האחרונות.

ערי הפיתוח התקדמו בשנים האחרונות וסגרו פערים של שנים רבות. בערי הפיתוח צמחה מנהיגות צעירה ונבונה בעלת מוטיבציה גבוהה מאוד, אשר קיבלה על עצמה לסגור את הפערים של העבר ולקדם את עיירות הפיתוח ולהופכן לעיירות עם איכות חיים גבוהה, חינוך ברמה גבוהה וחיי חברה מתוקנים.

מסך כל המובטלים בארץ. זהו אבסורד שהכנסת והממשלה אינן רשאיות לקבלו.

בעניין זה צריך לומר, שלא חמדי אפשר לדבר בשפת המספרים ובנתונים סטטיסטיים. לאדם המובטל אין זה משנה מהו אחוז המובטלים בעירו או בארץ. לגביו ולגבי משפחתו האבטלה היא של 100%, וחוסר האפשרות שלו לפרנס את משפחתו אינה נותנת לו מנוח אפילו לרגע אחד.

אדוני היושב-ראש, האבטלה היא אחד הגורמים העיקריים ליירידה מן הארץ. אשתקד ירדו מן הארץ 22,000 איש. רק 90 מתוך 3,965 יהודים שהיגרו מברית-המועצות בחודש יוני עלו לישראל. אין ספק שלאבטלה הגוברת יש בכך חלק בלתי מבוטל.

האבטלה גורמת לדמורליזציה בחברה. על הממשלה לבחון כל דרך כדי לבלום אותה. ההתייחסות למפעלים במשבר, או לפני סגירה בעיירות הפיתוח צריכה להיות שונה מההתייחסות למפעל במצב דומה במרכז הארץ. שם תמיד אפשר למצוא מקומות עבודה חלופיים. לכן, לפני כל החלטה על סגירת מפעל בעיירת פיתוח, צריך לבחון את כל ההיבטים וההשלכות שיש לכך על העיירה ועל האוכלוסייה.

מן הראוי היה לבדוק גם את האפשרות לקיים הסעות מאורגנות ממקדי אבטלה קשים למקומות עבודה מרוחקים יותר. בארצות-הברית ובמדינות רבות אחרות מקובל שאדם נוסע לעבודה שעה ושעה וחצי. אין ספק שבשישראל ניתן למצוא מקומות עבודה אלטרנטיביים, שמרחק הנסיעה לשם קצר בהרבה.

לסיום, ברצוני להציע שתוקם לאלתר ועדה בין-משרדית של מנכ"לי משרד האוצר, העבודה והרווחה והתעשייה והמסחר, אשר יבחנו את כל ההצעות המעשיות ויאתרו פתרונות לטווח קצר וארוך, תוך עריכת רכיזיה יסודית במדיניות הממשלה בנושא התעסוקה והאבטלה. תודה.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת הלפרט. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן, ואחריו — לחבר הכנסת יגאל ביבי.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני אסתייג קמעה מהגדרת הנושא העומד על סדר-היום. אילו היה הדבר תלוי בי, לא הייתי מגדיר אותו כ"עיירות הפיתוח". למושג הזה יש קונוטציה של עוד איזה סרח עורף. ערי הפיתוח ראויות בהחלט להיקרא "ערים". מי שמסייר בהן — גם בחצור, גם בבית-שמש, בראש-העין ובמקומות אחרים — יכול לראות כי כל יישוב כזה הוא באמת עיר ואם בישראל.

עם כל הכבוד, ואני רוחש כבוד לסגן שר האוצר, אני חושב כי מן הדין היה שבדיון היום ישתתף יוסכם אותו מי שאמור להיות, או אמור היה להיות, יושב-ראש ועדת ערי הפיתוח לפי חוק ערי ואזורי הפיתוח, הלוא הוא שר האוצר.

אורה נמיר (המערך):

רק שר האוצר? למה לא שר העבודה?

היו"ר ג' גדות:

סליחה, חבר הכנסת מגן, אנחנו קבענו, חברת הכנסת נמיר

— — —

אורה נמיר (המערך):

לא הייתי כאן.

ולתת סיוע מיוחד להגדלת בסיס התקציב שלהן. כמו כן, על הממשלה להחליט על תוכנית חירום להקמת מפעלים עתירי ידע: להפסיק לטפח את מפעלי המעברות, מפעלי המזון והטקסטיל. צריך לשנות את התפיסה הישנה, של שנות ה-50.

אני מקווה שבממשלה תימצא אחוז קשבת לכך, והיא תפעל מייד כדי לחזק את ראשי עיירות הפיתוח, שימשיכו במאבקן. אנחנו נהיה אתן לאורך כל הדרך.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת גמליאל. רשות הדיבור לחבר הכנסת שמואל הלפרט, ואחריו — לחבר הכנסת דוד מגן.

שמואל הלפרט (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ההפגנה הגדולה שקיימו ראשי ערי הפיתוח כעת כינוס ישיבת הממשלה ביום ראשון המחישה גם לרחוקים מהנעשה בערי הפיתוח עד כמה גדול הוא המשבר, עד כמה קשה מצוקתם.

מי שראה ושמע את זעקתם של ראשי ערי הפיתוח, בהם חברי כנסת ואישי ציבור, אשר ככלו את עצמם בשרשראות לשערי משרד ראש הממשלה, יכול היה להבין, שאין זו זעקה מן השפה אל החוץ, אלא הד של כאב עמוק וצורב, לא רק של ראש עיירת פיתוח זו או אחרת, אלא של רכבות תושבי עיירות אלה, שחלק גדול מהם מובטלים ואינם מסוגלים להביא בימים אלה לחם לפיות עולליהם.

מן הראוי לציין, שערי הפיתוח הן הנפגעות העיקריות מהאבטלה במשק. סקירה קצרה של מפת האבטלה במדינה, שלפי דברי סגן שר העבודה והרווחה, הרב פלדמן, עלולה להגיע לשיעור של 10%, מוכיחה זאת. אם בערים הגדולות אחוז האבטלה נמוך, הרי בערי הפיתוח מגיע שיעור האבטלה ל-20% ול-30%, ובכמה מקומות גם ליותר מזה. אבל, עם כל המצב הקשה, אי-אפשר להסתיר את העובדה הפשוטה, שהאבטלה והחובות המעיקים לא נוצרו באופן פתאומי ולא התרחשו דווקא בשבוע האחרון ובחודש האחרון.

המשבר בעיירות הפיתוח, והאבטלה בכלל, קיימים כבר שנים ארוכות, ולא ייתכן להציג את הדברים כמשהו שהתרחש דווקא עתה. מי שמציג את הדברים כך, אי-אפשר שלא לחשוד בו שיש לו כוונות אחרות בעצם העלאת הנושא.

כשום פנים ואופן אסור לנצל את מצוקת ערי הפיתוח ואת מצוקת האבטלה לשם ניגוח פוליטי. אסור שתהיה התגוששות בין המערך לליכוד בנושא זה כאוב וחשוב. המצב החמור אינו עניין לחילופי האשמות ולשרבוב שיקויים פוליטיים אלה ואחרים. הטיפול צריך להיעשות מתוך גישה עניינית ותוך חיפוש פתרונות מתאימים.

לכן, אם שר האוצר מבטיח תוכנית כוללת לפתרון בעיות האבטלה, לחילוף המשק מהמיתון בתוך שבועיים-שלושה שבועות, אין סיבה שראשי ערי הפיתוח לא יקבלו את הצעתו. וכיוון שבטוחני שזעקתם של ראשי ערי הפיתוח היא אכן זעקת אמת, אני מקווה שהם יקבלו את ההצעה.

הפתרון המתאים לבעיה, גם אם הוא איננו סופי ומוחלט, אבל לפחות התחלה של טיפול נכון בשורשי הבעיה, יימצא ויישם בשטח.

חברי כנסת, בעיית האבטלה בכלל, ובערי הפיתוח במיוחד, חשובה לא פחות מהבעיה הביטחונית. הממשלה חייבת לעשות מעל ומעבר כדי לפתור אותה. לא ייתכן שמצד אחד יעבדו במדינת ישראל 120,000 עובדים זרים, הרבה יותר

ועדת שרים חדשה, נחכה לבחירות. הנה עברו הבחירות ובה שר אוצר חדש, ומאז כוננה הממשלה. בדצמבר אשתקד, החוק הזה לא יושם. לכן אני מבקש את שר האוצר, אשר צריך להיות האחראי הראשון ליישום של החוק הזה.

חיים רמון (המערך):
השר הקודם יישם אותו?

דוד מגן (הליכוד):
חבר הכנסת רמון, אילו הקשבת, לא היית שואל את השאלה הזאת.

היו"ר ג' גדות:
סליחה, חבר הכנסת רמון, הרי אני יודע בדיוק את המכניזם. אני יודע מה קורה פה; אני יודע בדיוק, לכן אני מבקש, לא אתן.

דוד מגן (הליכוד):
התעלמות הממשלה מחוק ערי ואזורי הפיתוח היא הפרה בוטה של חוק שנאסף עליה על-ידי הרשות המחוקקת. אני מציע לכולנו שבנושא הזה, אשר מילאנו בו אלפי דפי פרוטוקולים, אל לנו לפעול עוד כרשות מבקרת. אל לנו לפעול רק כשדולה, בתחונות ובדרישות כלפי הממשלה. אחת ולתמיד צריך לקרוא לממשלה לסדר, לאותה ממשלה עבריינית, ובנושא הזה היא עבריינית. בנושא הזה היא פורקת עול ופורצת גדר, ולומר לה למלא את החוק. אין לקבל שום נימוקים כאילו אין תקציב. לפי חישובי האוצר יישומו של החוק אמור לעלות לכאורה 360 מיליון שקל, ואין תקציב משום שהממשלה — ומדובר באותה ממשלה — משקיעה את הכסף הזה בצורות התיישבות אחרות. נימוקים אלה אינם מתקבלים על הדעת. "נימוקים" כאלה אינם אלא פגיעה באינטליגנציה.

אותי לא יוכל, גם לא חבר הכנסת צ'רלי ביטון, להאשים כאילו שמע אותי אי פעם מדבר נגד השקעות של הממשלה בקיבוצים. לאמי, שתחיה, יש נכדים בשדה-בוקר, לי יש בני-דודים בקיבוץ גת. כולנו עם אחד. הקיבוצים צריכים לקבל את הסיוע, ההתיישבות ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה צריכה לקבל את הסיוע וערי הפיתוח צריכות לקבל את הסיוע. אל לנו לנסות לשטות צורת יישוב אחת בצורת יישוב אחרת. כולם חלוצים, כולם ראויים לקבל את הסיוע בגין השליחות החשובה והקשה שהם ממלאים בשם הממשלה, בשם העם ובשם המדינה.

בהזדמנות זו אני קורא לכל חברי הכנסת מכל הסיעות, וגם לראשי ערי הפיתוח שמכבדים אותנו בנוכחותם כאן — אני רואה גם נציגים מירוחם, מאופקים, מקריית-גת, מיבנה, מדימונה וממקומות אחרים. אין טעם בקבלת הצעת החלטה או סיכום של הדיון הזה, שיעבירו את הנושא לוועדה. הסיכום היום צריך להיות קריאה, המסתיימת בכמה סימני קריאה, לממשלה למלא את חובתה כלפי שולחיה מערי ומאזורי הפיתוח.

אדוני סגן שר האוצר, עם כל הכבוד, אמרת מלים יפות, נאום מאלף. אנחנו — אם מותר לי לדבר בשם חברי הכנסת הוותיקים — עיינו מלשמוע ומלקבל מס שפתיים. הגיעה העת להפסיק את תשלומי מס השפתים ולשלם מס אמת — מדובר בפירוש במס אמת. לא מדובר רק בפתרון בעיות הרשויות המקומיות בערי הפיתוח על-ידי מענק הלוואות או מענקים אחרים, או בדיבורים על עידוד השקעות הון — דבר שמופיע כסעיף 7 של החוק — או בהבטחות פרטניות אחרות.

היו"ר ג' גדות:
זה העניין. לכן אני מעיר לך. קבענו שאנחנו לא גולשים לוויכוחים פופוליסטיים בדיון הזה.

אורה נמיר (המערך):
מה זה פופוליסטי?

היו"ר ג' גדות:
לכן אני מבקש, נא להימנע מהערות הביניים.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
זו רק המלצה, אדוני היושב-ראש.

היו"ר ג' גדות:
את התיקון שלך, חבר הכנסת צבן, נקבל, אבל סייע לי קצת להשליט סדר בעניין.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
ציפיתי שהנאום יאמר ששר התעשייה והמסחר צריך להיות כאן.

דוד מגן (הליכוד):
היו צריכים להיות כאן, אדוני, לפחות 12 שרים חברי ועדת השרים לערי הפיתוח, כמפורט בחוק. אגב, באותה ועדה, לפי ההרכב הנוכחי של הממשלה, יש רוב למערך. למערך יש שיש נציגים ולליכוד יש רק חמישה נציגים. לש"ס יש נציג אחד, המייצג את שר הפנים.

אבל, לא זה העניין. חברת הכנסת נמיר, יש לי אומנם ביקורת על שר האוצר, למשל בעניינים של החזקת ערי הפיתוח ככנות ערוכה. לא היה צריך, לדעתי, לסרב לדיון בממשלה. הממשלה התכנסה בראשית השבוע, ביום ראשון. על סדר-היום אמור היה להיות עניינם של ערי הפיתוח והאבטלה הגבוהה בהן. בגלל פרוצדורה משונה ועניינים של פרסטיז'ה, לא נידון הנושא בממשלה. אני מציע לכולנו — — —

אורה נמיר (המערך):
תסבירו לי, אני שואלת.

היו"ר ג' גדות:
סליחה, חבר הכנסת מגן. חברת הכנסת נמיר, לא יעלה על הדעת שכשאני נותן את רשות הדיבור לקריאות ביניים או להערות אני נמנה עם החבכים, וכשאני נותן, הרי אני רשע מרושע. נוהל הדיון בישיבה היום יהיה קפדני. לכן אני מבקש, לא ארשה הערות ביניים. אני מבקש לתת לחבר הכנסת מגן לדבר.

אורה נמיר (המערך):
יש לי שאלה. אני רוצה לשאול אותך.

היו"ר ג' גדות:
גם לא אותי. בתום דבריו אתן לך לשאול אותי שאלה.

דוד מגן (הליכוד):
חברי הכנסת, אני מציע שלפחות בדיונים שבהם אנחנו מעלים בכאב את המחלומות ואת החטאים של הממשלה כלפי ערי הפיתוח לא נתנצח כמפלגות. יש לי ביקורת גם על שר האוצר הקודם, השר משה נסים, אשר חוק ערי הפיתוח התקבל בכנסת למרות התנגדותו, אך גם לאחר שנתקבל, הוא סירב לקיים אותו. הוא התנה תנאי — ביטולו של סעיף 11 המקורי, האומר כי תושבי ערי הפיתוח יהיו זכאים להנחה של 50% במס הכנסה. יחמי החוק, ואני ביניהם, נעתרנו לדרישה הזאת. ויתרנו. החוק תוקן. אז היה הנימוק שלו, בספטמבר או אוקטובר אשתקד, שאנו מצויים ערב בחירות, ואין טעם להקים

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

יש פה צביעות. אני רוצה להביא לכם דוגמה, שאותי היא מרתיעה. בתקופה המודרנית, בתקופת התעשייה המתוחכמת, קחו את טבריה ובנותיה: ביבנאל הגדולה — אינני יודע אם יש שם 1,000 איש — החליטו לבנות 70 דונם אזור תעשייה. בגליל-התחתון, עשר דקות משם, 2,500 תושבים — 200 דונם אזור תעשייה. במגדל הענקית, חמש דקות מטבריה, 2,800 מטר רבועים אזור תעשייה: בטבריה הקטנה — 70 דונם אזור תעשייה. כל אחד חוטף, כל אחד מושך, הדברים אינם מתוכננים.

אינני צריך יותר משלושה-ארבעה מרכזי תעשייה בכל הגליל. באזור הקריות שליד חיפה, קריית-מוצקין, קריית-חיים, אין אזור תעשייה בכל יישוב. יש מפרץ-חיפה, שבו מרוכזת התעשייה ושם עובדים. בתקופה המודרנית יש איוון בין תעשיות הפלסטיקה, הברזל והמחשבים.

רבתי, אנחנו מדינה נחשלת. אפילו בחכנון אנחנו לא חושבים נכון. ערי הפיתוח לא יקומו על רגליהן, אם לא יחליטו לשים דגש בארבע הערים המרכזיות בגליל לטווח של עשר שנים. עם כל הכבוד, אולי אפילו לא קריית-שמונה, או חצור, או שלומי. אם תהיה נהרייה חזקה, תהיה גם שלומי צהלה של הגליל, ואם תהיה טבריה חזקה, גם מנחמיה תהיה סביון של הגליל. בשביל מה אני צריך תעשייה במנחמיה? בשביל מה אני צריך תעשייה ביבנאל? ישבתי פעם בוועדה המחוזית והופיע שם ראש מועצה קטנה. אני שואל אותו: מה אתה עושה פה "ראש עיריית ניו-יורק"? — סתם, על דרך הבדיחה — והוא משיב: אני בא לקבל אישור ל-280 דונם אזור תעשייה. אני אומר לו: למה לך 280 דונם אזור תעשייה? הוא אומר לי: עוד מעט בטבריה תגדלו עגבניות ואצלי תהיה תעשייה. אינני מבין, זה טמטום, זה בזבוז משאבים. צריך אומץ, אז מה אם יש שם כמה חברי מרכז? כך קובעים?

רבתי, אני רוצה לומר לכם, שאין מדיניות כוללת.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
מאיוז מפלגה?

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):
לא משנה, לא יודע.

שמעתי את הדברים של חברי מערי הפיתוח. חלק מהדברים שלהם צודקים, אבל חלק גדול הוא דמגוגיה סתם. צריך לבוא באומץ ולהגיד את האמת ולסגור רשויות מסוימות ולאחד רשויות מסוימות.

נכון שגם בערי הפיתוח יש בזבוז, אבל הבזבוז נובע מדבר אחד. נעשתה טעות חמורה לפני כמה שנים, לפני שנתיים-שלוש שנים, כאשר החליטו לתת לערים הגדולות להעלות את הארנונה פעם ב-1,000% ופעם ב-700%. מה עשו? הלכו ואמרו: קחו מקורות כספיים, זה מכספי המדינה. אם תל-אביב לוקחת שליש ממחיר סילוק האשפה על מבני ציבור, ושם מחיר שכירות המשרדים הוא גדול, היא לוקחת מהמדינה המון כסף. והמדינה אמרה: בואו, תעלו ב-1,000%. נתנו להם כספים.

שאלתי סגן ראש רשות ממרכז הארץ, כשישבנו בוועדת הפנים היום: תגיד לי, כמה תציב להשקעות יש לכם כאמת? הוא אמר לי: יש לנו רק 65 מיליון. עכשיו ניפטר מאיזה 20 מיליון, יש לנו כמה פרויקטים, כמה גינות שאני עכשיו מזוי אותן. מיליונים, מאות מיליונים. אני יודע שבעירייה מסוימת השקיעו 2 מיליוני דולר רק בחניון ליד מגרש כדורגל. המון כסף מושקע סתם, מתבזבז.

כלשונך. צריך לבוא לכאן באומץ ולומר, כי למרות המצב הכלכלי הקשה, למרות הקופה המידלדלת של האוצר, הממשלה והכנסת רואות חשיבות בשליחות שתושבי ערי ואזורי הפיתוח ממלאים, ומשום כך על הממשלה למלא את החוק — חוק ערי ואזורי הפיתוח, אשר נתקבל בכנסת לפני למעלה משנה. מליאת הכנסת הצביעה על החוק ב-13 ביוני 1988 והוא נתקבל ברוב מסיבי. נדמה לי אפילו שהוא נתקבל פה אחד. גם אם עלות יישומו של החוק הזה היא 360 מיליון שקל, צריך למצוא את הכסף הזה, צריך לגייס אותו וצריך להשקיעו. כדי שהחוק הזה ייושם.

אני אינני רוצה להלאות היום את חברי הכנסת בכל סעיפי החוק, אבל סעיפי החוק מכסים את כל ההבטחות שסגן שר האוצר אמר כאן היום, מכסים את כל הדרישות של יושבי-ראש פורום ערי הפיתוח, חבר הכנסת עמור, ויש בהם, לפי דעתי, גם הבטחה לעתיד, שנושא המשברים התכופים באזורי הפיתוח לא יחזור ויעסיק את הכנסת מדי תקופה. הגיעה העת לפתור את הבעיה הן השורש, ופתרונה של הבעיה צריך להיות היום, אדוני היושב-ראש, בהכרזה חד-משמעית של הכנסת, כי היא דורשת מהממשלה לקיים את החוק.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת דוד מגן. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל ביבי, ואחרי — לחבר הכנסת צירלי ביטון.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, עמיתי ראשי ערי הפיתוח, ואני שמח שעכשיו אתם יושבים בכורסאות ולא כבולים בשרשראות.

במדינת ישראל קיימת ריכוזיות רבה ביותר, אולי יותר מאשר בכל דמוקרטיה מערבית אחרת. כל ההחלטות בנושאי הגליל והנגב מתקבלות במרכז. מרכזי העוצמה הכלכלית והתרבותית נמצאים אף הם במרכז הארץ. עד כה לא הצלחנו לרכז בפריפריה מאמץ ולהקים מרכזים כלכליים ותרבותיים כפי שצריך שיקומו.

אני רוצה לומר, שנמשכת שרשרת הטעויות שהתחלנו בהן עוד בשנות ה-50. אז עוד הבנתי, היו מעברות, היה צריך לבנות בחיפזון, אך גם היום ממשיכים להטיל טלאי על טלאי, לא בצורה מתוכננת, והמחדלים חמורים ביותר. מעט הכספים שמושקעים אינם מושקעים בצורה נכונה ואפקטיבית.

עוד בימי קדם ידעו את המושג של עיר ואזור, עיר ובנותיה. אך אצלנו כל מושבה רוצה להיות כמו פריס לפחות. הגליל, אם אקח אותו כדוגמה, לא יתפתח לעולם אם לא יוקמו בו לפחות כארבעת האזורים הטבעיים שלו ארבע ערים מרכזיות. אם אין לך עיר מרכזית לידך, אתה לא יכול לגור במושבה יפה ומשגשגת.

אם לא תיקבע מדיניות ממשלתית ברורה, לא נצליח לפתור את הבעיות. ואני רוצה לומר את הדברים בדרך של המחשה. לו שאלו אותי, האם לתת דגש ביישוב כמו שלומי או חצור, או לתת דגש בצפת ובטבריה ובעפולה, הייתי מעדיף לתת דגש בערים האחרונות.

יושב-ראש פורום ערי הפיתוח, אתה מפריע לתושב עיר פיתוח.

שאול עמור (הליכוד):

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת ביבי. רשות הדיבור לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שוחט.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, עוד ראשי ערי הפיתוח מתכוננים ללינת הלילה מול משרד ראש הממשלה שלוש, והנה יוצאת הודעה ממשרד האוצר על התייקרות של חלב ומוצריו ב-4.5%, והתייקרות של העוף הקפוא ב-6.3%. האם יש מישהו במשרד האוצר שהתאים את הדברים? זוהי התגובה על זעקתן של ערי הפיתוח.

אבל הכול כבר יודעים, כי השיחות עם שרי הממשלה לא יניבו שום תוצאות. חלק מהם איננו מעוניין לפתור את הבעיה כלל, אלא לזכות בהון פוליטי על גב המצוקה של עיירות הפיתוח, ואלה מהם שמוכנים באמת לסייע, לצערי אינם יכולים לעשות בעצם דבר, מלבד העלאת הנושא בממשלה.

אומנם ראש הממשלה הבטיח, כי ינסו לפתור חלק מהבעיות בקרוב, ושר התעשייה והמסחר העלה "תוכנית סיוע", כהרגלו. מוכן שהתוכנית הזאת לא נועדה לפתור את בעייתם של תושבי עיירות הפיתוח עצמם אלא את בעייתם של התעשיינים ובעלי ההון, שהאילו להקים את מפעליהם באותם אזורים, לקחו את הכסף וברחו.

השר שרון מציע לתת למפעלים עוד כסף, עוד סיוע, עוד אשראי, עוד הקלות במסים, כלומר, לבעלי המפעלים. ולמרבית הצער, חברי הכנסת, קיימת בעיה רצינית בתוך המחנה המפגין והזועק של ראשי עיירות הפיתוח. למעשה, ההשתתפות המפלגתית של רובם בשתי המפלגות הגדולות ומחויבותם לקואליציה מנטרלת במידה רבה את יכולתם להצביע על הבעיה האמיתית. בעצם על שורשיה של הבעיה.

כאשר גם ראש הממשלה מפציר בהם שלא לעשות מנושא זה עניין פוליטי, ושר האוצר מטיח בהם, שהשרים מנצלים את מחאתם למסע יחסי ציבור והון פוליטי, מה יכולים לומר על כך המפגינים?

חברי הכנסת, האמת היא, שאין עניין יותר פוליטי מזה. שר התעשייה והמסחר לא הזכיר במלה אחת את העובדה, כי הוא האחראי להורמת תקציבים אדירים להתחללויות, ויש מי שטוען, שהססמה האומרת שאותם תקציבים באים על חשבון עיירות הפיתוח היא ססמה פשטנית מדי — אז מה? אפשר בכלל להימנע מההשוואה הזאת? הלא הכול מסכימים, שלמדינה יש משאבים ותקציבים מוגבלים, ומובן מאליו שכל הערפה של סקטור מסוים או אזור מסוים באה על חשבון סקטורים אחרים ואזורים אחרים.

אני חוזר ואומר, מעבר לוויכוח האידיאולוגי והפוליטי, אני אפילו לא אומר את המלים המרגיזות "שטחים כבושים", אני גם לא אזכיר את המלה קיבוצים. אני מדבר רק על חשבון פשוט: תקציב המוקדש לאזור מסוים חסר באזור אחר; כספים המוורמים לגוף אחד חסרים לאנשים אחרים, אפילו הם גרים באותו אזור. מה יותר ניטרלי מזה, חברי הכנסת?

אפשר להסכים לאידיאולוגיה התומכת בהתחללויות, ויש, לצערי הרב, מי שמסכים לכך. אפשר גם להסכים לתזיה, שלפיה התמוטטות המשק הקיבוצי בארץ נובעת ונגרמה על-ידי המדיניות של הממשלה והבנקים. גם מי שמסכים לאחת מהעמדות האלה או לשתייהן ומצדיק הקצאת תקציבים לאותן מטרות, גם הוא אינו יכול להתעלם מכך שיש גם נושא שנקרא עיירות הפיתוח והשכונות — למה להן לא מגיע כלום?

אז מה אתם רוצים מראש עיר פיתוח, שהתושבים שלו באים לתל-אביב ורואים את היופי, את הגינות, שהוא לא יחרוג ולא יעשה שטויות? זאת האווירה הכללית — חטוף והשתולל. גם כערי הפיתוח משתוללים, מבזבזים, כי זו האווירה הכללית.

לדעתי, המדינה הפסידה מאות מיליונים בכך שאפשרה לערים הגדולות להעלות את הארנונה בשיעורים כאלה. וכולם מתגאים — 32 ערים עצמאיות, איוו עצמאות זו? כבר מצפצפים על משרד הפנים, עושים מה שרוצים בלי אישורים. כל ראש עיר הוא שריף שם, הוא כבר מצפצף על מועצת העירייה, עושה מה שהוא רוצה. כך אי-אפשר לפתח, כך אי-אפשר לעשות, אם אין מדיניות ברורה.

כמו כן, אי-אפשר שער תהיה סמוכה על מפעל אחד, אם מפעל שטחים ואם מפעל אחר. צריך לשנות. כמוכן, זה לא יכול להיעשות מהיום למחר. אבל לו היה אומץ ציבורי היו באים ואומרים: רבותי, השטריות האלה, המפעלים האלה, כפי שאמר חבר הכנסת חיים רמון בוועדת הכספים, זה חייב ללכת. התוכנית שלנו לעשור הבא היא כזאת: מפתחים פה חירות ושם מפעלים. האנשים היו אומרים: אני בונה את הווילה, בקרוב יהיה כאן יפה, יהיה טוב. היום אין תוכנית, לא רואים אור בקצה המנהרה. וזאת הבעיה העיקרית של ערי הפיתוח.

לסיום, אני רוצה לומר — ראשי ערי הפיתוח קשרו עצמם בשרשראות, אני לא הייתי מאפשר זאת. אילו הוספתי להיות במערכת, אני לא אוהב את הסגנון הזה. מחר יקשרו את עצמם התושבים כלשכות שלכם בשרשראות. אז נתחננו למשטרה: בואו תעשו לנו טובה, לא נעים לנו.

שאל עומר (הליכוד):

כמה אני מצטער שהפסקת להיות ראש עיר. התחלת לומר אחרת. אנחנו בזבזנים? אתה היית בזבזן? אני הייתי בזבזן?

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

אל תצטער, אני שמח. אמרתי בזבזן? דיברתי על המרכז, שאין לך ברירה, אתה חייב להתחרות אתו, וגם אתה מבזבז. חבר הכנסת עומר, אני לא רוצה לדבר, לא נעים.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

כאשר הייתי ראש עיר היה לי רק סגן אחד, שעלה 100,000 שקל. לראש עיר אחר יש שלושה סגנים — שניים מהליכוד — שעולים 300,000 שקל. זה בזבז. 300,000 שקל הם תקציב עיירות הפיתוח.

היו"ר ג' גדות:

חבר הכנסת ביבי, תמשיך בניחותא ותסיים בבקשה את נאומך כי זמןך חם.

יגאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

את 100,000 הנושרים מערי הפיתוח אי-אפשר לקשור בשרשראות, אלא צריך שרשרת עשייה, בנייה וצדק חברתי.

אני קורא למשרד האוצר לממש מיידי את רוב סעיפי חוק ערי ואזורי פיתוח, לפחות לתת תחושה כי יש מחשבה, כי הפנים הם לערי הפיתוח. אני חושב שאם יממשו את הדברים האלה בשעה קשה זו לערי הפיתוח, תהיה לפחות תחושה טובה, ותחושה טובה יכולה לגרום לאנשים להוסיף ולשבת בערי הפיתוח.

שקנה את הדולרים לפני כל פיתוח שהיה. הם רק נדרשו לשלם את הפיתוח.

שוב, כאשר מדברים על סיוע למפעלים שהוקמו באזורי פיתוח, רוצים לתת פרס לבעליהם, שלוקחים את כל ההטבות ואחר כך עוזבים למרכז הארץ. זו איננה סתם השמצה, אדוני סגן שר האוצר, זה הנתון שהביא מנכ"ל שירות התעסוקה לוועדת הכספים. 70% מהמפעלים שהוקמו באזורי פיתוח וקיבלו הטבות נסגרו בתוך חמש שנים, לאחר שלקחו את הכסף ועברו למרכז הארץ. 70% — זה הנתון הרשמי של שירות התעסוקה. אבל בכל זאת מבקשים היום להוסיף ערבויות מדינה.

חברי הכנסת, על מה סוערות הרוחות היום בליכוד? על ערי הפיתוח? על האבטלה? אני אומר לכם — לא על זה. המאבק האזורי הנוטש שם מתמקד בחישוקים לתוכנית ראש הממשלה בבחירות בשטחים. השר מודעי, שהיה שר האוצר והיום הוא שר הכלכלה והתכנון, הפך פתאום לאביר ארץ-ישראל שלמה, וכל מה שמעניין אותו הוא האידיאולוגיה הקיצונית ביותר של גאולה כהן. הוא אינו קורא לשמיר להתפטר בגלל האבטלה אלא בגלל הבחירות בשטחים.

איפה השר דוד לוי, איש בית-שאן? הוא מנהל את המאבקים של ההתנחלויות, הוא בונה אותן. למה אין הוא נואם היום במרכז חרות על האבטלה בעיירות הפיתוח?

והצלע השלישית במשולש המורד הזה — שר התעשייה והמסחר, החושב שגיע להנהלת הליכוד אם יתייצב לצד "גוש אמונים" ויזנח את עיירות הפיתוח. היום עוד מדברים אתו בעדינות, אבל כאשר הבלוף שלו יתפוצץ, כמו הבלון של לבנון, ידעו כולם שם מה מחפש המיליונר הזה, המתחזה לאיכר עשיר.

בקיצור, חברי הכנסת, הממשלה צריכה להקדיש ישיבה — לפחות אחת, אבל שתהיה שלמה — לדיון אך ורק בנושא הספציפי הזה. בסופה של הישיבה הזאת עליה לפרסם החלטות אופרטיביות וגם לבצע אותן.

אני מציע לחברי הכנסת להצטרף להצעתו הראשונית של חבר הכנסת רן כהן, שאמר בתחילת דבריו שהוא רוצה בעצם להפוך את ההצבעה הזאת להצבעת אי-אמון לממשלה. אני מציע לאמץ את ההצעה הזאת. אולי-אולי נצליח לזעזע קצת את הממשלה הזאת. תודה רבה.

היו"ר ג' גדות:

אני מודה לחבר הכנסת צירלי ביטון. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם שוחט, ואחריו — לחבר הכנסת יהושע מצא. אם חבר הכנסת יהושע מצא לא יהיה, תיתן רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן.

אברהם שוחט (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המטרה בהקמתן של ערי הפיתוח היתה למעשה כפולה. ראשית, היתה כוונה לפזר את האוכלוסייה וליישב אזורים מרוחקים מהמרכז, בעיקר כנגב ובגליל. שנית, במקביל למהלך ההתיישבותי הזה, הגיעו גלי עלייה גדולים, ולמעשה היו ערי הפיתוח אחד המוקדים העיקריים — לא מוקד בלעדי אבל אחד העיקריים שבהם — לקליטת גלי העלייה בשנות ה-50 ובתחילת שנות ה-60.

המערכת הכלכלית בערי הפיתוח היא אחת המערכות הרגישות ביותר, ומובן שהיא אחת המערכות הנפגעות בצורה הקשה ביותר ברגע של משבר. ערי הפיתוח נמצאות בקצה

למה כשרוצים לתת כסף — רבותי, אנחנו מדברים כאן עכשיו על כסף — לאותן קבוצות מועדפות, להתנחלויות או לקיבוצים, נותנים להם את הכסף ישר ביד? אדוני סגן שר האוצר, אותן אני רוצה לשאול: למה כשמדברים על אפשרות לתת כסף — ורק מדברים, כמובן — לעיירות הפיתוח, תמיד מתכוונים למסור את הכסף לפטרונים שלהם, לאפטרופוסים שלהם, לבעלי מפעלי תעשייה שתמיד וכרגיל, אנחנו יודעים, גונבים את הכסף? מתייחסים לחושבי עיירות הפיתוח כאילו הם קטינים או מפגרים, שלא יכולים לטפל בכסף בעצמם. אולי תנסו אותם פעם אחת? תנו להם את הכסף ישירות ותראו שגם הם מסוגלים לבנות להם קוטג'ים וליצור אפשרויות תעסוקה ותרבות. יש דוגמאות לכך. מי שמסתובב בעיירות פיתוח רואה איך הם הצליחו לעשות בתקציבים הדלים שלהם מפעלים מפוארים.

חברי הכנסת, אנחנו חייבים לשאול את השאלה הבסיסית: מתי יהיו ערי הפיתוח — ערים? סתם ככה ערים, בלי המלה הנרדפת הזאת — פיתוח. 40 שנה קוראים להם עיירות פיתוח.

עכשיו, רבותי חברי הכנסת, צופים במשרד העבודה, שהאבטלה תגיע ל-10% בתוך זמן קצר. המספר הזה מטעה, כי ידוע שאחוז המובטלים בערי הפיתוח גבוה הרבה יותר. במקומות מסוימים הוא מגיע אפילו עד 50%. זאת ההתמוטטות של כל הקהילה. במקום שבו כל משפחה שנייה נפגעת מאבטלה, אי-אפשר לנהל חיים תקינים משום בחינה.

חברי הכנסת, מדברים על הידרדרות במצב הפשיעה, על התפרצות התא המשפחתי, ואם אוכלוסיית ערי הפיתוח סבלה מהידלדלות של עשרות אלפי אנשים, שעזבו אותה, וזהו מכה קשה לחוסן ולאכיזת החיים של הקהילה, מפני שכבוד, בלי ספק, שהאוכלוסייה שיכולה לעזוב היא דווקא האוכלוסייה החזקה יותר והמבוססת יותר, ומדובר בעיקר בצעירים יוצאי צבא. פירוש הדבר הוא, שערי הפיתוח עומדות בתהליך כפול של הזדקנות ושל היחלשות האוכלוסייה.

רבותי, 80,000 איש עזבו את ערי הפיתוח בארבע השנים האחרונות, ורק 35,000 הצטרפו אליהן. ועכשיו, לא פלא ששירותי הרווחה והסיעוד באותן עיירות פיתוח כורעים תחת הנטל, ההולך ומחמיר.

חברי הכנסת, מיום כינונה של הממשלה הזאת אנו עדים לצעדים כלכליים ומשקיים שונים, אך כאשר בוחנים אותם, מגלים על נקלה, כי עד היום לא נעשה צעד כלכלי משמעותי אחד שנועד להתמודד עם הבעיה הנדונה כאן היום. אפילו לא דנים בנושא. כל זמן שלא באו ראשי הערים להפגין ולמחות בעניין, לא היה כלל הנושא על סדר-היום של הממשלה ושל משרד האוצר. אנחנו מתכשרים כל הזמן על התייעצויות רבות בפורומים שונים שם בכירי האוצר ובמגזרים שונים במשק. שר האוצר מתייעץ עם אנשי משרדו, משתף אנשי עסקים, התאחדות תעשיינים, לשכת המסחר, ראשי ההסתדרות, פרופסורים לכלכלה, שאין להם שום תפקיד פורמלי — האם הזמין שר האוצר פעם אחת לדיונים ולהתייעצויות הללו נציגים של עיירות פיתוח? האם שמע אותם? האם עלתה בכלל השאלה הזאת על שולחן הדיונים וההתייעצויות?

אנחנו עוסקים כל הזמן באינפלציה, ובמיוחד ביצואנים ובתעשיינים. עד היום עשו שלושה פיתוחים, ועוד זחילות של פיתוחים, הכול כדי לרצות את המגזר שדרש אותם פיתוחים. שר האוצר הכחיש את הכוונה לעשות פיתוח במקרה האחרון, אבל בכל זאת היו הרבה אנשים שחייכו ורצו לקנות דולרים. הם כונו — הציבור. אבל, ודאי לא הציבור של עיירות הפיתוח הוא

כך. הוא לא זכאי לבוא ולהגיד שהדבר איננו משפיע בצורה קיצונית, דרמטית, על ערי הפיתוח.

שאל עמור (הליכוד):
במגזרים אחרים זה לא משפיע?

אברהם שוחט (המערך):
מייד אגיד לך מה ההבדל. היושבי ראש הסכים, על דעתך, אם אינני טועה, שלא מפרעים בדיון הזה, אלא כל אחד מנסה להביע את דעתו, ומי שיושב ישמע את הדברים ללא הפרעות.

ראובן ריבלין (הליכוד):
הוא יודע שדעתך חשובה — — —

אברהם שוחט (המערך):
אגיד לך למה דעתי חשובה: לא כי אני יושב ראש ועדת הכספים, אלא משום שלפני 28 שנים עברתי לנגב, 22 שנים אני משמש ראש רשות מקומית ו-14 שנים ראש פורום של ערי הפיתוח. בוא נגיד, אם כן, שאני מכיר קצת את הנושא.

ראובן ריבלין (הליכוד):
מאה אחוז.

היו"ר ג' גדות:
חבר הכנסת שוחט, נותרה לך דקה, והייתי מציע שתנצל אותה כדי לומר את כל הדברים החשובים שלך. אני אדאג לך שלא יפריעו לך.

אברהם שוחט (המערך):
ובכן, אני חושב שמקורות המדינה מוגבלים בנושא ההשקעות. כל אחד מירידי ראשי ערי הפיתוח, ואין זה משנה לאיזו מפלגה הוא שייך, יודע, שהמערכת הזאת עובדת לפי חוק הכלים השלובים. אם במדינת ישראל יש סכום X להשקעות בתעשייה ונוצרות אלטרנטיבות כדאיות יותר, מושכות יותר, בתנאים טובים יותר, באזורים קרובים למרכז הארץ — ולא משנה כרגע אם זה באריאל או ממערב לאריאל — זכותם של אנשי הליכוד לבוא ולהגיד: אנחנו חושבים שזה הדבר החשוב ביותר. זכותם הפוליטית להגיד זאת. אין להם שום זכות להגיד, שהמערכת הזאת לא הציעה אלטרנטיבות על חשבונם של הנגב והגליל, לאורך זמן. אם בנו בברקן מרכז בשטח של 15,000 מ"ר, שעלה כ-9 מיליון דולרים — זה מכספי מדינת ישראל, וזה יוצר אלטרנטיבות בשביל משקיעים כאזור פיתוח א' — זכותם של אנשי הליכוד או של מי שחושב כך לבוא ולהגיד: זאת העדיפות העליונה של מדינת ישראל היום. זה יהיה לא הגון, זה יהיה לא נכון, זה יחטא לאמת אם לא יגידו, שהתהליך הזה כרסם ביכולתן ובחזקתן של ערי הפיתוח.

אני אומר שהבעיה היא תהליכית ולא נקודתית. האבטלה הוחמרה היום אבל היא לא פרצה היום. תהליך הגרסיה בגידול הוא לא תהליך של שנה. בוועדת הכספים שמעתי שמישהו אמר בהפתעה רכה: 20,000 איש עוזבים בשנה את ערי הפיתוח. זו הגידה, זה לא המאזן. המאזן, לשמחתי, טוב יותר, כי באים גם אחרים: הוא עדיין שלילי. אבל, רבותי, זה תהליך שלא החל לפני שנה או שנתיים, זה תהליך שנמשך, לצערי הרב, כמה וכמה שנים, והוא נולד כתוצאה מעובדה מסוימת שקורית בתוך המערכת שלנו.

כיוון שזמני תם, ואף שאני צריך לפסוח על שניים-שלושה עמודים, בכל זאת אני רוצה להגיד מה צריך לעשות. צריך להפסיק להתייחס לנושא של ערי הפיתוח בצביעות מרובה. והיא קיימת, לצערי הרב, כמעט בכל המערכות שלנו. אי-אפשר לשאת את שמן של ערי הפיתוח לשווא ואי-אפשר להשתמש

המערכת של כלי הדם הכלכליים שלנו, וכאשר יש משבר, הפגיעה באלה הנמצאים בקצה חמורה יותר, קשה יותר ומתמשכת יותר.

היום, כשאנחנו רגים בנושא ערי הפיתוח, אנחנו רגים בו בשני מישורים — במישור של האבטלה, שהוא למעשה אינדקס, סימן, למצב הכלכלי, ובמישור של הבעיות המוניציפליות, שלא ארחיב עליהן את דברי, אבל בסיומם אומר בנדון מלה אחת או שתיים.

כדי לקיים את ערי הפיתוח צריכה להיות מדיניות, שכן המהלך הטבעי של הרברים הוא הפוך ממה שצריך לקרות. באופן טבעי, מושקעים רוב המשאבים הלאומיים במרכז הארץ, וכך הם פני הדברים. נמלים, מקורות אנרגיה, מוסדות מרכזיים, מרכזי מסחר, מרכזי צבא ומשטרה, מרכזי מינהל — כולם נמצאים במרכז הארץ. המהלך הטבעי הוא של השקעות לאומיות מרכזיות במרכז הארץ, אם אין מדיניות אחרת.

המשקיע הפרטי ההולך להשקיע את כספו היה רוצה, באופן טבעי, להשקיע אותו במרכז הארץ. זה מרכז השיווק העיקרי, יש שם כוח אדם מיומן, המערכת הבנקאית נמצאת בסביבה, הנמלים קרובים — כל זה יוצר אצלו באופן טבעי העדפה ברורה למרכז הארץ.

גם האיש הפרטי, בסיכומו של דבר, מעדיף לגור במרכז הארץ. אלטרנטיבות התעסוקה גדולות יותר במרכז הארץ וכך גם אלטרנטיבות הכילוי; הקשר המשפחתי, הנוחות, הם במרכז הארץ.

לכן, על-מנת לקיים את ערי הפיתוח צריכה להיות מדיניות. לא נחוצה מדיניות כדי לפתח את רמת-השרון, לא נחוצה מדיניות כדי לפתח את ראשון-לציון. אילו לא יצרה מדינת ישראל מדיניות של פיזור אוכלוסייה, היו התהליכים הטבעיים כאלה, שגם התעשייה וגם אזורים המגורים היו במרכז הארץ, כרצונם של האנשים ובהתאם לנוחותם של המשקיעים, למעט מקרים בודדים.

כאשר יש בחיים האורבניים או הכלכליים תופעה מסוימת שאתה רוצה לשנותה, אתה חייב ליצור מדיניות שתעבוד בצורה הפוכה מהתהליכים, בצורה הפוכה מהמגמות הטבעיות הקיימות. כאשר מדינה רוצה לבצע דבר שיש לו חשיבות לאומית אסטרטגית, היא צריכה לקבוע מדיניות. כאשר המדיניות יוצרת תנאים מסוימים, הרי התהליכים אינם מתקיימים בהכרח בהתאם למגמות הטבעיות, אלא נוצרת אווירה, נוצרת סטואציה המאפשרת, למשל, קיומם של ערים ויישובים באזורים המרוחקים. כך היו פני הדברים כשהוקמו ערי הפיתוח והתבססו.

כשהחליטה המדינה שהיא יוצרת מקומות מגורים כאלה או אחרים, מפנה עליה ויוצרת אלטרנטיבה ברורה בערי הפיתוח — הגיעה עליה לערי הפיתוח. כאשר החליטו לפתוח את מדיניות העלייה ולאפשר לעולים אכלוס בהתאם לרצונם — משמעות הדבר היא שאין מדיניות. כך גם בכל מיני תחומים אחרים, שנגסו בערי הפיתוח והכבירו את מצבן לאורך זמן. מה שקרה היום, בנקודת הזמן הנוכחית, אינו בעיה שנוצרה כתוצאה או כחורשיים, זו בעיה תהליכית, שהיתה קיימת לאורך זמן.

יסלחו לי חברי המליכוד אם אני אומר כמה דברים בהקשר פוליטי. אני אומר אותם כי אני מאמין בהם, ואני מוציא אותם מהקשר פוליטי. למה כוונתי? כוונתי היא לך, שאם מישהו חושב שצריך ליישב את יהודה ושומרון, זאת תפיסתו הפוליטית, הוא זכאי להחליט כך, הוא זכאי לחשוב כך ולפעול

של רמת התנהגות. אני חושב שאנחנו בכנסת והממשלה כמשלה צריכים לפעול בהתאם.

אני מסיים ואומר: אם נהפוך 50% מהסממאות שלנו למדיניות אמיתית, לא נודק לדין נוסף כזה בכנסת. תודה רבה.

היו"ר ג' גדות:

תודה רבה לחבר הכנסת שוחט. רשות הדיבור לחבר הכנסת יהושע מצא, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר צבן.

יהושע מצא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רכותי חברי הכנסת, ערי הפיתוח בצפון הארץ, בדומה ובמרכזה נמצאות כיום במשבר שכולט עוד יותר על רקע השפל הכלכלי. הבעיה בערי הפיתוח אינה רק כלכלית וחברתית אלא גם ביטחונית. נטישת ערי הפיתוח על-ידי היושבים בהן והגירתם של חלק מהצעירים שסיימו את שירותם הצבאי, משום שאיבדו תקווה, מגבירות את הסכנה של דלדול הנגב והגליל מתושבים יהודים.

נתונים שפורסמו על-ידי המרכז להכוונה לערי הפיתוח של משרד העבודה והרווחה מראים, כי בשנת 1987 סך כל האנשים שעברו לגור בערי הפיתוח בצפון הארץ ובדרומה מגיע לכ-15,500. בעוד מספר האנשים שעזבו ערים אלה הגיע לכ-21,000 איש. כדי להמשיך מספרים כלליים אלה אציין, על-פי נתוני משרד העבודה, כי לשלומי באו בשנת 1987 91 איש, ועזבו את שלומי — 205; לבית-שאן הגיעו בשנה האמורה 254 איש, ועזבו אותה 557; לירוחם העתיקו את מקומם 211 איש, ועזבו אותה 434. בארבע השנים האחרונות עזבו 80,000 איש את ערי הפיתוח, ורק 55,000 איש הצטרפו אליהן בתקופה הזאת.

מהי הסיבה למפולת העזיבה, במיוחד של הצעירים, את ערי הפיתוח? רבים מהצעירים אומרים מפורשות, שבגלל חוסר תעסוקה אין להם מה לחפש שם והם נוסעים למרכז הארץ כדי לנסות את מזלם, ומשם אף אלי חוץ-לארץ. ההתמרמרות והזעם ביישובים אלה מוכנים, אין צורך עוד לתאר את מצוקתם של היישובים. כל אחד מאתנו חוזר ומפרט אותה וכולנו מסכימים שיש מצוקה. אך אפשר היה, אדוני סגן שר האוצר, לצפות כי הממשלה תפעל על-ידי תמריצים כדי לחזק את המוטיבציה של התושבים לקיים ולפתח את יישוביהם. אני לא רוצה לטעון, חס וחלילה, שהמשבר שפרץ היום הוא בשל משבר שנבע בשנה-שנתיים האחרונות. זה משבר שפורץ בשל מצוקה מתמשכת של שנים רבות.

אולם, במקום לפעול לאחרונה לעידודם של היישובים, מתקיים ויכוח על פטור ממס הכנסה, ומבטלים מס הכנסה לאחר מאבק ממושך שהביא להישג כזה. האוצר מבטיח לפצות באמצעות חוק ערי ואזורי פיתוח — אבל זה לא נעשה — שבאמצעותו יקבלו יותר הנחות. שוב נשמעים רק דיבורים על מה שיתנו, ושמענו גם את ביגה שאמר: יש לתת, יש לתת, יש לתת. הבטחות למכביר — ואין רואים, פרט להבטחות, התקדמות. יש לקיים את סעיפי חוק ערי ואזורי פיתוח, אפילו יפגע הדבר במדיניות התוכנית הכלכלית. אנא, אדוני סגן השר, אצטט אותך: פתרונות אסור שיהיו פזיזים, אכן, אסור שיהיו פזיזים, אבל הם חייבים להיות דחופים, כי ערי הפיתוח הננטשות עשויות להיפגע פגיעה כזאת, שאנחנו לא נוכל להציל אותם הישגים שהגיעו אליהם בעבר.

אין להסתפק בהרגעת הרוחות ובהבטחות. דרוש סיוע כספי מוגדל ומיידי לכיסוי הגירעונות של הרשויות

ברוממות הסממאות. לצערי הרב, הסממאות האלה אוכלות כל חלקה טובה בכל מה שאנחנו עושים, בכלל זה הנושא של ערי הפיתוח.

יש דרכים לעזור, ואני אמנה אותן בקיצור, אדוני היושב-ראש, ברשותך. אנחנו כעת עומדים, אני מקווה, בפני גל של עלייה. ב-1972 נקלטו בערך 500 משפחות של עולי בריית-המועצות בקליטה ישירה בדירות של 70 מטרים רבועים. אין: שום סיבה שבועלם שלא יגידו היום לעולי בריית-המועצות: בואו לערד, בואו לדימונה, בואו לכל אזורי הפיתוח. לא צריך להציע את האלטרנטיבות רק במרכז הארץ.

צריך לעשות סיווג מחדש של ערי הפיתוח. בעניין הזה יש אנרכיה מוחלטת. יש חוסר צדק, יש חוסר היגיון, ואיני מדבר ברמה הפוליטית אלא ברמה העניינית. אינני רוצה להביא דוגמאות, אבל אני מוכן — אף שאני חושב עיר פיתוח ואני מכיר את המערכת — לומר: אם לא יהיה לנו עוד רוח לשנות את הדברים, נהיה במצב נורא. לא יכול להיות שקצרין — שאני רואה את ראש המועצה שלה כאן — תהיה אזור פיתוח א' וגם רמת-ישי תהיה אזור פיתוח א'. הדעת לא סובלת את זה. למדינת ישראל אין כוח לשאת תופעה כזאת. זו דוגמה בתוך מערכת כוללת של דברים. הסיווג חייב להיעשות.

במשבר שאנחנו נמצאים בו — ואני שמח שאתמול אישרה ועדת הכספים, ובניגוד לדעת האוצר עוד הגדלנו את הסכום — יש לתת למפעלים באזורי הפיתוח ערבות מדינה —

שמעון שטרית (המערך):
זה היה שלשום.

אברהם שוחט (המערך):
שלשום.

יש לתת ערבות מדינה. צריך להזיז את המערכת הזאת שתתחיל לפעול. יש ללכת למפעלים לאומיים בנגב ובגליל, אם אנחנו רוצים לתת דחיפה משמעותית. מה שקרה בנגב ובגליל הוא, שהערים גדלו כאשר היו מפעלים גדולים. הקימו את הכור בדימונה, הרחיבו את התעשייה הכימית. אלה דברים שהשפיעו מעל ומעבר לכל דבר אחר. צריך לשנות את העדיפויות.

מלה אחרונה בעניין משרד הפנים ותקציבי הרשויות המקומיות. רבותי, אני לא מטיח בחברי דברי ביקורת. אני הייתי אומר אותם ואמרתי אותם גם כשהייתי ראש רשות וגם כשעסקתי בנושאים האלה. אני נגד הצגת הבעיה כבעיה כוללנית של כל הערים. אני חושב שמשרדי הפנים והאוצר צריכים להתייחס לכל רשות ספציפית. יש כאלה שצריך לבדוק אותם וצריך לעדכן להם את בסיס התקציב, כי הם עומדים בתת-תקצוב. יש כאלה שנהגו בהפקרות וצריכים לשלם את המחיר. אני לא מונה רשות כזאת או אחרת, אבל כשקראתי בעיתון שהתביעה של חברי ראשי הערים היא ללכת על תקציב הוצאה בפועל של 1988 כתוספת של אחוזים, אותי זה מקומם. כי אלה שהיו בסדר ופעלו כיאות ואולי יש להם בעיה של תת-תקצוב — צריך לתת להם ולתקן, ואלה ש"השתוללו" — לא צריך לתת להם. אנחנו לא יכולים להפוך את הנורמה של "צדיק ודע לו, רשע וטוב לו" לנורמה של ההתנהגות הציבורית שלנו.

אני פונה אליך, אדוני שר הפנים — ואני מכיר את אפשרויותיך בעניין — להתייחס לכל רשות לגופו של עניין. אני יודע שבחלק מהן יש בעיה אמיתית, ובחלק מהן אני יודע שיש בעיה כלפי חוץ, אבל היא לא בעיה אמיתית, היא בעיה

המקומיות. אתמול דיברתי פה מעל הבמה הזאת, כיצד יש לתקן את המצב. בהודעה אישית בשבוע הבא אתייחס שוב לדברים האלה, לא היום, כי כבוד השר שיושב אתנו הגיב, ולא הייתי כאן כיוון שלא חשבתי שאתמול יסוכס הדבר, אבל אמצא את ההזדמנות להגיב בשבוע הבא בהודעה אישית, אדוני היושב־ראש. כאמור, יש לתקן את בסיס התקציבים שאושר לרשויות המקומיות בשנת 1989 ולהתאים את מסגרות התקציב לפי הצרכים של כל רשות ורשות.

היו"ר ג' גדות:
לא אדוני, הוא ביקש לומר את המשפט האחרון, ואני מאפשר לו. אתה מפרע ליושב־ראש.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אני מבקש לשאול שאלה קטנה.

היו"ר ג' גדות:
אתה מפרע ליושב־ראש. אני מבקש ממך שלא לדבר. אני מבקש שהוא יסיים ולכן אינני מאפשר לשאול שאלות.

יהושע מצא (הליכוד):
יאיר, אשיב לך בחוץ. אם טעיתי, אשמח לתקן. אני אמרת רק שמחיקה של מיליארד שקל פירושה פחות הכנסה של הבנקים, פירושה פחות הכנסה למדינה. אם מדובר על 600 מיליון שקל פחות הכנסה, הרי כל החוב שאנחנו מדברים עליו לערי הפיתוח הוא 200 עד 300 מיליון שקל, והיינו יכולים לפתור את כל המצוקה.

אינני רוצה להשתמש בדמגוגיה. אני מבקש משר האוצר שלא ליצור אפליה בין אחים לאחים. כולם בני, זו התייחסות אחת, ואסור לנו להבחין בין מידות החשיבות של מגורים שונים. יש לתת לכולם, על־מנת שנוכל כולנו יחד לשבת לבטח בארץ־ישראל. תודה רבה.

היו"ר ג' גדות:
תודה לחבר הכנסת יהושע מצא. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריה — לחבר הכנסת יאיר צבן.

גאולה כהן (התחיה):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, קודם כול ברצוני להצטרף לברכות לראשי עירות הפיתוח על המאבק שפתחו בו לשיקומן. אני מברכת אותם על כך שהם חזרו והדגישו שהמאבק שלהם נקי מכל אבק של פוליטיזציה, אף שחלק מהם ממחנה השמאל וחלק מהם ממחנה שקרוי מחנה הימין.

אבל, דווקא משום שאני מברכת אותם על כך, אני רוצה להסתייג שוב, בצורה חתרנית ביותר, מהפוליטיזציה שעשה שר האוצר שמעון פרס בשיחה עם ראשי הערים, כאשר חזר ואמר להם: למה אינכם דורשים שייקחו כסף מההתנחלויות וייתנו להם? כולנו שמענו זאת באוזנינו ברדיו. כך עומד שר האוצר לפני קבוצה שידעה להתעלות מעל כל המחלוקות והדעות הפוליטיות השונות ולומר שמה שמאחד אותה היא טובת עיירות הפיתוח, בלי התייחסות לצבע פוליטי.

אני חוזרת ואומרת לשר האוצר, כולנו מדברים על סדר־עדיפויות לאומי. אבל לו יש, כנראה, הפרעה פוליטית, ואני לא רוצה לומר עוד כינוי, שמפריעה לו להנהיג סדר־עדיפויות לאומי בגלל איזה דיבוק שנכנס בו נגד ההתנחלויות.

חבל ששר האוצר איננו, ואני מקווה שהשר דרעי, המשוחר עכשיו עם סגן שר האוצר, יאפשר לי לדבר אל אוזנו של סגן השר, כדי שהוא יעביר את הדברים לשר האוצר. אני עמדת לפני שבוע על דוכן זה ודיברתי על המענק של יותר ממיליארד וחצי שקל שניתן לקיבוצים. אני אמרתי אז מה שאחזור ואומר היום — בלי לפגוע בכל החיוב שבקיבוצים, שעליו הם ראויים להוקרה בכל פה: כמו ההתנדבות כצה"ל, כמו כל התלאות שעמדו בהן, היותם קבוצה ערכית, שכל רצונה לנסות חוויה חברתית מיוחדת במינה — כאשר השמעתי ביקורת, ולא רק אני, ביקורת לגיטימית על כך, שהקיבוצים נקלעו לחובות בגלל משחקים ספקולטיביים בבורסה; כשאמרתי, שלצער הרב גם בתחום היידיה, הקיבוצים תופסים

אתמול דיברתי פה מעל הבמה הזאת, כיצד יש לתקן את המצב. בהודעה אישית בשבוע הבא אתייחס שוב לדברים האלה, לא היום, כי כבוד השר שיושב אתנו הגיב, ולא הייתי כאן כיוון שלא חשבתי שאתמול יסוכס הדבר, אבל אמצא את ההזדמנות להגיב בשבוע הבא בהודעה אישית, אדוני היושב־ראש. כאמור, יש לתקן את בסיס התקציבים שאושר לרשויות המקומיות בשנת 1989 ולהתאים את מסגרות התקציב לפי הצרכים של כל רשות ורשות.

בנסיבות אלה שנוצרו בערי הפיתוח יש לגבש תוכניות פיתוח כדי לספק תעסוקה לדורשיה.

ואדוני, משפט אחד או שניים ארוכים ליושב־ראש ועדת הכספים, שאיננו כאן. חבל, חבל, אדוני סגן השר, שאת הוויכוח הזה סכים ההתיישבות בארץ־ישראל מחלקים תוך ציירת אפליה בין מתיישבי יהודה ושומרון לבין החקלאות וההתיישבות האחרת. חבל, אני צפיתי בטלוויזיה בהתפרצותו של שר האוצר לפני יום־יומיים, כאשר דיבר על כך שצריך להעביר את תקציבי יהודה ושומרון לערי הפיתוח. אני אומר שזו לא רק אפליה אלא גם הסתה נגד התיישבות יהודית ביהודה ובשומרון. צריך להפסיק את ההסתה הזאת.

שמעון שטרית (המערך):
זו לא הסתה, אלא הצבה של סדר־העדיפויות לפי השקפתו. זו לא הסתה.

יהושע מצא (הליכוד):
ידידי, חבר הכנסת שטרית, אני מצפה לגישה ממלכתית מצדו של שר האוצר. ייאמר: כולם בני — ובתוך זה ייקבע סדר־עדיפויות.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
אבל יש גם בן סורר ומורה.

יהושע מצא (הליכוד):
אבל, כשאני רואה בסדר־העדיפויות שלו, שהוא קודם כול חוצה את הארץ לשניים ואומר "אתם לא בני", ולחלק האחר הוא קובע סדר־עדיפויות, אני מודע. גם אתה נתת ידך למחיקת חובות לבנקים של המשק הקיבוצי בשיעור מיליארד שקל. ושר האוצר מעז לבוא ולומר: אני לא נתתי מאומה. ידידי, חבר ועדת הכספים, אתה יודע היטב, שמיליארד שקל מחיקת חובות פירושו 600 עד 700 מיליון שקל פחות מס הכנסה למדינה הזאת, כי הבנק יצר במחיקת המיליארד הוצאה של מיליארד. כלומר הקטין את ההכנסה ב־600 מיליון שקל לפחות. שר האוצר בוכה ואומר: יש לי פחות הכנסות, ודאי שיש לו פחות הכנסות. חלק מזה בגלל המתת שקיבלו הקיבוצים.

שמעון שטרית (המערך):

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אלה חובות אבודים. לפני שאתה מסכם את דבריך, אולי תתקן את הדבר הזה, אלה חובות אבודים.

היו"ר ג' גדות:
חבר הכנסת יאיר לוי, חבר הכנסת מצא משתדל לומר את המשפט האחרון, ואתה מפרע לו.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אדוני היושב־ראש, ברשותך, הייתי מבקש — — —

נגד ראשי הערים, מלבד אחד או שניים שהוא מציין אותם. למה אני מדגישה מאמר אחד של גדעון סמט? סוף כל סוף לא מפיו אנחנו חיים, אבל זה מאפיין גישה האומרת: תפסו את הגנב: תכנסו את האיש האשם, ולדעתו כל ראשי המועצות המקומיות אשמים. מאחר שהם ניהלו את העיירות בצורה כושלת, הם האשמים במשבר; מלבד אחד או שניים שהוא מוכיר לטובה, ומציין אותם כדוגמה לעיירות פיתוח שהתפתחו אחרת, כי היו להם ראשי ערים אחרים. כל האחרים אשמים, ואיך הוא אומר? — "מגיע לכם שאתם תכבדו את עצמכם בשלשלאות". את זה הוא אומר לראשי ערי הפיתוח.

אני אומרת שזה לא רק עוול, זה גם סילוף. נכון, כולנו יודעים שהרכב מאוד תלוי בהנהלה. כשאנחנו רואים מפעלים כושלים, אנחנו אומרים: לא הפועל אשם; אשם המנהל. נכון, אבל זה כשהוא אשם. אין לי זמן להיכנס פה לניתוח כל הסיבות ההיסטוריות של המשבר בערי הפיתוח. הדברים ידועים, ולא זה חשוב. פנינו אל העתיד. אבל כשאתה אומר שראשי העיירות הם האשמים, הרי שאתה אומר: אין פתרון ולא יהיה פתרון, ובעצם אינך רק מזלזל במשבר הקיים שם, אלא אתה גם יוצר מצב כזה שלא יוכל לפתרון.

אדוני היושב-ראש, אני רוצה לומר כמה דברים שהוזכרו כאן על-ידי אחרים ולהתרכז בנושא עיקרי אחד מתוכם. כפי שנאמר פה, נכון שצריך להימנע מפתרונות חפזים, המעבירים תעשיות כרמה המוכה וחסרות יכולת קיום עצמאית, רק כדי שאפשר יהיה להגיד שחיסלנו את האבטלה.

בנושא זה של האבטלה הייתי רוצה לומר לך, חבר הכנסת ביילין, ששמעתי שנשים הן אחת הסיבות לכך שיש אבטלה. האם שאלתם את עצמכם, שמא נשים יוצאות לעבודה מפני שהבעלים שלהן פוטרו מהעבודה, מפני שהבעלים שלהן מובטלים? הן לא יוצאות לעבודה מפני שאין להן מה לעשות.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

מי אמר את זה?

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):
ואם לא פוטרו — — —

גאולה כהן (התחיה):

בהחלט, אתה צודק במאה אחוזים. נכון שצריך לעודד נשים לצאת לעבודה. נכון שזו ברכה שנשים יוצאות לעבודה, אבל אני מדברת על הקשר הזה לאבטלה. זה כאילו הן יוצאות לעבודה כדי שתהיה להן משכורת שתאפשר להן לקנות עוד כמה מוצרי קוסמטיקה. הן יוצאות לעבודה גם מפני שהבעלים שלהן פוטרו, גם מפני שהן צריכות לפרנס את המשפחה בעקבות ההתייקרויות ששמענו עליהן אתמול וגם היום.

אמרתי שנעשתה שגיאה בשנים קודמות, ולא אכנס לסיבות לשגיאה הזאת. עובדה היא, שמפעלים אלה מתמוטטים כזה אחר זה. לכן מוטב לעבור היום לפתרונות ארוכי-טווח, גם אם יידרשו כמה שנים, פתרונות הדורשים השקעה בתשתית, בהכשרת עובדים, בבנייה של דרכי תחבורה מהירות, מרכזי תקשורת וכו', ובינתיים לממן את המובטלים מתקציב המדינה, אבל לא סתם על-ידי דמי אבטלה, אלא לממן אותם תוך כדי הכשרה והסבה מקצועית שלהם לאותם מקצועות שבשכילים או מקימים את התשתית. כשם שיש שעת-חירום מבחינה ביטחונית, כך יש שעת-חירום מבחינה כלכלית.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חברת הכנסת גאולה כהן, את חייבת לסיים.

אם לא את המקום הגבוה ביותר, הרי מקום גבוה מאוד — מייד התחיל שר האוצר להתקיף אותי, כאילו אני משמיצה את הקיבוצים. הוא אמר: עוד לא היה נאום מכוער ודמגוגי כזה.

מר ביילין, אני רוצה שתזכיר לשר האוצר את כל מה שהוא אמר על ההתנחלויות: עלוקה, פרוזטים, משיחיים, רוצחים, יישובי-דמה. מה הוא לא אמר על ההתנחלויות? האם קפץ מישוהו בבית הזה להגן על כבודן של ההתנחלויות?

שמעון שטרית (המערך):

מה זה שייך לערי הפיתוח? אנו דנים בערי הפיתוח. יושב-ראש הכנסת, מר שילנסקי, ביקש לדון בערי הפיתוח.

גאולה כהן (התחיה):

סלח לי, לא שמעת את דברי. אני אומרת שמי שהכניס את נושא ההתנחלויות לנושא ערי הפיתוח היה שר האוצר. לכן אני אומרת, שאילו הוא לקח רק עשירית מהמיליארד וחצי, ואני כבר לא מדברת על פריסת החובות, רק עשירית — במקום מה שהוא אומר שצריך לקחת מההתנחלויות ולתת לערי הפיתוח, שייקח מהמיליארד וחצי מענק שצריך להימסר לקיבוצים. שייקח רק עשירית מהמענק הזה. מה זה לקחת מההתנחלויות?

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

כשאת אומרת מיליארד וחצי, מילא, אבל — — —

גאולה כהן (התחיה):

אני אמרתי למעלה ממיליארד וחצי.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני מוכן להתחלק אתן בהפרשים. את מוכנה? — — —

גאולה כהן (התחיה):

יחד עם פריסת החובות זה כבר מגיע ל-6 או 7 מיליארדים.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — —

הי"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אורון, חברך לסיעה עומד לדבר בעוד כמה דקות. קראת קריאת ביניים והיא נרשמה, אי-אפשר לעשות מזה ירכוש.

גאולה כהן (התחיה):

אי-אפשר לגעת בהם, הם מלח הארץ. אתם יכולים להגיד כל דבר על ההתנחלויות, אבל כשנוגעים לכם בקיבוצים, אתם כולכם קופצים. בעיקר כאשר נוגעים בכסף, בכיס שלכם.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

— — —

הי"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת אורון, אתה לא שועה לבקשתו של היושב-ראש?

גאולה כהן (התחיה):

דברי מדויקים, ויותר ממדויקים.

שר האוצר הסתיר את העובדה. שהוא כבר קיצץ בתקציב ההתנחלויות סכום של 30 מיליון שקל מהתקציב המקורי, שכולו עמד על 65 מיליון שקל. הלווא אגורה אחת מתוך הכסף הזה לא הלכה לעיירות הפיתוח. קיצץ, טוב, לפחות שהכסף ילך לעיירות הפיתוח, אבל אגורה אחת מזה לא הלכה לעיירות הפיתוח. אם כן, מה הוא משחק אתנו בדמגוגיה?

עכשיו אני עוברת לעניין של עיירות הפיתוח. קראתי היום מאמר של גדעון סמט, מאמר קשה מאוד נגד ההנהלות. כעצם

לציון יום כינון הכנסת, וגם מי שייצג אז את המחנה הלאומי, הנגדי, השר חיים קורפו, השתתף בו. אם תקראו את ההבטחות ואת ההתחייבויות הרמות שהם נתנו לא לפני זמן רב, רק לפני שנתיים, ותשאלו היכן הפירעון של ההבטחות הללו, הפירעון — יוק, איננו.

אגב, גם אז לא נכת כמעט שום שר בזמן הדיון, ובחלק השני שלו אף לא אחד מהשרים, ועד היום לא הוקמה ועדת השרים לענייני ערי הפיתוח. הדבר הזה מוכיח עד כמה ממשלת ישראל, בעניינים כל כך קריטיים, מצפצפת על החלטות הכנסת, שתבעה ממנה להקים ועדת שרים לענייני ערי הפיתוח, והיא מסתפקת אכן במליצות מתחקות.

אני רוצה לומר לספסלי הקואליציה, אני לא יכול לומר זאת לחברי הכנסת של הקואליציה, ואני מקווה שהספסלים יעבירו את זה בדרך מסוימת לחברי הכנסת — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

אולי באמצעות ההצבעה האלקטרונית.

אברהם בורג (המערך):

יש כאן שני חברי קואליציה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני יודע, אני מקווה שידאו להעביר זאת גם למערך וגם לליכוד.

אם לא יהיה מרד חברתי בקואליציה, חבר הכנסת בורג, ואני אומר זאת כפשוטו: מרד חברתי בקואליציה בשיתוף חברי כנסת מהמערך ומהליכוד, כדי לכפות על הממשלה כמה צעדים, כפי שכפינו את חוק שכר מינימום — ואכן כפינו על הממשלה את חוק שכר המינימום, היא לא רצתה, ועכשיו יש בין חבריה כאלה המתנגדים בזה — כדי לכפות על הממשלה מדיניות אגרסיבית כללימת האבטלה בכלל, ובעיירות הפיתוח בפרט, אזי לא רק הממשלה תישא באחריות אלא גם חברי הכנסת יישאו באחריות.

חברי הכנסת, הוויכוח הוא בשלושה מעגלים. מעגל ראשון — סדר העדיפויות הלאומי: מעגל שני — התפיסה החברתית; מעגל שלישי — התפיסה החכנונית. אני מבין את העצבנות ההיסטרית בימין כשאנחנו מעלים את שאלת סדר העדיפויות הלאומי, אבל זה לא יעזור, כי העובדות מדברות בעד עצמן.

שימו לב, חברי הכנסת, לנתון הבא. הרהנגב הוא אזור של 7,800 קמ"ר. בדצמבר 1977 היו בו 37,100 תושבים, כלי תושבי אילת: בשנת 1987, כעבור עשר שנים, היו בו 36,600 תושבים. 3% פחות. וזאת למרות העולים החדשים, למרות הילודה הטבעית.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):
למרות פיגוי סיני.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

באותה תקופה בדיוק, בדצמבר 1977, היו ביהודה ובשומרון 7,900 תושבים, ובדצמבר 1987 — 60,300 תושבים. כ-730% יותר.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
כמה כסף הושקע שם?

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אני כבר לא מדבר על כסף, אני אומר שזאת החוצאה הסופית. מה זה, מכת טבע? זה בא משמים? אפילו האנשים הדתיים לא יאמרו שזה בא משמים.

גאולה כהן (התחיה):

לכן, זו שעת-חירום, המחייבת שלא להקים היום תעשיות לכל מי שהם עדיין מובטלים, או להביא לשם תעשיות שייסגרו מחר-מחרתיים. כגון תעשיות מזון, אלא צריך להפוך כל עיירת פיתוח לעיירה כמו אלה שיש למשל בפרס, עיירות אוניברסיטאיות. יש שש ערים כאלה ליד פרס. מדוע? מיקרו שם מוסד ממלכתי, מרכז מחקרי או איזו אוניברסיטה, והן גם נקראות עיירות אוניברסיטאיות. יש כל מיני אפשרויות להפוך את הערים האלה במשך הזמן לערים שנוכל להתגאות ולהתפאר בהן, ולא לגרום לכך שכל עיירה תהיה עיירת-חאפ.

ודבר אחרון, חייבים לנצל את גל העלייה שאנחנו מצפים לו, וכולם אומרים שאחד הדברים שיכולים לפתור בכלל בעיות של מדינת ישראל הוא גל העלייה. כאן אני רוצה לחזק את דברי חבר הכנסת יגאל כיבי, שאמר כמה פעמים, שנטל הקליטה צריך להיות מוטל על הרשויות המקומיות, וכל אחד בהתאם לאינטרס שלו יעשה את מקסימום המאמצים לקלוט את העולים, כמובן, נוסף על מה שהמדינה תעשה לשילובם של העולים בערי הפיתוח. זה יביא גם להכפלת האוכלוסייה, גם ליצירת מקומות עבודה, ולדעתי קליטת העלייה תעזור לא רק לקליטת העולים, אלא גם לשיקום עיירות הפיתוח.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יאיר צבן.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מצטרף לברכות לערי הפיתוח, לחושביהן ולראשיהן הנתונים כיום במערכה כבדה. אני רוצה לייצג לראשי הערים הללו, שלא ירפו מהמערכה הזאת עד אשר ישיגו הישגים של ממש, ערובות של ממש לפתרון בעיותיהם, ולו הדוחקות ביותר, וצר לי גם להציע להם את לקח המאבקים שליוונו בשנים האחרונות, שלא ישהו את החרפת המאבק, מפני שהממשלה הזאת, כמו קודמתה וכמו זו שלפניה, אינה מכינה דרכי נועם, אלא לפעמים נענית רק למקל חובלים.

הרקע המיידי לדיון שלנו הוא מצב האבטלה הקשה בעיירות הפיתוח. מצב האבטלה הקשה הוא בכל חלקי הארץ, אבל כאשר אנחנו עדים למצב שבו עיירות הפיתוח מהוות 9% מהאוכלוסייה, אבל חלקן בקרב המובטלים הוא 25%-26%, משמעות הדבר היא, שמבחנית הזכות לעבודה, שהיא הזכות הבסיסית, שיעור האפליה בין תושבי עיירות הפיתוח לבין האזרח הישראלי הממוצע הוא כמעט 1 ל-3, וכאשר מדובר בשאלה כל כך קריטית של זכות לעבודה, זה פער בלתי נסבל.

חברי הכנסת, כשלושה-רבעים מהמובטלים בעיירות הפיתוח הם בגילים שבין 14 ל-34, וקבוצת גיל גדולה מאוד הם משוחררי צה"ל. קשה לומר שזו המתת או שזה התגמול שלו ציפו בני הדור הצעיר בעיירות הפיתוח, שחזרו לבתיהם לאחר שלוש שנים של שירות קשה בצבא.

השירות בצבא מבטא את הערכות ההדדית בחברה שלנו, את הסולידריות הלאומית. לא ייתכן שהסולידריות הלאומית והערבות הזאת יהיה להן תוקף כל עוד מדובר בהטלת חובה כל כך כבדה של השירות הצבאי, על כל הכרוך בו, אבל תפקע ותתמוסס ותתנודף כאשר צריך לפרוע את החוב האלמנטרי של סיפוק הזכות לעבודה.

הזלזול של הממשלה בסוגיה שאנחנו דנים בה אין לו גבול. ממלא-מקום ראש הממשלה דאז, שמעון פרס, השתתף בדיון על ערי הפיתוח בדיון החגיגי שהתקיים בפברואר 1987

יואש צידון (צומת):

אנחנו מסכימים. צריך להגדיל את זה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

בין 1984 ל-1988, בזמן ממשלת האחדות הלאומית שלכם, סגן השר יוסי ביליין, בערי הפיתוח בצפון — תוספת של 2%; בערי הפיתוח בדרום, כלי אילת — אין גידול. באותן ארבע שנים ביהודה, בשמרון ובעזה — 163%. אז אין סדרי עדיפויות?

אביא דוגמה איך זה נוגע גם להחלטות ישירות של הממשלה. זה סדר שגילה לנו יובל נאמן בכנסת. בשנתיים שבין 1 באוגוסט 1982 ל-14 בספטמבר 1984 הוחלט בממשלה על הקמת 84 יישובים. מתוכם הוקמו 55 יישובים. רק שבעה מהם הוקמו בנגב ובגליל. מה עוד צריך לדבר על סדרי עדיפויות? יש גבול, או אין גבול לצביעות?

ראשי העיירות חייבים להבין, שכל עוד לא ישתנו סדרי העדיפויות הלאומיות לא תהיה להם תקומה. כי אם לאריאל, הנמצאת במרחק 20 דקות נסיעה ממרכז הארץ, יהיו אותם תנאים שהיו לדימונה, הנמצאת במרחק שעתיים נסיעה ממרכז הארץ, אזי ברור שהזרימה תהיה לאריאל. וזה בלי ההשקעות. עם ההשקעות, לא כל שכן.

המעגל השני הוא התפיסה החברתית. מלכתחילה נבנו שם מערכות הבנויות על תעסוקה בשכר נמוך, על כוח עבודה זול. זה הגורם העיקרי להגירה השלילית. תשמעו את הנתונים על ההגירה השלילית בעיר כמו דימונה. ב-1983 — 868 אזרחים פחות; ב-1984 — 626 אזרחים; ב-1985 — 597 אזרחים; ב-1986 — 802; ב-1987 — 1,080; ב-1988 — 800. וכך זה במשך שבע שנים, כאשר שנה אחרי שנה אותו סדר גודל של מאזן הגירה שלילי — בין 800 ל-1,000 תושבים.

מחקר של המכון לחקר ההתיישבות הכפרית והעירונית ברחובות אומר, כי בניגוד למה שמקובל לחשוב אצלנו, שתעסוקה כשלעצמה איננה הגורם הקובע האם יש הגירה חיובית או הגירה שלילית, רמת החיים היא הקובעת, ותעסוקה בשכר נמוך גורמת להגירה שלילית. לא די בכך שאתה סתם מספק תעסוקה. אם לא תספק תעסוקה ברמה ראויה, לא יהיה פתרון לכעיה של עיירות הפיתוח. שכר הגון אינו שאלה חברתית בלבד. זו שאלה הנוגעת לפתרון הבעיה גם בהיבטים הכלכליים שלה.

המעגל האחרון הוא המורכב ביותר. אני אומר, שלממשלה אין עד היום תוכנית, ולכל הממשלות האחרונות לא היתה תוכנית לפתרון בעיותיהן של עיירות הפיתוח. זו הטרגדיה הכי גדולה. אין זה מצב שיש תוכנית ואולי לא מגשימים אותה, אלא אין שום תוכנית.

האנשים העוסקים בתכנון שואלים, האם אפשר בשנים הללו לקיים בנגב, למשל, את היישובים הקטנים יחסית, כמו אופקים, דימונה, שדרות, נתיבות ועוד, כיחידות כלכליות בפני עצמן. בקרב המתכננים גוברת הדעה, שכנראה אי-אפשר, וצריך לחשוב בקנה מידה של תכנון אזורי ומרכז תעשייתי גדול ורשת מודרנית מאוד של תעבורה, שתוכל להביא אנשים מנתיבות לאותו מרכז ב-20 דקות נסיעה. איפה התוכנית הממשלתית אשר תתמודד עם הסוגיות הרציניות האלה?

אני אומר, שצריך היה להפוך את הדיון הזה להצבעת אמון בממשלה, מפני שעד היום הממשלה באה לדיון הזה בידיים נקיות: לא נקיות מאחריות, אלא נקיות מאותה עשייה שצריכה היתה להיעשות.

היור' מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יואש צידון, ואחריו — לחבר הכנסת רחבעם זאבי.

יואש צידון (צומת):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, לא רק ידי הממשלה נקיות, חבר הכנסת צבן, גם המצפון נקי. לא משתמשים בו.

יש אבטלה בערי הפיתוח, ויש בטלה בממשלה. היה כאן ש"ג תורן, איזה שר גדודי. אני לא רואה אותו. לגיון השרים שוב נעלם.

מי שהתנסה בקיפאון בקור יודע, שכאשר הגוף אינו מקבל את המזון שלו ומלבושיו אינם מספיקים, פוקדת אותו צמרמורת והוא רועד בכל גופו עד אשר נסוכה עליו אפתייה והוא מפסיק לרעוד ומפקיר את עצמו לגורל. או לאט לאט מתחילים איבריו לקפוא, ומשקפאו — גורלם נחרץ כאילו נשרפו באש.

רבותי, עיירות הפיתוח ויישובי הספר של ישראל הם האיברים, איברים חיוניים לגוף המדינה. ובהיותנו נתונים לאפתייה, שרק עווית בצורת פחות פה ושם מפירה אותה, איברינו נמצאים בסכנת קיפאון וניתוק.

מדינת ישראל ללא יישובי הספר ועיירות הפיתוח שלה כמוה כגוף נכה, חסר גפיים, הנתון בעילפון. שהקור ותת-החווה גורמים לו. גורלה של המדינה ללא עיירותיה ויישוביה כגורל הגוף האמור. אבדון. אנחנו גוף אחד.

הייתי רוצה להיות מסוגל, רבים היו רוצים, לשנות את המצב במטה קסם. אבל אי-אפשר לחקן במחיר יד שנים רבות מאוד של משגים והתעלמות. שנים של הונאה עצמית והונאה אחרים.

כולנו מודעים לאמרה הסינית האומרת: "תן לרעב דג והשבעת אותו ליום; למד אותו לדוג והשבעת אותו לכל החיים". ממשלות ישראל למיניהן עסקו במתן דגים. מענק פה, תמיכה שם, עידוד השקעה — יעילה או לא — במקום אחר. לא חנינו לעצמאות, ליוזמה, ליצירתיות, לפתרון עצמי של בעיות, אלא התמכרות לסם ה"שנור" ולבית-התמחוי הממשלתי, כדי ליצור באדם תלות בגביר. ובשל התלות, האדם יבחר בגביר. משהתברר שהגביר פושט את הרגל והוא זונח את התלויים בו, רע ומר.

מה עושים כדי למנוע את קיפאון האיברים, שיביא נכות, או נמק שסופו מוות? יש לכך תשובות בלתי משביעות-רצון לטווח הקצר ותשובות סבירות לטווח הארוך. הסכנה הגדולה, החמורה ביותר, וכאן אינני יכול אלא להסכים עם חרדות האוצר, היא שיישום פתרונות ארעיים שיתגלו כמזיקים ומעמידים בסכנה את העתיד.

כולם פוחדים מזה וכולם נהגו כך במשך השנים, מסיבות פוליטיות, או מתוך רצון טוב וכן. כאותם רצונות טובים המרצפים את הדרך לגיהינום. מפתרונות אלה — הזרקת כספים לשווא, אבטלה סמויה, עבודות דחק, הגדלת הוצאות הממסד הבלתי-פוריות, השקעות פניקה, פיתוח וכד' — יש להיזהר כמו מאש. הפתרונות המידיים הבלתי-מזיקים, המסוגלים להביא להקלה אבל לא לרפואה שלמה, הם, למשל, עידוד עלי-ידי מדיניות מיסוי מפלה לטובה את העובד ואת המפעל היצרניים באזורי פיתוח. לא פטור של 3% או 4% אלא של 50% או 60% ממס הכנסה. זה חוסך הוצאות על דמי אבטלה, זה מצדיק מאמץ והעתקת מושב.

המערכ. כי אם לא כן יברח היזם או לא ייוזם: ג. חשואה נטו על הון זהה לזו שבמערכ בעבור רמת סיכון נתונה, כי אם לא כן לא יהיו השקעות. כל שאר העניינים נגזרים מהנאמר לעיל.

ואל יכואו נערינו, סגני שרים וחבריהם, שלא ידעו את המיתון של שנת 1966, בלי מלחמה, בלי אינתיפאדה, בלי יהודה ושומרון וכד', ויטילו אשמה באלה.

אז, כהיום, המשבר הוא פשוט: אין פריון, אין ניהול, יש ביורוקרטיה: א. המנהלים לא מנהלים, או שהם מינויים פוליטיים או שהם "מאכרים" מוצלחים, המצליחים לסחוט הטבות מהממשלה, תוך כניעה לתביעות העלאת שכר שאינן קשורות להעלאת הפריון: ב. אין פריון עבודה. התפוקה לעובד בארץ היא בערך מחצית מזו שבמערכ. בלי השוואה אין תקווה: ג. הביורוקרטיה חוגגת, כל פועל ייצור המייצר חצי מעמיתו בנכר המערכי נושא על גבו פעם וחצי את הנטל הביורוקרטי של העובד הזה.

מי שלא נותן דעתו על אלה מרמה את עצמו ומביא את הפיתוח הבא, חסר תועלת כקדומי, אם הוא לא יהיה חלק מפתרון כולל.

אגב, דברי אלה יכולים להיאמר בדיון על כלכלה, בדיון על עלייה וקליטה, בדיון על ביטחון — כי הכפלת ההכנסה מורידה את הנטל הביטחוני היחסי לחצי וכד'. אני מודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תורה לחבר הכנסת יואש צידון. רשות הדיבור לחבר הכנסת רחבעם זאבי, ואחריו — לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין.

רחבעם זאבי (מולדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנוכחים, זעקתם של ראשי עיירות הפיתוח באה מאוחר מדי, כאשר מצבן החרף עד לבלי נשוא. בדרך כלל אנחנו יודעים על מצבן רק מאמצעי התקשורת, ואלה אינם מרבים לדווח על ערי השדה. וכך, רחוק מהעין ורחוק מהלב, הולכות ושוקעות עיירות הפיתוח בניוון, בחוסר תעסוקה ובנסיגה חברתית.

צודקים אנשי המערך בטענתם, שהבעיה הזו לא התחילה היום וכי שורשיה נטועים בעבר, שבו שלט הליכוד באוצר. אבל יצדקו אנשי הליכוד שיגידו שהשורשים של הנגע הזה מעמיקים וחודרים אל תקופה קדומה יותר, שבה שלט המערך באוצר. שניכם צודקים בהאשמות ההדדיות שלכם וגם בתחום הזה אתם נושאים באחריות ביחד.

עם הקמת המדינה, התחילו בהקמת עיירות הפיתוח. עשו אז שיגאות רבות מתוך בורות וחוסר ידיעה, ואפשר היה לסלוח להם, כי היינו בלהט העשייה של הקמת המדינה, של "נעשה ונשמע". אבל אי אפשר לסלוח ולקבל את השיגאות שנעשו לאחר מכן, ושמשמשים לעשותן גם היום.

אני רוצה לספר לכם מניסיוני האיש. אחרי הרצח במעלות, בחודש מאי 1974, הלכתי בהתנדבות לחיות ביישוב הזה. שהייתי בו כחצי שנה. לא נשלחתי על-ידי מישור, איש לא שילם לי כשל כך, ויכולתי לעסוק כמה שחפצתי. כשבאתי לשם, חשבתי לזמני שאני מכיר את "ישראל השנייה", שכן במרחב פיקוד המרכז מצויות העיירות בית-שמש, קריית-גת, אשדוד, יבנה ועוד. אבל חיש מהר גיליתי עד כמה לא ידעתי את המציאות, וגם לאחר חצי שנה במעלות סיכמתי לעצמי, שאיננו מכירים אותם.

פתרון אחר הוא סילוק הביורוקרטיה. הרי דוגמה: בעת סיור של ועדת הכלכלה של הכנסת בעיירה שדרות לפני ימים מספר, שמענו מפיו של מנכ"ל "אסס", כי תוכנית פיתוח המפעל בעיירה, תוכנית שיכולה לפתור כשליש מבעיות חוסר העבודה במקום, מתעכבת במסדרונות. ביורוקרטיה זה שנה וחצי, אף שהאישור הנדרש אינו קשור בהשקעת כספים ישירה על-ידי הממשלה. מדוע? ייעשה הדבר מייד, מהר.

פתרון שלישי הוא גמילת תושבי העיירות מסם "תנו לי". דוגמה: במסגרת אותו כיקור היינו גם בעיירה אופקים וראינו דבר מוזר. קיים במקום מפעל סריגים של "אומן" מקבוצת "כלל". מפעל זה העסיק בעבר עובדים ערבים, אשר פוטרו כעבודה האינתיפאדה. כיום עובד המפעל עם פועלים יהודים בלבד. קיומו מחייב תוספת של פועלים, ואין איש מבין 400 או 500 מחוסרי העבודה של אופקים מוכן לעבוד בו. "אומן" עומדת להזמין פועלים מפורטוגל או מעזה כדי להישיר. מה הטענה שבפי סגן ראש המועצה ומוזכר מועצת הפועלים באופקים? — "אנשינו גדלו מזה". הם למדו וכישוריהם ראויים לניצול במפעלים יוקרתיים יותר. גם המשכורת, שאיננה אלא כ-300 — 400 שקל מעל למענק האבטלה, לא מצדיקה את המאמץ. שומו שמים.

בדיון בנושא האבטלה בוועדת הכלכלה, כשהבאתי דוגמה לכך שמשכורות האקדמאים בממשלה קטנות ממשכורות "אומן" באופקים, העיר נציג משרד האוצר, כלכלן צעיר ומוכשר, בנימה מסוימת של בושה, כי גם הוא מקבל השלמת הכנסה, כי משכורתו נמוכה ממשכורת המינימום. יש לי דוגמה דומה במשפחתי.

מסקנה? כשאין עבודה שרוצים, עובדים בעבודה שמוצאים, זה לא נעים, אבל זה יעיל מאוד. אם לא נכניס זאת היטב לראש, אין לנו זכות קיום.

חינוך בנוסח הגור והמקל הוא מחויב המציאות. לא ייתכן של"אומן" לא יימצאו פועלים העובדים בתחריצות ומרצון מבין תושבי אופקים. אם לא יימצאו — אל תחלום אופקים על כך שיבוא אליה משקיע אמיתי. לא כזה הבא לעשות מחטף, ומי יודע כמה מ-16 המפעלים שנסגרו באופקים בשנתיים האחרונות היו כאלה? מוניטין קל לקלקל, קשה לבנות מחדש.

פתרון נוסף, כלל-ארצי: לפתוח את שוק ההון לגורמי חוץ ולגמור עם חגיגת הריבית הגבוהה. יש לי רושם, שבמודע או שלא במודע, רמת הריבית נשמרת כדי לשמור על רווחיות הבנקים ולקיים על-ידי כך את ערך המניות שלהם לפני מכירתם. יימכרו נא מניות הבנקים במהרה. אין לפחד ממשקיעי חוץ. שמירת האינטרס הישראלי מתבצעת באמצעות המפקח על הבנקים ובנק ישראל, המווסתים את הפעילות במשק.

ייתכנו עוד פתרונות "אספירין" פה ושם. אבל אם המדינה הזאת, הממשלה הזאת, לא תעסוק אלא בפיתוחיהן, אף ש-72,000 פיתוח לא עזרו אלא לקיים את הנאמר "אל תדחה למחר מה שאתה יכול לדחות למחרתיים" — יהיה סופנו מר.

אחזור שוב על דברים שהשמעתי פעמים רבות: אנחנו זקוקים לתוכנית כלכלית אינטגרטיבית, יוצרת, מובילה ולא נגזרת כפי שנגזר כיום משרד האוצר.

היעד לתוכנית כזאת חייב להיות "כלים שלובים בכלכלת המערב". כלומר: א. הכנסה זהה לזו שבמערכ בעבור יחידת תפוקה נתונה. פירוש הכפלת התוצר לעובד, לא פחות: ב. פיצוי הולם על יזום, שווה לפיצוי מקובל במערב. באותו מעמד, טרטרור ביורוקרטי של היזם שלא יעלה על זה של

אם נעשה את כל אלה, נראה את עיירות הפיתוח משתקמות ומתקדמות. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת זאבי. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמנון רובינשטיין. יש עוד רשימה של דוברים — חבר הכנסת גפני, חבר הכנסת עמיר פרץ.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מלים רבות נשפכו כאן. אני רוצה לומר באורח אישי, שגם במליו תפקידי בכנסת ובממשלה הוכחתי במעשים, שעניין עדיפות של עיירות הפיתוח הוא לא מליצה ריקה מתוכן ונושא לנאומים. אני נתתי עדיפות לעיר הפיתוח בתפקיד הממשלתי שמילאתי, ויושבים כאן אנשים היכולים להעיד על כך. לא את כל התוכניות השלמתי. אני אהבתי ואוהב לבוא לעיירות הפיתוח, אף שמעולם לא הייתי תושב שלהן, כי לדעתי חלק מהישיגיהן הם מן הדברים המעוררים ביותר שידענו בישראל.

שלוש סיבות גרמו למשבר של עיירות הפיתוח. הסיבה הראשונה היא קיפאון בתוצר הלאומי ובתוצר התעשייתי. בעת קיפאון כזה סובלים קודם כול החלשים. כשיש מיתון, אלה שאינם בעלי חוסן טבעי סובלים ראשונים.

סיבה שנייה, הבה נודה בכך, היא שניתנה עדיפות אדירה להתנחלויות שמעבר ל"קו הירוק". זו לא סתם עדיפות, אתה לא נותן כאן עדיפות בתנאים שווים. אתה אומר לאדם הנמצא במרכז הארץ, חמש דקות מהמרכז המסחרי הגדול של גוש-דן, שהוא יקבל עזרה וזה לזו שיקבל מי שהולך לאופקים, לרימונה, למעלות, לשלומי ולחצור.

ראובן ריבלין (הליכוד):

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

חבר הכנסת ריבלין, כשזה מגיע לארץ-ישראל השלמה, העובדות אינן רלבנטיות. אני מכבד את עמדתך, אני חולק עליה, אבל הבה נודה בכך שעירות הפיתוח בנגב ובגליל הן הקורבן של העדיפות הזאת.

ראובן ריבלין (הליכוד):

כל חבר כנסת שמקבל משכורת. אילולא קיבל, היו מעבירים זאת לעיירות הפיתוח.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

למען ארץ-ישראל השלמה, הכול מותר. תאמר זאת, תאמר שזה אצלך צו לאומי עליון. אני חושב שהעדיפות הזאת היא לא רק נגד — — —

גאולה כהן (התחיה):

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא נפתח ויכוח כזה.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

חברת הכנסת גאולה כהן, בואי נסכים שאת לא תשכנעי אותי ואני לא אשכנע אותך.

היו"ר מ' וירשובסקי:

ואם אתם רוצים לנסות, לא כאן, בבקשה. חבר הכנסת ריבלין, הערת הערה והיא נשמעה.

מה מצאתי במעלות? — עיירה שנשאר בה אחד מתוך עשרה. תשעה מכל עשרה קמו והלכו אל העיר הגדולה, בהם היוזמים, הפיקחים, המלומדים, בעלי המקצוע. מצאתי עיר שבה כמעט כולם בני עדה אחת. מצאתי שהטילו עליהם לקיים רשות משותפת עם חרשיא, אף-על-פי שיש הבדלים מהותיים בין מעלות לחרשיא. מצאתי שכאשר היו דירות — לא היו משפחות: כאשר היו משפחות — לא היתה תעסוקה: כאשר היתה תעסוקה — לא היו דירות: וכו', וכו'.

עיר מחוז זקוקה לעורף כפרי, הינטרלנד בלעז. לגליל המערבי אין כמעט עורף כזה מפני שהוא גובל בים, בגבול, בשטח הררי דל אוכלוסין ובכפרי מיעוטים. באזור כזה צריך היה להקים עיר מחוז חזקה אחת. במקום זה הקימונו שש ערים: נהרייה, עכו, מעלות, שלומי, כרמיאל ועיר-הוורדים. כולן מתחרות ביניהן על תחזיבים, שירותים ופיתוח. לכן גרו המורים של מעלות בנהרייה, וקראו להם "מורי אוטובוס". לכן התגוררו מנהלי המפעלים ועובדים בכירים מחוץ למקום. לכן קשה לקיים ביישוב כזה בית-ספר תיכון או להביא אליו מופע תרבותי. לא היתה הצדקה להקים שש ערי שדה בשטח המוגבל של הגליל המערבי. צריך היה להסתפק בעיר אחת או בשתיים ולעשותן חזקות. כך גם בגליל-העליון, כך בנגב המערבי ובכל מקום.

כל זמן שלא נבין, שפני עיירות הפיתוח הן פניה של ישראל, וכל זמן שלא נבסס אותן ונחזק אותן, הן יהיו לרועץ לנו. אנחנו זקוקים להן למען יישוב הארץ, למען פיזור האוכלוסייה, למען ההתיישבות האזורית. אם לא נשכיל לעשות זאת, נמצא שמדינת ישראל חיה בכרך הגדול שבין חדרה לגדרה, ושם אנחנו מקימים מגלופוליס צפוף ומפחיד. על הסכנות הטמונות בהצטרפות זו בעת מלחמה עמדתי אתמול בדיון על סקירת שר הפנים, ואני מוצא לנכון לחזור על זה. כושר העמידה וההישרדות שלנו במלחמות יהיה תוצאה של פיזור האוכלוסייה. דבר זה מקבל תוקף רב יותר עם היכנסם של אמצעי לחימה מודרניים ולא-קונבנציונליים.

מי שמבקש בעיירות הפיתוח מוצא בעיצומו של היום גברים יושבים בכיכר העיר ונבחרים כשהם בטלים מעבודה, משחקים בקובייה, נותנים עינם בכוס — מי שרואה זאת מוכרח להודעוץ ולחרוד לעתידנו. מי שרואה את הסוחרים בקלונם ואת בתי-המסחר בשיממונם, מי שרואה את ימי השוק, שבהם מגיעים סוחרים מרחוק — אפילו מהשטחים — ומוכרים לתושבים תוצרת זולה ואפילו מקולקלת, מבין מדוע נסגרות החנויות.

אני יכול לספר איך מצאתי בבית-שאן סוחר מטובאס מוכר מזון שתקופתו פקעה זמן רב קודם לכן לפי כל החוקים של משרד הבריאות. אנחנו ב"חזוכמתנו" מוכרים זאת לערביי ישי"ע, והם מוכרים את זה לתושבי עיירות הפיתוח במחיר וול יותר. מי שאוכלים את האוכל המקולקל הזה הם אכן תושבי עיירות הפיתוח.

כדי לרפא את המצב חייבת הממשלה לנקוט צעדים מספר, ובדחפיות: יש להפנות תעשיות ומלאכות חדשות רק לעיירות הפיתוח, כמו גם לישי"ע: יש לתת תמריצים כלכליים לתושבי עיירות הפיתוח: יש להפסיק את כניסת העובדים הזרים לעיירות: יש לבטל את ימי השוק עם הרוכלים הזרים, הבאים לגזול את פרנסת הסוחרים המקומיים: יש להפנות עולים ובוגרי צבא לעיירות הפיתוח: יש לטפח את הרמה התרבותית של העיירות ולהעניק להן מוקדי בידור ואמנות מקומיים: יש לבטל את השיטה הלוואה של תשלום דמי אבטלה, המרחיקה את הצעירים מהרצון לעבוד.

פרברים, רכבת מהירה, ולא להישאר במצב האבסורדי, שבו בישראל אנחנו עדיין מצויים בעידן אחר מבחינת מהירות התחבורה בכבישים.

אני חושב, שאי-אפשר להתעלם עוד מנושא אחר, לא מזכירים אותו משום שלא נוח להזכיר אותו, משום שהכנסת אשמה בו — הנושא של דמי אבטלה. צפיתי אתמול בחוכנית "מבט" בטלוויזיה, ושמעתי את מצוקתם של מוכטלי בית-שאן, שרק לב אכן יכול להתעלם מהם. ומה הם אומרים? הם פוטרו מעבודתם בחפירות הארכיאולוגיות, הם יקבלו כעת דמי אבטלה גבוהים יותר משכרם, אלא שהם אינם רוצים להיות מושפלים כמוכטלים. בעניין זה יש הצעת ממשלה, המונחת על שולחן ועדת העבודה והרווחה זו הכנסת השלישית. ומה אומרת ההצעה הזאת? — שבחור בן 25, בן 25 ולא בן 27, יצטרך לקבל כל עבודה שמתאימה לתנאי בריאותו ותנאי הגופניים כדי להיות זכאי לדמי אבטלה. אם הוא יגיד שאיננו מוכן לעבוד, הוא לא יוכל לקבל דמי אבטלה.

אגב, אני בא בטענות גם לראשי עיירות הפיתוח. בכל פגישה שלי עמם הם הזכירו את הנזק ההרסני של חוק דמי אבטלה, ודרשו את שינויו. היום איננו שומעים זאת מהם. איננו שומעים זאת גם בהפגנות שלהם. מי אשם בכך? לא הממשלה. אשמה בכך הכנסת, שבהלוך רוח רמגוזי, פופוליסטי, הרסני, אנטי-יצרני, יוצרת מצב שבו יותר נוח — לא לכולם, לחלק מהאוכלוסייה — להיות מוכטל מאשר לעבוד בעבודה יצרנית.

אני פונה לחברי במפלגת העבודה: מה לכם כי תתנגדו לשינוי החוק הזה? הרי אתם אומרים, שכל עבודה מכבדת את בעליה: אתם מוכנים למצב שבו אנחנו מייבאים עובדים זרים במשכורות גבוהות, לא נמוכות, מפני שחוק דמי אבטלה נותן פרס לבטלה? אדרבה, תעבירו את החוק הזה פעם אחת ולתמיד. אתם מעבכים אותו כבר שלוש כנסות, מהכנסת העשירית.

לבסוף, אני רוצה לומר דבר נוסף. רבותי, כל חלוקת כספים מהסוג שתמכו בו כאן מימין ומשמאל — מתן כספים לעיירות פיתוח ולרשויות מקומיות שחרגו מתקציבן, וכל מיני דברים מסוג זה — זה כסף לחינם, כסף שיגדיל אבטלה, אם הוא אינו מכוון לייצור, בלי שניצב, בלי שרוויח, כל זה הוא פטה-מורגנה. מכל העידוד והסיוע, לא יישאר דבר. מרוויחים רק אלה שמייצרים ומכרים. נכון, דרוש סיוע ממשלתי. בניגוד להשקפותי הכלליות, בעת חירום זו אני תומך גם בהקמת קרן סיכון להרחבת הייצור והייצוא במפעלים שיכולים לעשות זאת. אני גם תומך במתן עידוד ממשלתי להוצאות השיווק, ואם זה מותר לפי ההסכמים הבין-לאומיים, אולי עליי הגדלת ניכוי מס הכנסה לגביו.

אבל, מה שמוצע כאן, לזרוק כסף, להגדיל תקציבים — זה כסף שירד לטמיון, ובעוד שנה נבוא ונראה שזרקנו אותו לכל רוחות השמים בלי שהועלנו לעיירות הפיתוח.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת רובינשטיין. אני קורא לחבר הכנסת משה גפני, ואחריו — לאחרון המשתתפים בדיון, חבר הכנסת עמיר פרץ.

משה גפני (דגל התורה):

אדוני הוישכ-ראש, רבותי חברי הכנסת, מכיוון ששום שר מהממשלה לא נוכח בדיון, אין לי את מה לתקוף, ואני מבקש, חבר הכנסת רובינשטיין, לתקוף אותך כשר לשעבר. מותר?

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
תתקוף את התיקים ללא שרים.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני מקבל את ההערה שלך. זה קורבן נוסף על מזבח הדוקטרינה הזו. אני חושב שישראל כולה היא קורבן על מזבח הדוקטרינה הזאת.

שאל עמור (הליכוד):

אמנון — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

פה אין "אמנון".

שאל עמור (הליכוד):

— — —

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

הרי אמרתי. הסיבה הראשונה, העיקרית — קיפאון כללי: השנייה — עדיפות מעוּתת. שלישית, אי-אפשר להתעלם מכך, שבתקופתנו יש יתרון לריכוזי אוכלוסייה גדולים. ריכוזי אוכלוסייה קטנים סובלים הן במובן זה שתעשיות עתירות ידע, כמו תעשיות ה"היי-טק" והתקשורת, נמשכות למרכז הארץ — על כל פנים, למקום אחר — והן משום שאמצעי הבידור והתרבות מושכים אנשים מהפרפריה למרכז.

אני כשלעצמי ניסיתי קצת לתקן זאת. במסגרת תפקידי ניסיתי לתת לפחות תחנות רדיו מקומיות לעיירות הפיתוח. החוק הזה קבור בכנסת שלוש שנים. חבר הכנסת עמור וחברים אחרים מעיירות הפיתוח, אל תיתנו יד לקבורת החוק הזה.

ראובן ריבלין (הליכוד):

לא יעזור.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

לא יעזור? זה לא על מזבח ארץ-ישראל השלמה. זה על מזבח התככים שבין הליכוד למערך.

ראובן ריבלין (הליכוד):

זה לא יעזור.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

א.ק.י.

על כל פנים, אני שמח שבצד העניין הזה, שלא הצלחתי בו, לפחות טלוויזיה בכבלים תקטין את המרחק התרבותי. שם ניתנה עדיפות לעיירות הפיתוח. לפחות הדבר הזה שרד מתוך התוכנית הגדולה שהיה בדעתי להעביר, לרבות ערוץ שני, לרבות תחנות רדיו מקומיות.

יש לי עוד פתרון אחד לעניין המרחק שבין הפרפריה למרכז הארץ, והוא קשור גם בנושא האבטלה. אני רוצה להציע אותו למשרד האוצר, אף שאינני חסיד של הוצאות ציבוריות מוגדלות. כשעת המצוקה שבה אנחנו נמצאים, לפי דעתי צריך להקדים ייצוע של תוכניות תחבורה, כבישים ומסילות ברזל, שגם יגדילו תעסוקה וגם — בעניין שלנו — יקטינו את המרחק הפיסי בין הפרפריה לבין המרכז. אפשר להפוך את עיירות הפיתוח למקום שבו נהנים מן הכרך הגדול בלי לסבול מחסרונותיו.

אני רוצה לומר לך, אדוני סגן השר, רכבת שיש לה קו אחד, מבאר-שבע לנהרייה, בנוסח שהצרפתים בנוים היום בכל אירופה ובמקומות אחרים, רכבת בנוסח ה-TGV, ואפילו פחות מזה, חשנה את כל דמותה של מדינת ישראל. באר-שבע תהיה בטווח נסיעה לעבודה מתל-אביב; כרמיאל תהיה פרבר מגורים של חיפה. לדעתי יש כאן מצווה לאומית, לנצל את המצוקה הזאת כדי לגמור מערכת כבישים ולהנהיג גם רכבות

ניהול, על אפשרויות שונות של ניהול. אבל, בואו נצא מתוך הנחת יסוד, שאכן כל ראשי הרשויות בערי הפיתוח כולם גאונים מושלמים, העושים בדיוק מה שצריך לעשות, אין שום בעיה מבחינת הניהול שלהם — האם הבעיה הקיימת היום לא היתה קיימת? האם היתה שונה כהוא זה מהמצב הקיים היום?

יש איזו סיבה לזום, למשקיע, כאשר עומדת לפניו הבחירה להשקיע במעלות או במרכז הארץ — ואני בפירוש, חבר הכנסת עמור, לא נכנס לנושא המדיני כלל, אני מדבר על הארץ כולה וחלוקתה לפי תנאים גיאוגרפיים אמיתיים ושווים, ואנחנו מדברים על שוויון, אל תפלו לטובה איש — להשקיע במעלות? הרי העלויות של המשקיע במעלות, או באופקים, או בדימונה, או בירוחם גבוהות עשרת מונים מהעלויות של המשקיע במרכז הארץ. הרי זה כך מטבע הדברים ולא משום שצריך או לא צריך להשקיע ביהודה ובשומרון. למען השוויוניות היו צריכים לתת העדפה אמיתית לערי הפיתוח, על-מנת שיבואו אליהן משקיעים.

דיברו פה קודם לכן על חינוך, ונאמר שצריך לחנך את התושבים או את הרשויות להיות יצרניים יותר. יצרנים של מי? יצרנים של מה? של יישובים שמתרוקנים מתושביהם? הרי רק עלות הדלק להובלת סחורה לדימונה אינה כדאית לשום משקיע. איך אמר אחד מראשי הרשויות על משקיע שבא לערי הפיתוח: או שהוא מטורף וזקוק לפסיכולוג, או שיש לו משהו פוליטי, הוא רוצה לעשות איוה מונקלי-בינס. איזו סיבה אחרת הגיונית יש לו? הרי איננו מדברים פה בעדר של שוטים, מדובר באנשים נבונים.

נושא האבטלה הוא אכן הנושא הקריטי והבעייתי של ערי הפיתוח, ולנושא הזה אין פתרון. תאמרו זאת באומץ: אין פתרון לבעיה של האבטלה בערי הפיתוח. אבל ראשי הרשויות מדברים גם על גירעונות בתקציביהן. יהיה מי שיאמר בציניות, שראשי הרשויות מתכוונים כעצם רק לגירעונות, ואני אומר בשמם: מדוע אותן רשויות זקוקות באופן מתמיד, חודשי, לחסרי הממשלה, על-מנת לפתור את בעייתן התקציבית? מדוע הרשויות הגדולות במרכז הארץ אינן זקוקות לכך? — כיוון שבמרכז הארץ בעיית האבטלה איננה בעיה קריטית כפי שהיא בערי הפיתוח. הארינונה שמשלמים המפעלים באזורי התעשייה הענקיים שנמצאים בגוש-דן, או בכל היישובים המבוססים, מאפשרת להקים בתל-אביב טיילות מותרות ואנדרטאות של מים ואש, כאשר בערי הפיתוח ראשי הרשויות אינם יכולים להתמודד עם בעיות המים והכיבו, כיוון שאין להן כסף. כי אין תעסקה ואין מפעלים.

אז לך תדבר על כך עם ממשלה שלא קיימת. היא קיימת רק בשביל מריבות. ואני חוזר ואומר: סברתי בשעתי שחוקם ממשלת אחדות שתפתור את הבעיות המעיקות על מדינת ישראל. ואיזה גולם הקמנו, כאשר בממשלת אחדות כזאת ראשי רשויות צריכים לכבול את עצמם בשרשראות מול משרד ראש הממשלה. לממשלה הזאת התפללנו? טוב לה שלא קמה משקמה.

אני רוצה לומר לראשי הרשויות: ידידי, אל תיתנו בשום פנים ואופן שישיתקו אתכם עם כמה מאות אלפי שקלים, משום שזה מה שהולך לקרות. אמר פה קודם אחד מחברי הכנסת: תחזרו עם הישג. אל תבואו עם הישגים ליישובים. הציבור שלנו בערי הפיתוח הוא ציבור אינטליגנטי. הוא יודע מה עומד מאחורי הדברים. תקבלו עכשיו כסף, תשלמו משכורת החודש, אולי בעוד חודש, גם ייתנו לכם מסגרת תקציב טובה, אך

משה גפני (דגל התורה):

את הכיסאות, אני מדבר ברצינות. אני לוקח לדוגמה את הנושא שאתה עסקת בו, אתה היית שר התקשורת. אתה מדבר על תחנות רדיו מקומיות. בשביל מי תעשה את זה? נניח שאתה מבקש מיום להקים מפעל במעלות. רק שיחות הטלפון שהוא צריך לנהל ממעלות למרכזי התעשייה, למרכז הארץ, עולות לו עשרות מונים יותר מלאדם אחר, המשקיע במרכז הארץ.

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
אדוני היושב-ראש, מותר לי לענות?

הי"ר מ' וירשובסקי:

הואיל והוא פנה אליך כשר לשעבר בממשלה, אני מציע שתענה, אבל זה לא יהיה דרישה, אלא זו תהיה תשובה קצרה. בבקשה.

עדנה סולודר (המערך):

— — —

הי"ר מ' וירשובסקי:

אנחנו לא מעבירים את זכות התשובה זה לזה.

עדנה סולודר (המערך):

— — —

אמנן רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):

אני הורדתי בשליש את הפער בין שיחות מקומיות לשיחות לאזוריים מרוחקים. התוכנית היתה להתקדם בהדרגה, ובתוך שלוש שנים לבטל את הפער הזה. ועדת הכספים צריכה להמשיך את המהלך הזה לצמצום הפער, כדי שיהיו בארץ רק שני תעריפים, שיחות מקומיות ושיחות מחוץ לעיר, ללא הבדל של מרחק.

הי"ר מ' וירשובסקי:

תודה.

משה גפני (דגל התורה):

אני מבין שבגלל זה עזבת את הממשלה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גפני, יש לך זמן לדבר אבל אינך יכול להתחיל לפתח עכשיו שאלות. נא להתייחס לנושא. גמרנו את הדרישה.

משה גפני (דגל התורה):

אין כאן שר מן הממשלה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

יש לך כאן סגן שר. נא להתייחס לנושא.

משה גפני (דגל התורה):

אדוני היושב-ראש, אני שותף כמובן לזעקתם, לכאובם ולהפגנתם הבלתי נמנעים של ראשי ערי הפיתוח. חבל שזה נעשה מאוחר מדי. חבל שזה מעט מדי. ראשי ערי הפיתוח נושאים על כתפם את הסבל היומיומי, המתמשך ללא הפוגה, בכל מקומות היישוב שאותם הם מייצגים ובהם הם נבחרו לשמש בתפקידם.

הזלוזל של הממשלה כולה, בלא יוצא מן הכלל, המתבטא באי-נוכחות, לפחות סמלית, בעת דיון כזה כאן — זו בושה וכלימה לממשלת ישראל. זוהי בושה להתייחס כך לבעיה, שסופה מתחיל להראות לאן הוא עלול להוביל את מדינת ישראל מבחינה חברתית וכיטחונית.

כשותף בהנהלת מועצה מקומית בעיר פיתוח שנים רבות יש לי גם טענות — ושמעתי פה חלק מהדוברים — על צורת

כאשר היושבי-ראש הוא אותו יושב-ראש וכמעט אותם חברי הכנסת — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא הייתי רוצה לקרוא לזה "המשפחה הלוחמת", כי אני מוסיף למשפחה הזאת, אבל מתחיל להיות דמיון מסוים.

אמנון רובינשטיין (תנועת המרכז — שינוי):
המשפחה היושבת.

עמיר פרץ (המערך):

המשפחה המתמת.

אני ידעתי, שאם אני מתנדב להיות בין אחרוני הנואמים — — —

שאל עמור (הליכוד):

אתה תדבר באוזני השרים.

עמיר פרץ (המערך):

ידעתי שאם אהיה אחרון הנואמים, אצטרך בוודאי לדבר מול כיסאות ריקים, אבל חשבתי לעשות זאת לכבודם של ראשי הערים שהגיעו הנה, ואכן, כל מי שנשאר יודע בוודאי מה התפקיד המוטל עליהם ובאילו חזית הם נמצאים.

אני רוצה לומר לכם, ידידי ראשי הערים, אל תשכחו את הרשימה הזאת. יש מפלגות, יש עמדות פוליטיות, אבל יש גם יחס חברי. הזמן במדינת ישראל עובר מהר. אתם, ראשי הערים, יש תקופות מסוימות שאתם מבוקשים מאוד. אל תשכחו להזכיר לכל אותם פוליטיקאים שיגיעו לחזר אחריכם מחר, לשאול אותם היכן היו באחת השעות הקשות ביותר שהיו לכם.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — — לפני הבחירות האחרונות לא נתנו לכם את חוק ערי ואזורי פיתוח, ואמרתם שזאת עבודה בעיניים?

עמיר פרץ (המערך):

אני מוכרח לומר, שערי הפיתוח נקלעו למצב, שדרך מנסים להבליט עד כמה יש בעיות קשות יותר ומסוכנות יותר.

אני רוצה להזכיר לכל ידידי חברי הכנסת, וגם אני בתוכם, שנכון הוא שאנחנו נבחרו העם, אבל הנבחרים האמיתיים, שזכו לאמון אישי מצד הציבור, הם ראשי הערים. ראשי הערים עמדו מול כוחריהם וזכו לאמון, כל אחד ביישובו שלו.

לצערי הרב, נשמעים בציבור הישראלי קולות חצופים, המנסים לשטות את הציבור באותם ראשי ערים. הקולות המנסים לבקר אותם בצורה בלתי-הוגנת כל כך הולכים וגוברים. היום שמענו, שמישהו כתב שמגיע להם שיכבדו אותם בשלשלאות. שמענו על אנשים המציעים לפרק את ערי הפיתוח. אני רוצה לומר לך — — —

שמעון שטרית (המערך):

אגב, זה מאותו עיתון.

עמיר פרץ (המערך):

אתה צודק, חבר הכנסת שטרית, אבל אני מודיע לך, שאם לא תהיה זעקה של אנשי ציבור נגד ההכללות האלה, נגד הכתם הכבד שמטילים על כולם, בלי שום אבחנה — — — אני רוצה לומר לכל אחד מאתנו: כל שרי הממשלה, שאינם נמצאים כאן, מקבלים החלטות חשובות מאוד, רציניות מאוד — — —

אברהם בורג (המערך):

הם הלכו לקבל החלטות.

הבעיה לא תיפתר. אם ממשלת ישראל לא תכין באופן מיידי תוכנית לפתרון בעיית האבטלה עם תמריצים אמיתיים, שיהיה כדאי למשקיע להשקיע בעיר פיתוח, הבעיה לא תיפתר. כל סיפור שימכרו לכם לא עובד עוד על איש. אין היום ציבור פרימיטיבי במדינת ישראל. אנשים יודעים מה הם רוצים. ומשקיע, שמשקיע מכספו, עושה את החשבון הכלכלי. וזה כבר לא רק משקיע שמשקיע מכספו, גם ההסתדרות, כאשר היא משקיעה במפעלים, עושה את החשבון הכלכלי. כיוון שאחרת היא פושטת רגל, אם לא יהיה כדאי — — —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

את הסיפור על משקיעים כולנו המצאנו, אין דבר כזה כלל. משקיעים לא משקיעים ביהודה ובשומרון, ויש שם פריחה כלכלית. השאלה היא, האם הממשלה מוכנה להזרים תקציבים לערי הפיתוח?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת גפני, אתה סיימת את זמנך, אבל אני מאפשר לך להשיב, אם אתה רוצה.

משה גפני (דגל התורה):

חבר הכנסת ביטון, אני אומר: לא רק משקיע, שזה סיפור, ואני מסכים אתך, גם ההסתדרות — וגם זה בצדק — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

עם הבוכוזים והמשכורות.

משה גפני (דגל התורה):

אני לא מדבר על הבוכוזים. היום, כאשר מדברים על השקעה במפעל באיזה מקום, הם עושים את החשבון הכלכלי. כדאי או לא כדאי. אם יושב שם מנהל, ולא משנה כמה כסף הוא מרוויח שם בתור מנהל, הוא עושה את החשבון, האם כדאי לו להשקיע בדימונה או בחולון. ומה התשובה? מה את היית עושה לו היית מנהל בהסתדרות?

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הממשלה צריכה לתת — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ביטון, אנחנו לא נפתח עכשיו ויכוח.

משה גפני (דגל התורה):

נכון, זה מה שאני אומר. אבל אין ממשלה. לו היתה ממשלה, מה שהיא היתה צריכה לעשות זה לתת את המשאבים והתמריצים האמיתיים, לא משחקי מלים של כיסוי גירעונות ודברים מהסוג הזה, וגם את זה חייבים לעשות, כיוון שאם לא יעשו זאת מיידית, כבר לא יהיה בשביל מי לעשות תוכנית לפתרון בעיית האבטלה, לעידוד ההשקעות, לא יהיו תושבים בערי הפיתוח.

לכן אני מבקש — ובוזה אני מסיים, אדוני היושבי-ראש — שני דברים מיידיים: האחד — פתרון המצוקה התקציבית, שאינה באשמתם של ראשי הערים, וזה חייב להיעשות באופן מיידי — השני — להביא בתוך ימים מספר לממשלה תוכנית לפתרון בעיות התעסוקה בערי הפיתוח, עם לוח זמנים מדויק, ולא — לסגור את עיירות הפיתוח. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. רשות הדיבור לאחרון המשתתפים בדיון, חבר הכנסת עמיר פרץ. בבקשה.

עמיר פרץ (המערך):

אדוני היושבי-ראש, תמיד אנחנו נשארים ביום רביעי

מצאו דרך לשלוח משהו שיכוא לדבר בשם, למרות אותו ירכוז המתקיים היום בתל-אביב.

הלוואי שאנחנו ניגאל — אף-על-פי שאני חבר הקואליציה. טעה כל מי שחשב, שהואלי וערי הפיתוח נמצאות בתחומי הקונסנסוס, הן יזכו ליד מטפלת מכאן ומכאן. מרוב הורים השאירו אותנו יתומים. הלוואי שיהיו חייה של הממשלה הזאת, ממשלת האחדות שהביאה שיתוק על כל המערכות, קצרים. רק אם יהיו חייה של הממשלה הזאת קצרים נוכל להתחיל לטפל בבעיות החברתיות בצורה אמיתית.

אני מקווה מאוד שראשי ערי הפיתוח לא יפסיקו את מאבקם עד שימצאו את הפתרון גם למצוקת האבטלה וגם למצוקת התקציבית. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, תמה רשימת הנואמים. סגן שר האוצר ישיב, בבקשה.

סגן שר האוצר י' ביילין:

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, כמה הערות קצרות.

לחבר הכנסת יאיר צבן, שמציע שלא להשהות את החרפת המאבק, אני מוכרח לומר, שקשה לי מאוד לשמוע את הדברים האלה דווקא מפיו. אני חושב שגם ההיסטוריה של השנים האחרונות לא מוכיחה שהטענה הזאת מוצדקת. אני חושב שמפעלים כמו "אתא" נסגרו, גם ההפגנות של מפוטרי ה"לביא" — — —

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

שהמאבק יהיה מאבק של "ילד טוב ירושלים"? "מספנות ישראל" השיקו אתמול ספינה, וזה היה לאחר מאבק חריף.

סגן שר האוצר י' ביילין:

חבר הכנסת צבן, אני חושב שאנחנו אחראים במשותף למערכת מסוימת, גם בקואליציה וגם באופוזיציה, וכולנו יודעים שהדבר הזה הוא די מקרי. אם משהו מאתנו ייתן יד להחרפה כזאת, נדמה לי שהוא עושה עוול גם למערכת וגם לעצמו. אם אביא דוגמה אחרת, של מפוטרי ה"לביא" ושרפת הצמיגים, האם זה הביא להמשך פרויקט ה"לביא"?

לכן, אני חושב שתהיה זו טעות גדולה מאוד להציע הצעות כאלה לראשי הערים, אף שרוב הדיון כאן מתנהל — — —

שמעון שטרית (המערך):

סגן שר האוצר י' ביילין:

לא היתה הסכמה כזאת.

על כל פנים, אף שהדיון הזה מתנהל לכיוון היציע יתור מלכיוון המליאה, מוכרחים לומר דברים כאלה. להיפך, אם נושא כמו קליטה עומד בפתח, איש מאתנו לא צריך שאלפי עולים יפגינו, כדי להחליט להקציב לנושא הזה משאבים לאומיים, כי הנושא חשוב.

לחברי הכנסת שאול עמור, דוד מגן וגאולה כהן — לאורך כל הדיון בנושא ערי הפיתוח עולה שאלת יהודה, שומרון ועזה. יש כאן דבר אחד שעליו קשה להתווכח. ההשקעות שנעשו מאז 1967, ובעיקר מאז 1977, ביהודה בשומרון ובעזה הן השקעות שעלו למדינה סכומים נכבדים. חלק ניכר מאתנו, גם הממשלה הזאת שאני מייצג אותה, ובנושא הזה אין דעות אחדות, סבור שזו היתה הוצאה לאומית מוצדקת מאוד. גם אם היא עלתה

עמיר פרץ (המערך):

— אבל הם לא מן זים למובטל בעיניים, הם לא מביטים באותו ילד שאין לו הכסף הדרוש כדי לצאת לטיול בסוף השנה, הם לא רואים את הילדים שאינם יכולים להצטרף לחוגי מוסיקה בבית-הספר, הם לא רואים את הדור העומד ונשחק מולנו. אני אומר שוב לחברי ראשי הערים, כפי שאמרתי להם קודם: ייתכן שידונו אתכם לכך חובה על כך שחרגתם ממסגרת תקציב כזאת ואחרת. ייתכן שמישהו יעז לקום ולבקר אתכם על כך שאתם עדיין עומדים באומץ ואומרים את אשר על לבכם. אבל גם אני לא אהיה בין הסולחים אם תעזו להפר את האמון שהתושבים נתנו בכם ולא לראות קודם כול את טובתם.

עדיף שיאשימו אתכם בחריגות מהתקציב משתואשמו בכך שבגללכם לא היה מורה למתמטיקה באיזה בית-ספר, באיזו עיר פיתוח. אם מדינת ישראל בנתה את כל המערכות שלה באופן שהן יכולות כאמת להתקיים רק באזורים חזקים, וכדי שראש עיר ישיג מורה או מומחה בכל תחום שהוא עליו לשלם פי שניים ופי שלושה — המדינה היא שאילצה אותם לקום ולחרוג מהתקציב, היא שאילצה אותם למצוא דרכים לעבור על החוק, היא המאלצת אותם לכך יום-יום ושעה-שעה, כי הם מביטים לילדיהם בעיניים.

עדיף שיקומו ויתפטרו משיחטאו כלפי החובה שלהם. הם הדור שגדל בערי הפיתוח, הם הדור היודע שאסור להם להיות שותפים לשום מצב שבו יילקח משהו מאותו דור ההולך ונבנה שם עכשיו.

יש חברים הבאים ואומרים: הנה מפעילים לחץ כדי ליצור מצב שהממשלה תקום ותזרוק כסף ובוזה תשתיק את ראשי הערים, והם יחזרו הביתה, יתפקדו במשך כמה חודשים נוספים, ושוב תישמע הזעקה, שוב ייקחו סכום כסף מסוים וחזרו חלילה.

לחברי שעמדו כאן מעל הדוכן ואמרו, שצריך לבוא ולבדוק בציציותיהם של ראשי הערים — קודם כול, כולכם צריכים לזכור שראשי הערים האלה נבחרו בסך הכול לפני שלושה חודשים. אם יש ראש עיר המכנה בקדנציה נוספת, הרי זה ראש עיר שזכה לאמון מחודש מתושבי עירו.

אתם צריכים לזכור דבר נוסף — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת פרץ, אתה צריך לסיים. אין פריבילגיות לאחרון הנואמים, אבל יש אפשרות לתת לו לומר משפט אחרון יפה אחד. בבקשה.

שאול עמור (הליכוד):

אנחנו הולכים להמשיך את הישיבה במרכז הליכוד.

עמיר פרץ (המערך):

בוה אסיים. חברי הכנסת, ראשי הערים צריכים להתמודד כשהם מביאים בחשבון את המצב הכלכלי בכל המגזרים. כל מצוקה כלכלית — קיפאון בתעשייה, קיצוץ בכל משרד ממשלתי — משפיעה באופן מיידי על תקציביהם ועל האופן שבו הם יכולים לתפקד.

היום, לצערי הרב, מוקד ההתעניינות איננו כאן. המוקד צריך היה להיות כאן היום, אבל אירוע פוליטי חשוב המתרחש בתל-אביב גזול מאתנו את כל תשומת הלב הציבורית. גם אותם שרים, היודעים יפה מאוד לבוא לבקש את אמונם של בני עירות הפיתוח, היודעים יפה מאוד להשתמש בקולות שהם מקבלים ולתרגמם לכוח פוליטי, היום הם נעדרים מכאן ולא

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
רק רגע. לגבי עירות הפיתוח, שאין עליהן מחלוקת, גם כשכילן אין כסף, איך אתה מסביר את זה?

שאל עמור (הליכוד):

לפני 1967 לא היו יישובים ביהודה ובשומרון. האם ערי הפיתוח כל כך פרחו אז?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, נשאלו שתי שאלות. אין עוד שאלות ואין עוד סטייה מהדיון. אני מבקש מסגן שר האוצר להשיב.

סגן שר האוצר י' ביילין:

לגבי השאלה, מדוע אין כסף לערי הפיתוח — "אין כסף" זה עניין יחסי. הצנתי בראשית דבריה את ההסכם שנעשה עם ערי הפיתוח לגבי קונסולידציה, וזה הסכם של מאות מיליוני שקלים. אתה לא יכול להגיד שאין כסף. אתה יכול להגיד, שלמרות ההסכם הזה נוצרו בעיות, שבחלקן הן אובייקטיביות. אתה חייב לפתור אותן מחדש, ואני גם מניח שהן יפתרו. לכן הדיבור הזה על העדר כסף — אי אפשר להשמיע אותו פה.

לגבי השאלה השנייה, ודאי שמצבן של ערי הפיתוח עד 1967 היה שונה, גם מבחינת מאזן ההגירה וגם מבחינת ההשקעות. ברור שמאז 1967 חל שינוי משמעותי מאוד, משום שמשלב מסוים אתה אומר שנעשה מאמץ לאומי: מעבר לשאלה של העברת תושבים לאזורי פיתוח, יש גם רצון להעביר אותם ליהודה, לשומרון ולעזה. שוב אני אומר, עמדתנו בנושא הזה איננה סוד. אולי חצי העם הזה חושב שזה מוצדק, וחצי העם הזה חושב שזה לא מוצדק. אבל אי אפשר. להתעלם מהבעיה, שמרגע שזה קרה, זה פגע באותו גורם שאליו הכוונה השקעות ואנשים עד 1967.

אשר לשאלה שהעלו חברי הכנסת יהושע מצא ודוד מגן — כמה חברי כנסת ציינו את חוק ערי ואזורי פיתוח בבחינת דברים שהובטחו ולא קוימו וכ'. נכון שחוק ערי ואזורי פיתוח התקבל באווריה דומה קצת לזו של היום, כאשר דיברו אל היציע: היציע היה דומיננטי והחוק הזה התקבל, בלא שעמדה מאחוריו כל הבנה לגבי משמעות המקור לסכומי עתק כאלה. אבל זהו חוק, ובחוק עצמו נאמר, שהוא ייכנס לתוקף רק כאשר יבוטלו ההנחות ממסים לתושבי ערי הפיתוח. ההנחות האלה לא בוטלו. אם וכאשר יבוטלו ההנחות האלה, ימומש החוק. לכן, זו באמת דמגוגיה לבוא ולהגיד: א. למה אתם לא מממשים את החוק? ב. למה אתם חושבים לקחת מאתנו גם את ההנחות במס?

אגיד יותר מזה. יכול להיות שמנהיגי ערי הפיתוח הגיעו למסקנה, ואני איני יכול שלא לשלול זאת, שעדיף להם להמשיך במצב הקיים — משום שההנחות במס מחזקות את האוכלוסיות החזקות יותר בין כך ובין כך בערי הפיתוח — על פני קבלת שורה של הבטחות לגבי מעונות יום, אוניברסיטאות ודברים כאלה, שלא ידוע בדיוק איך הם יתממשו ומה היקף המימוש שלהם. כאן הדבר בטוח, ושם הדבר לא בטוח, וזה היה השיקול שלהם. הם היו אלה שבאו אלינו ואמרו: עכבו בינתיים את החוק. ובכן, אינני יודע כרגע אם השיקול היה נכון או לא — — —

שאל עמור (הליכוד):

זה מפני שסירסו את החוק.

סגן שר האוצר י' ביילין:

חבר הכנסת עמור, אני חושב שחשוב שידעו: החוק הזה מתעכב לא משום שהמשלה עיכבה אותו אלא משום שהיתה

כספים רבים, וזכותה של המדינה להקצות משאבים להוצאה מן הסוג הזה. משהו יכול להגיד שזה על חשבון עירות הפיתוח, משהו אחר יכול להגיד שזה על חשבון מועדון כפתח-תקווה, או דבר אחר.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה יודע כמה כסף הוציאו על ימית? 4 מיליארדי דולר. איפה ימית היום? הרי כל זה יימחק. למה המיליארדים האלה מושקעים שם?

סגן שר האוצר י' ביילין:

הרי אתה לא יכול להתווכח עם העמדה העקרונית, שמישהו חשב אז ששווה להוציא סכום כזה מטעמים לאומיים.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

למה האיש הזה לא קיים עוד? זה העניין.

סגן שר האוצר י' ביילין:

בסדר, אבל הוא חשב כך.

ההקצאה העקרונית ליהודה, לשומרון ולעזה נתונה במחלוקת. אבל אי אפשר להתווכח על כך שיש אנשים בארץ הזאת, אינני יודע אם הם חצי או רוב או רבע, הסבורים שזו הוצאה חשובה מאוד מבחינה לאומית. אבל, איפה מתחילה הבעיה בנושא ערי הפיתוח ויהודה, שומרון ועזה? כאשר מעבר להשקעה המקורית אתה ממשיך להעניק הטבות ליישובים בגדה המערבית ובעזה, שנמצאים למעשה במרכז ארץ-ישראל, אי אפשר להגיד: גם זה וגם זה. ופה אני רוצה שתביאו את הנושא הזה בחשבון, משום שזה מעבר לוויכוח, זאת עובדה. מי שמאמין בהחזקת יהודה, שומרון ועזה, חייב להביא זאת בחשבון. כל עוד נותנים הנחה במס הכנסה לתושבים כמגדל-העמק בשיעור של 3%, ולמעלה-אדומים או לאריאל 7%, אי אפשר לומר: תנו גם לזה וגם לזה. הממלכה הכריעה לתת אחוזים ליישובים ביהודה ובשומרון — — —

יארצבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

מי שר האוצר?

סגן שר האוצר י' ביילין:

כן, אבל אתה לא יכול להתעלם מכך, שההחלטה הזאת קיימת, אתה בא אליה, ואי אפשר לשנותה. אני רק אומר: מי שתומך במצב הזה, בניגוד לדעתי, חייב להביא בחשבון, שבנסיונות אלה הרבה יותר קשה לומר, לכו לערי פיתוח. הוא הדין במפעלים. המשקיעים אומנם אינם מרובים, אבל, אם אתה יכול לקבל אותם תנאים במעלה-אדומים, באופקים או בנתיבות, קשה מאוד לשכנע אותם להשקיע דווקא באופקים ובנתיבות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זו מדיניות הממשלה שאתם יושבים בה חמש שנים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, ויכוח חופשי לא יהיה. אני אחיר לשאול שתי שאלות, לחברי הכנסת צ'רלי ביטון ושאל עמור.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני סגן שר האוצר, איך אתה מסביר את זה, שלגבי אזורים שעליהם יש מחלוקת, ואתה אמרת שיש מחלוקת לגבי הזרמת הכספים לשטחים הכבושים — — —

ראובן ריבלין (הליכוד):

בשטחים הכבושים לא הקמנו שום יישוב.

מיכה גולדמן (המערך):

את זה נרע אחרי 20:00.

הצעת סיכום לדיון על עיירות הפיתוח בשם סיעות הליכוד, המערך, ש"ס, אגודת ישראל, המפד"ל ורגל התורה.

על רקע המצוקה המתמשכת בערי הפיתוח, החרפת האבטלה והקשיים התקציביים ברשויות המקומיות מחלטה הכנסת:

1. על הממשלה להכין תוכנית שתפנה השקעות חדשות ותסייע למפעלים קיימים על-מנת להגדיל את כוח האדם היצרני במפעלים, במיוחד טכנולוגיים ועתירי ידע.

2. משרדי הפנים והאוצר ימצאו דרך מיידית להסדיר את חובות העבר של הרשויות המקומיות בערי הפיתוח על-ידי פריסתם. בטיפול במסגרות התקציב יובאו בחשבון המחסור במפעלים, רמת ההכנסה הנמוכה וכוונת הרשויות לעודד מתיישבים חדשים ולמנוע הגירה שלילית מהיישובים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני קורא לחבר הכנסת חיים תודה להביא הצעת סיכום בשם סיעות ר"צ, חד"ש, מפ"ם ושינוי. בבקשה.

חיים אורון (מפלגת הפועלים המאוחדת):

אדוני היושב-ראש, הצעת החלטה בשם סיעות מפ"ם, ר"צ, שינוי וחד"ש לסיכום הדיון על ערי הפיתוח:

1. הכנסת קובעת, כי ממשלת ישראל בעשור האחרון נושאת באחריות כבדה למשבר הקשה הפוקד את ערי הפיתוח.

2. הכנסת קובעת, כי על הממשלה לשנות את סדרי העדיפויות הלאומיים, להפסיק את העדפת אזורי ההתנחלויות בשטחים הכבושים ולהפנות את המשאבים הציבוריים לפיתוחן של עיירות הפיתוח.

3. הכנסת קובעת, כי על הממשלה להתנער מתפישות כלכליות וחברתיות נפסדות ולאמץ מדיניות כלכלית חדשה, שעיקרה עידוד הצמיחה והגדלת התוצר הלאומי. חובה על הממשלה להגיש לאלתר תוכנית פיתוח ממשית ולהקדים את ביצועם של מפעלי תשתית.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אני קורא לחבר הכנסת רחבעם זאבי להביא הצעת סיכום מטעם סיעות התחיה, צומת ומולדת. בבקשה.

רחבעם זאבי (מולדת):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנוכחים, להלן הצעת סיכום לדיון הכנסת בנושא עיירות הפיתוח מטעם סיעות התחיה, צומת ומולדת:

א. הכנסת מוצאת שהמצב שאלי הידרדרו עיירות הפיתוח הוא חמור ביותר והרה סכנות לעתיד המפעל הציוני.

ב. הכנסת תובעת מהממשלה לפעול לאלתר בתחומים אלה: 1. להפנות תעשיות ומלאכות חדשות בעדיפות לעיירות הפיתוח ולאזורי יש"ע — יהודה, שומרון ועזה; 2. ליצור תמריצים כלכליים לתושבים ולמפעלים יצרניים בעיירות הפיתוח; 3. להפסיק את כניסת העובדים הזרים ערביי יש"ע לעיירות הפיתוח וכן לבטל את ימי השוק הנהוגים בהן עם רוכלים הבאים מחוץ למקום; 4. להפנות עולים חדשים וכוגרי צבא בעיקר לעיירות פיתוח ולאזורי יש"ע; 5. לטפח את הרמה התרבותית של עיירות הפיתוח ולהפנות אליהן מופעי בידור ותרבות; 6. לבטל את חשלוש דמי האבטלה בשיטה הקיימת ולבחון שיטה מושכלת אחרת לטיפול במחוסרי עבודה.

החלטה בקרב ערי הפיתוח להעדיף בינתיים את ההנחות במס. חשוב שהציבור ידע זאת.

ונקודה אחרונה ביחס לדברים של חבר הכנסת אמנון רובינשטיין. קודם כול בנושא התשתית: אני חושב שהדבר הזה הוא חיוני. זו בהחלט הוצאה שחשוב להוציא אותה, שהיא יעילה, שהיא כלכלית, שהיא חסייט מאוד מאוד לערי הפיתוח. אם מדובר על כבישים, אם מדובר על ההוצאות הכרוכות בזה. אנחנו נלך לזה בהחלט. ואשר לשינוי חוק דמי אבטלה: יש מקום לשינויים. אינני בעד שינוי מהפכני, שכאשר יש אבטלה משנים את החוק. החוק הזה נעשה למצבים כאלה, לכן הייתי נוגע בו בזהירות רבה. אבל יש בהחלט אלמנטים שגם ראשי הערים עצמם באים אלינו ומציעים אותם. למשל, אם היום אתה לא יכול לחייב מישור לעבוד עבודה מסוימת, גם בתחומי כשהוא מקבל שקל אחד פחות מדמי האבטלה שלו, לדעתי יש מקום לשקול באופן רציני שינוי החוק כך, שאדם יחויב לעבוד בתחום שלו, כרדיוס שלו, גם אם השכר שהוא מקבל נמוך מדמי האבטלה, והמדינה תשלם את השכר שלו לגובה דמי האבטלה עד הגיע המועד שזכאותו לדמי האבטלה האלה פגה בו. תיקון מהסוג הזה הוא תיקון שלא פוגע בשכר הפרט ומאפשר לו לעבוד ולא להישאר בבית ולומר: אני לא אגיע לשם.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

למה אתם לא מציעים להגדיל את הרדיוס?

סגן שר האוצר י' ביילין:

חברת הכנסת אלוני, יש שורה ארוכה של הצעות בתחום הזה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אבל אין תוכנית, זו הבעיה.

סגן שר האוצר י' ביילין:

יש תוכנית ויש הצעות.

אני רוצה לומר משפט אחרון: זה קטע לא פשוט — ואני חוזר על כך — גם בגלל היציצ ולא רק בגלל זה. זמן שבו יש המון רעיונות, המון הצעות, שהיקצוניות בהן היא לבטל את דמי האבטלה ואז לא תהיה אבטלה, והרחבה ביותר היא להאריך את תקופת מתן דמי האבטלה מעבר לחצי שנה. אני חושב, שדווקא כרגעים כאלה צריך לקבל החלטות מאוד שקולות. מאוד הגיוניות, לא בלחץ של האווירה הזאת. גם אם נעשה את השינויים הדרושים — ואני חושב שהם דרושים, ויש צוות שעובד על זה בנושא דמי האבטלה — הם צריכים להיות זהירים מאוד ולא לפגוע בנושאת החוק הזה עצמו, כי זה חוק חשוב מאוד. כאשר היה מתון אמיתי, ב-1966 — 1967, לא היו דמי אבטלה. היום ככל זאת פני הדברים אחרים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לסגן שר האוצר. תם הדיון. אנחנו ניגשים להצעות סיכום, ולאחריהן — להצבעות. אני קורא לחבר הכנסת מיכה גולדמן להביא הצעת סיכום מטעם סיעות הליכוד, המערך, ש"ס, אגודת ישראל, המפד"ל ורגל התורה. בבקשה.

יאיר צבן (מפלגת הפועלים המאוחדת):

בכל זאת יש קואליציה.

מיכה גולדמן (המערך):

יש קואליציה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זה גועליציה.

היו"ר מ' וירשובסקי:
הצעתו של חבר הכנסת רחבעם זאבי נדחתה ולא נתקבלה.
אנחנו ניגשים להצעה השנייה, שהביא חבר הכנסת אורון. מי
שהוא בעד — יצביע בעד; מי שהוא נגד — יצביע נגד. נא
להתיישב ולהצביע.

ה צ ב ע ה	
בעד ההצעה שהביא חבר הכנסת	
ח' אורון	8 —
נגד	16 —
נמנעים	4 —
הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ח' אורון לא נתקבלה.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
ההצעה לא נתקבלה. אנו ניגשים להצבעה על הצעת
הסיכום השלישית, שהובאה על-ידי חבר הכנסת מיכה גולדמן.
מי בעד? מי נגד?

ה צ ב ע ה	
בעד ההצעה שהביא חבר הכנסת	
מ' גולדמן	21 —
נגד	11 —
נמנעים	אין —
הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' גולדמן נתקבלה.	

היו"ר מ' וירשובסקי:
ההצעה שהובאה על-ידי חבר הכנסת גולדמן נתקבלה
ב-21 קולות. התנגדו — 11. בכך תם הדין בנושא זה.

ג. הכנסת תבחר, על-פי סעיף 17 לתקנון הכנסת, ועדה
מיוחדת לקידום מערכתי של עיירות הפיתוח בנושא תכנון
ארוך-טווח, חינוך, תעסוקה, קליטת עלייה, תחיקה ומינהל
ציבורי. הוועדה תקיים מעקב מתמיד על קידומן של עיירות
הפיתוח.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. יש, כאמור,
שלוש הצעות סיכום, ואני מצביע קודם את ההצעה שהביא
חבר הכנסת רחבעם זאבי. נא להתיישב במקומות.

שמעון שטרית (המערך):
אפשר להצביע על חלק מההצעה? הסעיף האחרון מקובל
עלי לגמרי.

היו"ר מ' וירשובסקי:
זה חידוש מרענן שלא נעשה אותו הפעם.

השר א"ח שאקי:
צריך לחשוב על כך, אדוני היושב-ראש.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני אחשוב.

חברי הכנסת, נא לשבת במקומותיכם. היכנו, אנחנו
ניגשים להצבעה. מי שהוא בעד ההצעה של חבר הכנסת
רחבעם זאבי — יצביע בעד; מי שהוא נגד — יצביע נגד.

ה צ ב ע ה	
בעד ההצעה שהביא חבר הכנסת	
ר' זאבי	7 —
נגד	19 —
נמנעים	3 —
הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ר' זאבי לא נתקבלה.	

ו. שאלות ותשובות

4. האם נשקלת חקיקה שעניינה הורדת שיעור הריבית
המקסימלי הנקוב בצו הריבית (שינוי שיעורים)?

5. אם התשובה על שאלה 4 חיובית, מתי?

6. האם נשקל להוריד את שיעור הריבית המקסימלי הנקוב
בצו הריבית גם על הלוואות שנלקחו מהבנקים המסחריים
בעבר — כיום סילוק ההחזרים החודשיים להלוואות אלה
נמשך מדי חודש בחודשו — לגבי ההחזרים החודשיים מכאן
ולהבא?

7. אם התשובה על שאלה 6 חיובית, מתי?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מתלונות מספר של לקוחות, שהגיעו בחודשים
האחרונים לפיקוח על הבנקים בנושא זה, עולה כי נגבה קנס
בשיעור של כ-20% בגין פירעון מוקדם. קנס שבירה בשיעור
של 20% אכן נראה — על פניו — בלתי סביר.

2. צו הבנקאות (עמלת פירעון מוקדם), התשמ"ב — 1981,
דן בתנאי פירעון מוקדם של הלוואה צמודה, אך הוראה זו חלה

היו"ר מ' וירשובסקי:
אני מזמין את סגן שר האוצר להשיב על שאלות של
חברי הכנסת. אני יכול להרגיע אתכם, שזה ילך מהר מאוד.

652. קנס על פירעון מוקדם של הלוואה

חבר הכנסת ר' ריבלין שאל את שר האוצר ביום כ' באייר
התשמ"ט (25 במאי 1989):

מצורף כזה מכתבו של בנק לאומי אל לקוח של הבנק,
שבו מתנה הבנק פירעון מוקדם של הלוואה צמודת-מדד עם
ריבית בתשלום קנס שבירה של לא פחות מ-20% מערכה
הריאלי של יתרת החוב — הסכום שאותו מבקש הלווה לסלק.

ברצוני לשאול:

1. האם קנס שבירה בשיעור כזה הוא סביר?

2. האם יש בנמצא הוראות מתאימות מטעם משרד האוצר
או הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל, היכולות למנוע הטלת
קנסות כאלה?

3. אם התשובה על שאלה 2 שלילית, האם מתכוון השר
לפעול כנדון, ואם כן — כיצד?

עד לתאריך 1 ביוני 1989 הוצאו אישורים לעשרה משרדים ולחמש יחידות ממשלתיות. ידוע לנו כי משרדים נוספים מתארגנים למעבר לשבוע עבודה בן חמישה ימים בזמן הקרוב, ואנו מניחים כי בחודשים הקרובים יחול המעבר על מרבית המשרדים.

656. תוספות שכר חריגות בחברת החשמל

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר האוצר ביום כ' באייר התשמ"ט (25 במאי 1989):

בימים אלו פורסם, כי ביוזמת הממונה על השכר באוצר ומנהל רשות החברות הממשלתיות תוגש לבית-המשפט תביעה נגד הנהלת חברת החשמל בגין אישור תוספות שכר חריגות.

הנני מבקש לדעת:

1. באילו תוספות שכר מדובר?

2. מה הוא הסך הכולל, שהנהלת חברת החשמל שילמה לכלל עובדיה כ"תוספות חריגות"?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מדובר על תוספות שכר בסעיפים: אחזקת רכב / דמי נסיעה; ערכון מכסות טלפון; מיון מחודש של קבוצות עובדים במסגרת תעריפי תוספת מאמץ; הנהגת דירוג פיקודי; שכר עידוד; פיצוי על אי-היעדרות.

2. 22 מיליון ש"ח לשנה במחירי ינואר 1988.

704. יתרות מטבע חוץ

חבר הכנסת ש' שטרית שאל את שר האוצר ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

"בדבר" מיום 18 במאי פורסם, כי התעוררו שאלות לגבי המדיניות הנוכחית של מדינת ישראל בעניין יתרות מטבע-החוץ, העומדות היום על 5.48 מיליארדי דולר. כן התבטא בעניין זה אריה שר, החשב הכללי של האוצר.

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. מה הם השיקולים שעליהם מבוססת מדיניות יתרות מטבע-חוץ?

2. האם נשקל להשתמש בחלק מהיתרות למטרות חלופיות?

סגן שר האוצר י' ביילין:

1. יתרות מטבע-החוץ מכוונות לספק את צורכי המזומן השוטף של המשק ולספוג פגרים שוטפים בין זרמי תקבולים ותשלומים. נוסף על כך משמשות הרזרבות ככרית ביטחון לשעת חירום.

רמת היתרות בכל נקודת זמן היא תוצאה של עודפי ההלוואות במטבע-חוץ של הסקטור הפרטי — אשראים שוטפים לייבוא וקווי אשראי והלוואות שונות להעברות חר-צדדיות זרמי כספים המתקשרים ליתרות נטו של השקעות מחוץ-לארץ. כמובן משפיעה על רמת הרזרבות מדיניות גיוס הכספים והפירעון של הממשלה.

2. הרזרבות משמשות למטרות שהוזכרו למעלה וכן להקטנת החוב החיצוני ולקיצוץ עלותו של חוב זה.

עצם קיומן של יתרות מטבע-החוץ אינו מהווה עילה להוצאות. אין קשר בין תוכניות הממשלה, כפי שבאו לידי

רק על הלוואה שניתנה לשם רכישת דירת מגורים או כמשכון של דירת מגורים. לא קיימות הוראות בנדון לגבי הלוואות אחרות.

3. בעקבות התלונות שהגיעו בחודשים האחרונים לפיקוח על הבנקים ולאחר בדיקת הנושא הודיע המפקח על הבנקים לבנקים הנוגעים בדבר, כי קנס השכירה בשיעור 20% אינו מקובל עליו, והמליץ לבנקים לאמץ את הנוסחה הנמצאת כעת בדיון בוועדת הכספים של הכנסת. כמובן הודיע המפקח על הבנקים לבנקים אלה, שאם לא תאומץ הנוסחה המוצעת לעיל, ישקול בנק ישראל להחזיר עמלה זו לפיקוח.

על סמך הנוסחה הנ"ל ייקבע שיעור עמלת הפירעון המוקדם לפי שלושת המרכיבים האלה: 1. שיעור הריבית המקורי של ההלוואה; 2. מספר התשלומים שנותרו לפירעון; 3. שיעור הריבית הנהוג בבנק בעת מחזור ההלוואה.

לפי חישובים שנערכו בקשר לכמה תלונות שנתקבלו בפיקוח על הבנקים, יהיה קנס השכירה לפי הנוסחה דלעיל נמוך באופן משמעותי לעומת הקנס שנגבה כעת.

4—5. הסדרת הורדת שיעור הריבית המקסימלי על אשראי בנקאי צמוד באמצעות חקיקה נשקלה, אולם בשלב זה הוחלט שלא לפעול בדרך זו.

6—7. לא נשקלה הורדת שיעורי הריבית על הלוואות שנלקחו מבנקים בעבר. עם זאת, מאחר שמקבלי הלוואות צמודות במשכנתא רשאים לפי החוק לפרוע את הלוואותיהם בפירעון מוקדם, כמפורט לעיל, הרי שבאפשרותם לפרוע את ההלוואות שקיבלו ולקחת הלוואות חדשות, זולות יותר, במקומן.

655. שבוע עבודה מקוצר

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר האוצר ביום כ' באייר התשמ"ט (25 במאי 1989):

נציבות שירות המדינה הודיעה, כי החל ב"1 ביוני יונהג "שבוע עבודה מקוצר" בשישה משרדי ממשלה בלבד.

הנני מבקש לדעת:

מדוע לא תעובר תוכנית להנהגת שבוע העבודה המקוצר בכל משרדי הממשלה ומדוע לא תהיה תחולתו של הסדר זה אחידה בכל משרדי הממשלה?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

מעבר העובדים במשרדי הממשלה לשבוע עבודה בן חמישה ימים נקבע על-פי הסכם קיבוצי, שנחתם ביום 28 באפריל 1989.

בהסכם זה נקבע, כי החל ביום 1 במאי 1989 יונהג במשרדי הממשלה שבוע עבודה של חמישה ימים, וכי מעבר כל משרד ייעשה לאחר קבלת אישור נציבות השירות לתוכנית שתגיש הנהלת המשרד. ואכן, בתאריך 30 באפריל 1989 פורסם חוזר הנציב למנהלים הכלליים ולסמנכ"לים לאמרכלות של משרדי הממשלה, שבו נתבקשו המשרדים להיערך ולעשות את הסידורים המתאימים למתן שירותים חיוניים ורחופים גם ביום שישי.

תנאי הכרחי למעבר של כל משרד הוא חתימת נוכחות באמצעות שעון נוכחות ממוחשב על-ידי כל העובדים במשרד ללא יוצא מן הכלל בכניסה וביציאה מן העבודה.

אודה לשר אם ישיבני:

1. האם נבדקו הדברים ונמצאו נכונים?
2. אם כן — כיצד יש בדעת השר לפעול לחיקון המצב, על-מנת שעם צאת העובר לגמלאות לא תיפגענה זכויותיו?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הדברים נבדקו ונמצאו לא נכונים.

2. אין צורך בחיקון המצב.

741. הלוואות משלימות למשכנתים

חבר הכנסת ע' זיסמן שאל את שר האוצר ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

בעיתונות התפרסמו ידיעות, שלפיהן ניתנה מטעם משרד האוצר הוראה להפסיק מתן הלוואות משלימות למשכנתים. כמרכך נתפרסמו ידיעות, כאילו נתבקשה הקטנת הריבית על הלוואות אלו מ-9% ל-6%.

שאלותי לכבוד השר:

1. מתוך ידיעה, כי הלוואות אלו מהוות לפעמים השלמה הכרחית לרכישת דירה, מה עושה כבוד השר על-מנת לחדש בהקדם את מתן ההלוואות?

2. האם פועל כבוד השר להקטנת הריבית על הלוואות אלו, ומתי ניתן יהיה להוציא שינוי זה אל הפועל, בשים לב לחשיבות השינוי לגבי זוגות צעירים וחילים משוחררים?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. כיום ההלוואות המשלימות ניתנות לזכאי משרד הבינוי והשיכון ממקורות הבנקים למשכנתאות. הבנקים נותנים הלוואה ל-15 שנה בריבית צמודה בין 7.5% ל-8%, ול-20 שנה בריבית צמודה בין 8.25% ל-8.5%, היינו, הריבית נמוכה מ-9%.

2. האוצר מתכוון לפעול להורדת הריבית על הלוואות משלימות למשכנתים.

758. הלוואות משלימות למשכנתים

חבר הכנסת ר' ריבלין שאל את שר האוצר ביום ה' בסיוון התשמ"ט (8 ביוני 1989):

לאחרונה ירדו שיעורי הריבית השנתית על משכנתאות צמודות בשוק החופשי לרמה של 7.5% — 8%, בהתאם לאורך תקופת ההחזר, לעומתן, הלוואות המשלימות לזכאים השונים, על-פי התוכנית הממשלתית לסיוע בדיר, ניתנות בריבית של 9%, ובאותה ריבית ניתנות גם חלק מן הלוואות התקציביות, כגון לעולים חדשים ולזכאים ל"הלוואות מקום". משמעות הפרש מבחינת עלויות הנקובות בריבית היא, שההחזר החדשי של הלוואה בגודל ממוצע של 30,000 ש"ח לתקופה של 20 שנה הוא 268 ש"ח, אם הלוואה ניתנה ממקורות משרד האוצר, ו-240 ש"ח כאשר הלוואה ניתנה מכספי הבנק בריבית של 7.5%. הפרש הנובע מהבדלי הריבית מגיע לכדי 11.7% מסכום הלוואה. הפרש זה מהווה הכבדה ניכרת על תקציבו של הזכאי, שלו מבקשת המדינה לסייע.

אבקש מכבוד השר להשיב לי:

1. האם הנתונים דלעיל מדויקים?

ביטוי בתקציב, רגיל ופיתוח, לבין רמת יתרות גבוהה במיוחד. ההיפך יכול להיות נכון.

שימוש לגיטימי יחיד הוא פירעון חוב או הקטנת עלות חוב, וזאת עשתה ועושה הממשלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת שמעון שטרית.

קריאות:

עכשיו שאלה נוספת?

שמעון שטרית (המערך):
הפרלמנט נמשך.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
אולי יתאפשר לנו ללכת לישיבת מרכז הליכוד?

היו"ר מ' וירשובסקי:

אין שום כוח שיכול למנוע ממך לקום וללכת.

אברהם בורג (המערך):

האמן לי, אין כוח שיכול לקחת אותו לשם.

שמעון שטרית (המערך):

אדוני היושב-ראש, אדוני סגן השר, השאלה הנוספת שלי מתבססת על מה שהתייחסתי אליו ברמז: התבטאותו של אריה שר, החשב הכללי הקודם, שבינתיים פרש ובמקומו נכנס לתפקידו חשב אחר — ואותו אני מברך בהצלחה מלאה. החשב הקודם, שאני מעריך אותו כאדם מקצועי מאוד, אמר, שמבחינת התכנון אפשר היה בהחלט להוריד את רמת היתרות לרמה נמוכה יותר.

השאלה היא, האם מעבר לרברים שהצגת, והם מהווים את התיאוריה הקלסית של דורכות, בכל אופן עושים איוו רביזיה, כמו מלאי חירום, לכמה חודשים, לשמונה חודשים? גם אם תעשה את כל החישובים, עדיין יישאר לך איוו "שומן", שאפשר יהיה להשתמש בו בצורה יותר יעילה. תודה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה. אדוני סגן השר, בבקשה.

סגן שר האוצר י' ביילין:

מדובר כאן על יתרות נכונות לנקודת זמן מסוימת. אם המטרה החשובה של החזקת יתרות כאלה היא להשתמש בהן להקטנת חוב, השאלה שלך היא, האם הקטנת החוב הזה היא כדאית בנקודת זמן מסוימת. זה תלוי בהיקף, בגובה הריבית, מה המשמעות של החזרה לפני הזמן וכו'.

כיוון שזוהי המדיניות שלנו, אנחנו בודקים ומאתרים אותן הלוואות שכדאי יותר מכל דבר אחר להחזיר עכשיו.

לכן אני חושב שאתה מתייחס כאן למצב נתון ברגע מאוד מאוד מסוים, שאני מניח כי ישנה בטווח זמן לא ארוך, כתוצאה משיקולים שלנו, של בנק ישראל במקרה הזה, לגבי החזרת הלוואות.

740. טענה בדבר קיפוח עובד מכס בתשלום שכר

חבר הכנסת ע' הנגבי שאל את שר האוצר ביום כ"ז באייר התשמ"ט (1 ביוני 1989):

נמסר לי כי הנהלת אגף המכס ומע"מ במשרדך מסרבת להכיר בעוול שנגרם לעובד האגף בנצרת, מר א"י (שמו המלא מופיע במקור), אשר קופח בתקן ושכרו נשחק באחוזים ניכרים, אף שתפקד כמעריך ולא כבודק.

7. משרד האוצר מתכוון לפעול בבנקים למשכנתאות להורדת הריבית על הלוואות משלימות הניתנות מכספי הבנקים ועל אחריותם.

763. שכר מינימום

חבר הכנסת רן כהן שאל את שר האוצר ביום ה' בסיוון החשמ"ט (8 ביוני 1989):

בעקבות דוח בנק ישראל, המצוטט בעיתון "הארץ" מיום 28 במאי 1989, והתולה את תחלואי המשכר בשכר המינימום, אבקש לדעת:

1. האם ידוע לשר כמה מפעלים נסגרו בשנת 1988 בגין שכר מינימום ואילו הם?

2. כמה מפעלים נסגרו או נפגעו בעקבות עלויות הריבית בשנת 1988?

סגן שר האוצר י' ביילין:
התשובה על שתי השאלות שלילית.

ההאטה במשק נובעת מגורמים רבים, הכרוכים זה בזה. כמעט בלתי אפשרי לכודד איוה מהגורמים תרם להאטה ובאלו מקרים, למשל, מפעלים נסגרו בגין שכר מינימום או בגין עלות הריבית.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
זו התשובה?

סגן שר האוצר י' ביילין:
זו התשובה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אם כך, אני מבקש שאלה נוספת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
בבקשה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
גם אני מבקש רשות לשאלה נוספת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
אתה יכול לבקש, אני לא יכול להחיר לך.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני סגן השר, עם כל הכבוד, אני מוכרח לומר, שאני חיברתי את השאלות הזאת לאחר מערכת הפצת מידע אינ-סופית מצד האוצר, בנק ישראל ומקומות אחרים, והגעתי סוף סוף לכלי הזה בטהרתו — לדעת באמת מניין נלקחה ההאשמה כאילו מפעלים נסגרים ואנשים נשלחים לאבטלה בגלל שכר מינימום.

ביררתי זאת בבנק ישראל ולא מצאתי תשובה; ביררתי זאת בהתאחדות התעשייתיים ולא מצאתי תשובה. גם היום אינני מוצא תשובה. אולי באמת יפסיקו לקרר נגד שכר מינימום כגורם האשם בסגירת מפעלים ובפצירת אבטלה?

לעומת זאת, אני חייב לומר, שאני אפילו מתרעם על התשובה על השאלה השנייה. כל כרדעת יודע, שכל מפעל במדינת ישראל, אם היה יצרני, נפגע בגלל עלות הריבית. לכן אי-אפשר לומר שהתשובה על שאלה 2 היא שלילית, עם כל הכבוד. איך יכול אדוני לומר כך?

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. בבקשה, אדוני סגן השר.

2. מדוע גובה משרד האוצר ריבית העולה על הריבית שגובים הבנקים למשכנתאות או הבנקים המסחריים?

3. האם מוצדק לדרוש מן הבנקים הורדת שיעורי הריבית, בשעה שמשרד האוצר גובה ריבית גבוהה יותר?

4. האם מוצדק שדווקא הזוגות הצעירים, שמצבם הסוציו-אקונומי קשה יותר, ישלמו ריבית גבוהה יותר, כשהם נאלצים להסתייע בהלוואות המשלימות והתקציביות שהממשלה מעמידה לרשותם?

5. האם שקל משרד האוצר להוריד את הריבית הצמודה על כספי תקציב, הניתנים לזכאים בדרך כלל לפי 6% לשנה, כאשר עלות גיוס הכספים עליידי הממשלה נעה בין 3% ל-4%?

6. האם שקל משרד האוצר להגדיל את הסכומים המרביים המיועדים להלוואות תקציביות ולהלוואות משלימות לזכאים השונים, במקביל להקטנת הריבית ולהגדלת תקופת ההחזר של ההלוואה?

7. מה בדעת כבודו לעשות כנרן?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הנתונים אינם מדויקים. משרד האוצר הפסיק את תקצוב ההלוואות המשלימות והעבירן לבנקים למשכנתאות במסגרת הרפורמה בשוק ההון, שבה הוחל ב-1987. כיום ההלוואות המשלימות ניתנות לזכאי משרד הבינוי והשיכון ממקורות הבנקים למשכנתאות ועל אחריותם. הבנקים נותנים הלוואה ל-15 שנה בריבית צמודה בין 7.5% ל-8% ול-20 שנה בריבית צמודה בין 8.25% ל-8.5%. הסיוע לעולים חדשים, אשר קיבלו חלק מהסיוע בריבית של 9% — מדובר בעולים חדשים אשר קנו דירה חתומה ממגבלת השטח עד 120 מ"ר — הופחתה בו הריבית ל-8% ובמקביל הוגדל השטח ל-135 מ"ר. "הלוואת מקום" היא הלוואה שניתנת לזכאים בריבית של 6% וכיום ניתנת בריבית של 5%.

2. משרד האוצר אינו גובה ריבית העולה על הריבית שגובים הבנקים למשכנתאות.

3. שר האוצר מתכוון לפעול להורדת הריבית. משרדי האוצר והשיכון הורידו את הריבית על משכנתאות לזכאים מ-6% צמוד ל-5% צמוד.

4. הזוגות הצעירים מקבלים סיוע בהלוואה תקציבית בסכום הנע בין 33,250 ל-65,250 ש"ח, עם רמת סכסוד של 18% עד 60% ועם ריבית של 5% צמוד או 6%. נתונים אלה מראים, שהזוגות הצעירים לא משלמים ריבית גבוהה יותר מאשר לבנקים למשכנתאות.

5. משרדי האוצר והשיכון הפחיתו, כאמור, את הריבית הצמודה מ-6% ל-5% — הגדלת סכסוד של 6.9%.

6. משרדי האוצר והשיכון, במסגרת עדכון המשכנתאות, הגדילו את נפח ההלוואות ב-26% בממוצע. המשכנתאות הצמודות ללא ריבית הווארכו ל-30 שנה במקום 25 שנים — הגדלת סכסוד של 5.4%.

הממשלה אישרה בישיבתה בתאריך 18 ביוני 1985 את הצעת ההחלטה המשותפת של משרדי האוצר, השיכון ובנק ישראל בדבר ביטול המגבלות על הסכומים המרביים של הלוואות משלימות והלוואות חופשיות לרכישת דירה.

המשכנתאות ואי-יכולתם של זוגות צעירים לממש את זכויותם להן.

שאלות:

1. מתי יקרימו הבטחות האוצר לעדכון המשכנתאות?
2. האם יוסרו המגבלות על גודל הדירה שאותה רשאים הזכאים לרכוש?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. משרדי השיכון והאוצר עדכנו את המשכנתאות. העדכון כולל הגדלת נפח ההלוואות ב-26% והורדת הריבית מ-6% צמוד ל-5% צמוד. פריסת המשכנתאות הצמודות הניתנות ללא ריבית ל-25 שנה תוארך ל-30 שנה.

2. קבלת הלוואה מותנית במגבלת שטח הדירה. מגבלה זו קיימת ברוב היישובים העירוניים, ואינה קיימת ביישובי פיתוח.

אחד הנימוקים התומכים באי-הסרת המגבלה הוא העובדה, כי המגבלה אינה קיימת ברוב יישובי הפיתוח אלא רק במרכז. הסרת המגבלה תסיר העדפה קיימת הניתנת ליישובי פיתוח.

768. תוכנית כלכלית חדשה

חבר הכנסת ש' וייס שאל את שר האוצר ביום ה' בסיוון התשמ"ט (8 ביוני 1989):

מתפרסמות ידיעות רבות בדבר הכוונה להפעיל מדיניות כלכלית חדשה.

שאלותי לכבוד השר:

1. האם יש אכן כוונה כזאת?
2. אם כן — מה הן מגמות התוכנית הכלכלית החדשה?

תשובת סגן שר האוצר י' ביילין:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הצעדים הכלכליים שננקטו בעקבות החלטת הממשלה מינואר 1989 נמצאים בבחינה מתמדת.

2. כוונת הצעדים שננקטו, וכל ההשלמות שיהיו בעתיד, להגביר את הצמיחה ולצמצם את האבטלה במשק.

אין מדובר בתוכנית כלכלית חדשה, וממילא כל הצעה שיוחלט עליה תובא לממשלה ולכנסת.

היו"ר מ' וירשובסקי:
תודה. בזאת תמו התשובות על השאלות.

ז. הצעות לסדר-היום

העלאת מחירי מוצרי היסוד

באבטלה הקיימת, במצוקה הקיימת, לשנות כך את המחירים ולדאוג שהעניים יהיו עניים יותר והעשירים יהיו עשירים יותר, והכנסת ריקה — ולמעוך אין היום כנס מכריע ומריבות וויכוחים, אלא הם תפסו טרמפ, לקחו מין חופשה או אתנחתא — אדוני סגן שר האוצר, אינני מבينة איוו פילוסופיה עומדת מאחורי המדיניות הכלכלית שלכם. בהינף-יד כזה עושים שינויים במחירי מוצרי יסוד, המשפיעים למעשה על שני העשירונים התחתונים יותר מאשר על כל אחד אחר.

סגן שר האוצר י' ביילין:

התשובה שלילית לא משום שהדבר הזה לא פגע ברווחיות או לא גרם לסגירת מפעלים, אלא משום שאין נתונים על הבחנה כזאת, וגם לא יכולים להיות נתונים עליה; כפי שאני יכול לומר לך מה נסגר כתוצאה מהקטנת רווחיות או דברים כאלה. אתה בעצם סוגר מפעלים כתוצאה מאשכול של סיבות, ולא כתוצאה מסיבה אחת.

אבל זה לא אומר ששכר המינימום לא גרם באופן שולי לבעיות בשורה של מפעלים עד כדי סגירה. בנושא הזה של שכר מינימום יש הרבה חיוב, ויש בו גם הרבה שלילה. אני חושב שפגיעה בנקודה זאת היא בעייתית מאוד, כי יש כאן קונסנסוס בעד שכר מינימום וכל פגיעה בו יכולה להתפרש לא באשר לקריטריונים אלא באשר לעצם הקביעה של שכר מינימום, שהוא דבר חיובי; כשם ששינוי כזה או אחר בחוק לגבי דמי האבטלה יביא לכך שיגידו: רוצים לבטל את דמי האבטלה. לכן מסובך מאוד לעשות את השינויים האלה. אני, עבדך הנאמן, ראיתי תלושים של אנשים המשתכרים 4,500 שקל ומקבלים השלמת הכנסה. זה דבר שהמחוקק לא התכוון אליו בוודאי. אינני מאמין שהמחוקק התכוון — גם אם התופעה מקרית ושולית מאוד — לכך שאדם המשתכר כסום כזה ברוטו יקבל השלמת הכנסה.

אברהם פרוז (תנועת המרכז — שינוי):
מה אתם עושים בעניין זה? תחקנו את החוק, תעשו משהו.

סגן שר האוצר י' ביילין:
אני מקווה, ואני אחד האנשים התומכים בשינוי החוק הזה, שנוכל אכן להביא במהרה לשינוי כזה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
רק לגבי מי שמשכר 4,500 שקל.

סגן שר האוצר י' ביילין:
בהחלט, רק לגבי אנשים כאלה. זה קורה משום שלא כוללים בחישוב לצורך תשלום השלמת הכנסה שעות נוספות, נורמות וכו', ויש לעשות זאת. אבל את ההבחנה, שאחז מבקש ממני לעשותה, אינני יכול לתת לך.

764. מצוקת הדיוור של זוגות צעירים

חבר הכנסת ש' עמור שאל את שר האוצר ביום ה' בסיוון התשמ"ט (8 ביוני 1989):

מנתונים שפרסם משרד השיכון עולה, כי יותר מ-20,000 זוגות צעירים נמצאים כיום ללא פתרון דיוור ואינם מסוגלים לרכוש דירה, למרות הסיוע הממשלתי המוצע. מדי שנה גדלה קבוצה זו ב-3,500 זוגות. הסיבה לכך היא שחיקה גדולה בערך

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לסעיף האחרון בסדר-היום, והוא מקבץ של ארבע הצעות לסדר-היום, מס' 1306, 1318, 1323 ו-1328. בנושא: העלאת מחירי מוצרי היסוד. ההצעה הראשונה היא של חברת הכנסת שולמית אלוני, בבקשה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שום מרד לא יהיה, שום התקוממות לא תהיה. אם אפשר במדינת ישראל של היום,

היו"ר מ' וירשובסקי:

לא, חבר הכנסת פורז, אפשרתי לך לשאול שאלה. אינני רוצה דר' שיח. אתה רוצה לשאול עוד שאלה? אם את מסכימה, חברת הכנסת שולמית אלוני, את יכולה לענות לו, אבל זו הפעם האחרונה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אם את נותנת את העזרה לנצרך באמצעות המצרך, אומנם את עוזרת לו — — אבל בד בבד את מעשירה את העשירים.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני רוצה לצמצם את דברי ולומר: ראשית, אין חילוקי-דעות על כך שיש בינינו חילוקי-דעות פילוסופיים בנושא הזה, מפני שאני אומרת שצריך לסכסד את המצרך בדרך היוצרת את הפרוגרסיה, ולא את הנצרך. מי שמכיר את הניסיון במדינת ישראל — ואני מציעה לך לבדוק את זה פעם אחת — יודע מי הם הנצרכים הנהנים באמצעות מוסדות כשהם ברשימות, ומה קורה לאנשים המגיעים פה ושם לשכר והם אינם ברשימות, התלות הבירוקרטית שלהם וההשפלה שלהם, היה נועך נגד השיטה שלך. אני לא רוצה קלסיפיקציה של האנשים. אני רוצה שיטה אוניברסלית, שבה לעני תהיה עלייה ולעשיר תהיה ירידה, ואני מאזנת את זה באמצעות המסים שאני גובה. בתחום המצרכים שעליהם ניתנת הסובסידיה קיים האזון הזה.

אם תלך פעם אחת למשרדי הסעד וההעסוקה ותראה מי מופיע ברשימות הנהנים ומה קורה לאנשים שאינם רוצים להיות ברשימות האלה ולאזיה שבר הם מגיעים, הרי אני חושבת שעם כל ההשקפה הזאת שלך, אתה תחזור כך. תקרא עכשיו את דיקנס, הוא פופולרי מאוד. אינני רוצה לראות עוד את הדורות הטובות ההולכות ומחלקות לעניים את התרנגולת. יש חוכה של המדינה, ולצורך זה הממשלה קובעת מדיניות פסיקלית, לצורך זה הממשלה קובעת מדיניות מסים, לצורך זה נוצרה הסובסידיה. כאשר אין משקיעים — עדיין לא, אבל אני מקווה שתשקיעו — בהשבת כבודו של אדם על-ידי העסקתו בתעסוקה שיש הכנסה וכונה בצדה, יש לעכב את הדבר הזה, יש להפסיק אותו.

למה אצה להם הדרך? הרי אילו לא רצו מהר כל כך, היה פער העוני בשנים האלה, שבהן מכהנת ממשלה זו, קטן ב-6%, וזה דבר חשוב מאוד. לכן אני חושבת, שמדיניותו של השר לקינה, ההורדה הזאת היא מין אינרציה. שמעתי את סגן שר האוצר חוזר ואומר: כן, זה נושא שצריך לבדוק אותו, זה נושא שצריך לחשוב עליו, זה נושא שצריך לעשות אותו. יש דברים שבהם אצה הדרך, ואתם אצה לכם הדרך בדבר הלא-נכון. לא הייתם צריכים להחליט היום על העלאות המחירים האלה. במצב שבו אנחנו מצויים צריך היה לדחות את הדבר הזה, מפני שבהסכמי השכר שיש כיום אין שום פיצוי לאנשים על העלויות האלה, והם כבר נמצאים בפגור. כאן היתה פגיעה בציבור, שלא היתה שום הצדקה שייפגע.

אבל, כמובן, הממשלה עושה מה שהיא רוצה, הכנסת ריקה, ואנחנו נמשיך לטעון את שלנו. תודה רבה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני. הצעה באותו נושא לחברת הכנסת גאולה כהן, בבקשה.

הווי אומר, אתם מעלים את מחירי החלב, את מחירי הלחם והמלח, ועוד מעט השר שלנו יענה כמו שענה מרי אנטואנט: נו, אין להם לחם, שיאכלו עוגות. גם זה קרה כשמחיר המלח עלה כל כך. 13% מכלל הוצאותיה של ממשלה בעשירון התחתון מוצאות למעשה על המצרכים האלה, לעומת 4% בעשירון העליון.

אם כן, מה עשיתם? הטלתם נטל והוצאה יותר גדולה על העניים. כאשר אנחנו אומרים שהסובסידיה נותנת תוספת של שכר, מה שנקרא מס הכנסה שלילי, הרי שכאן גולתם מהעניים 5.2%, ומהעשירון העליון — רק 0.8%. אותם מחקרים שיש בידי, של אפרים צדקה ושל לאה אחדות-מן, יש גם בידך.

יוצא אפוא, במצב של מיתון שאתם ערים לו; בתקופה של מצוקה ושל הכנסה נמוכה, שאתם ערים לה; בתקופה שבה אין מקבלים פיצוי על שחיקת השכר; בתקופה שבה מחירי החלב עלו פי 3.89, היינו פי ארבעה, ושל העוף הקפוא פי 2.5 ויותר, של ביצים פי שלושה בקירוב, ואילו מחירי הדגים עלו בפחות מ-2.5% — משמע שאתם מטילים מדעת נטל נוסף על הציבור הזקוק לתחבורה הציבורית ולאותו מזון ומקילים על כעלי ההכנסות הגבוהות, שעליהם כבר הקלתם גם בהורדת המס השולי.

יכול להיות שאימצתם את הפילוסופיה של גברת תאצ'ר. אם כן, למה אתם נוסעים לאינטרנציונל הסוציאליסטי? חבל על הוצאות הנסיעה, בייחוד כשאינכם יושבים שם בישיבות. אם המצוקה כל כך גדולה, ומאז התחלתם בתוכנית של ייצוב המשק — ואתה חדש בממשלה, אבל אתם יושבים בממשלה חמש שנים — ירדו ההוצאות על הסובסידיות לחמישית ממה שהיה ב-1984, תפסיקו עם זה היום, לעזאזל. כשהכול כבר רואים שהמעשה הוא שגיאה ואסור לחלק כך ואסור להעמיס כך, אומר שר סוציאליסט בוועדת העבודה והרווחה: אתן מענק לעניים. מענק לעניים הוא מענק עני, מענק לעניים הוא השפלה, כי זה אומר: אני אתן אחר כך לחם-חסד לדפוקים האלה שאותם דפקתי, למי שפגעתי בהם, וזאת באמצעות החיסכון המטופש הזה, אתן להם במיוחד לחם-חסד. למה, כדי שיבואו לנשק לו את היר?

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אפשר לשאול שאלה, חברת הכנסת שולמית אלוני?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
כן.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

חברת הכנסת אלוני, אינך חושבת שבמקום ששבעה או שמונה עשירונים עליונים יקבלו מוצרים מזולים כדאי לתת את הסובסידיה הזאת לנצרך? מה פסול יש בהשלמת הכנסה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני חושבת, שהצורה הקיימת היום היא צורה מכובדת של השלמת הכנסה, שלא תעשה מיון בין אנשים. אם אני מביאה לפניך את הפער בין העשירונים, שהוא בין 13% ל-4%, ואם אני מביאה לפניך את הפער בין 5.2%, כתוספת להשלמת הכנסה — וזה היום, לאחר שהורידו את כל הסובסידיות — לבין 0.8%, הרי יש לי גישה אוניברסלית, כי אינני רוצה שאנשים במדינת ישראל יתהלכו עם תוויות. אינך יודע אילו מצוקות נפש ומשברים אנשים כשהם צריכים ללכת ולהציג עצמם כעניים. לא במקרה אנשים מתאבדים, לא במקרה אנשים מגיעים עד פת לחם.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

— — —

גאולה כהן (התחיה):

יגאל ביבי (המפלגה הרתית הלאומית):
סליחה, מולדת. אתם פשוט יושבים בצומת.

רחבעם זאבי (מולדת):

אנחנו יושבים פה כבר חצי שנה.

יגאל ביבי (המפלגה הרתית הלאומית):

את מרבית שעות היום הקדשנו לנושא המצוקה הפוקדת את ערי הפיתוח, למצב האבטלה ולמועקה הקיימים באזורים אלה. נשמעו כאן עובדות בדבר פער בין התקציב של יישובים גדולים ומבוססים לבין זה של יישובים בדרום ובצפון.

אני רוצה לדבר על הפער הנוסף שנגרם — לא בין העיריות השונות אלא בין חלקי האוכלוסייה. הנהגת הסובסידיות באה בעיקר עקב השאיפה להגביר באמצעותן את השוויון בין חלקי האוכלוסייה. במחקרים שנערכו נקבע, כי כעוד בשנת 1984 הפחיתו הסובסידיות למזון ולתחבורה ב-6% את רמת א־השוויון במשק, הרי בשנת 1987 ירד שיעור זה ל-1.8%, ובימים אלה אפשר לומר כי אין משמעות כלשהי לסובסידיות.

אם הממשלה מחליטה שעבר זמנו של מכשיר חשוב זה, יש למצוא לו אלטרנטיבות. בר כבוד עם הורדת הסובסידיות היתה הממשלה צריכה לקבל החלטות על סיוע מסוים לשכבות החלשות. חבל שלא שמענו דברים ברורים ותכליתיים בנוון.

להווי ידוע, שמוצרי היסוד — לחם, עוף, חלב ומוצרי — הם מרכיבים חשובים בסל הצריכה של משפחות בעשירוניים התחתונים. בקרב אוכלוסייה זו ההוצאה על לחם, למשל, גבוהה פי עשרים מהמקובל בעשירון העליון.

למדיניות שלנו יש אופי מיוחד: או שאנחנו שמרנים ולא משנים אפילו דברים הכרחיים, או שאנחנו משנים דברים מהקצה אל הקצה, בצורה דרסטית וחמורה. בשנת 1984 היה הסכום שהוקצב לסובסידיות 2.5 מיליארדי שקלים בערכים של היום, ואילו היום מגיע סכום הסובסידיות לכ-400 מיליון ש"ח. הירידה היתה חריפה מאוד, מה גם שמצאו בתקציב המדינה נושא שקל ביותר לקצץ בו.

את הורדת הסובסידיה לתחבורה הציבורית אינני מבין כלל. בשבוע שבו הפחיתו את מחירי הדלק לרכב פרטי היתה עלייה חדה במחירי הנסיעות בתחבורה הציבורית. אני רוצה לומר, שנסיעה מהדרום או מהצפון למרכז הארץ או לירושלים הופכת להיות דבר שבמותרות. כשמשפחה ממוצעת רוצה להגיע מהצפון לירושלים, למשל, היא צריכה להוציא כ-10% משכרה החודשי רק על נסיעה באוטובוס.

הכבישים עמוסים כלי רכב, תאונות רבות קורות וסבל רב נגרם למשתמשים בכלי רכבם. ובכל זאת, מבחינה כלכלית עדיף היום למי שיש לו רכב לנסוע ברכבו ולא להשתמש בתחבורה הציבורית. האם המדינה תחסוך בדרך זו? — לא. מצב הקואופרטיבים מידרדר, הברירה העומדת לפניהם היא: או לבוא לממשלה ולבקש ממנה עזרה, דבר העולה למדינה כסף, או להוריד את רמת השירות, ואז הנסיעות בקווים השונים לא תהיינה סדירות. שוב, מי הם הסובלים אם לא אלה שאין להם כרייה, שאין להם כלי רכב, והם חייבים להשתמש בתחבורה הציבורית?

ברור שקל לצמצם תקציב על-ידי הורדת סובסידיות, אך צריך היה לצמצם את עלות מוצרי החקלאות. מדוע צריך, למשל, להחזיק עד היום 13 מועצות ייצור, המעסיקות יותר מ-1,000 איש ומחזיקות 230 כלי רכב צמודים? ברור שאילו צמצמו אפילו כחחום זה בלבד, היה הדבר מקל על החקלאי,

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אקצר בדברי, בין היתר משום שהיום כבר דיברנו על עיירות הפיתוח וניסינו גם לראות את המדיניות הכלכלית או הפילוסופיה המדינית העומדת בבסיס מדיניות הממשלה בנושאים האלה.

כל עניין הייקור שנעשה אתמול, היום או השבוע הוא רק פרט אחד או סעיף אחד באותה מדיניות כלכלית כושלת, אם היא קיימת בכלל. ייקור המצרכים הוא מכה נוספת לציבור העובדים, אחרי מכת האבטלה. ייקור זה, כמו גם האבטלה, מנצל את שיתוף הפעולה הצייתי מצד ההסתדרות — ואני מדגישה את שיתוף הפעולה הזה מצדה — שחתמה על הסכם תוספת הייקור כביכול, המבטיח העדר פיצוי על ההתייקרויות אלה ועל כל ההתייקרויות שלפניהן אנחנו עומדים, ככל הנראה.

אני מדגישה במיוחד את נושא ההסתדרות. אנחנו שומעים תמיד את קיסר אומר בגאווה: זאת תרומתו של הפועל למצב הכלכלי של מדינת ישראל. התרומה הזאת מיתרגמת באופן מעשי כך שהיא לא תרומה למצב, אלא להיפך — היא פוגעת גם בפועל וגם במשק הלאומי.

אדוני היושב-ראש, נטל הייקור נופל בדרך כלל על השכבות החלשות, והדברים ידועים וכבר נאמרו קודם לכן. אלה אותן שכבות שחלק גדול מהכנסותיהן מוצא על מוצרי היסוד המתייקרים. גם כשיגיע, כעוד חודשים מספר, מועד ההתחשבות על תוספת הייקור — נדמה לי שיהיה זה כעוד חודשיים — יהיה הפיצוי, כידוע, חלקי בלבד, מאוחר מדי ומועט מדי. זה מה שנקרא באמת פיצוי של לעג לרש.

כל זה קורה כשיש בארץ מנהלים המשתכרים 20,000, 30,000 ו-40,000 ש"ח בחודש. שוב אני שואלת: למה לא יהיה חוק שכר מקסימום? מדוע לא תציע הממשלה את החוק הזה? כשם שיש בעיות בעניין חוק שכר מינימום, יש לו גם צד של חיוב וגם צד של שליטה. כך יהיו בעיות גם סביב חוק שכר מקסימום. אך תהיה לפחות מדרגת מס מיוחדת לאלה המשתכרים יותר מ-8,000 ש"ח בחודש. שואלים תמיד, מנין ינקח את הכסף. הנה, גם זה מקור לכסף.

אנו קוראים לשר האוצר לבטל את ההתייקרויות האלה, שאין להן מקום במצב הכלכלי שבו אנו חיים, כשהציבור הרחב שעדיין אינו נמנה עם המובטלים חושש מחרב הפיטורין המונפת. על ראשו, נאבק גם בהתייקרויות שאינן תוצאה מגזירות של הממשלה ונאלץ לרדת ברמת החיים שלו. אינני נגד הורדת רמת החיים כשצריך לעשות זאת, אבל אי-אפשר שהעול הזה של הורדת רמת החיים יהיה מנת חלקן הבלעדית של השכבות הנזקקות למוצרי יסוד.

רחבעם זאבי (מולדת):

צריך להצביע עכשיו אי-אמון בממשלה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

יש כמה קשיים תקנוניים בעניין הזה.

תודה לחברת הכנסת גאולה כהן. הצעה באותו נושא לחבר הכנסת יגאל ביבי, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר לוי. אם הוא איננו, בטל קורבנו.

יגאל ביבי (המפלגה הרתית הלאומית):

כבוד היושב-ראש, סגן השר, המתמידים מ"צומת" וחברת הכנסת גאולה כהן.

רחבעם זאבי (מולדת):

איזה צומת עליך? מולדת.

מתנצל. הייתי במקום חשוב ולכן לא יכולתי להגיע בזמן. אנצל את הבמה רשמית כדי להציע הצעה אחרת, אבל אימר כמה דברים.

היו"ר מ' וירשובסקי:

מהי ההצעה? אתה חייב להגיד אותה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

הצעתי היא להעביר את ההצעה לוועדת הכספים.

אדוני סגן השר, לדעתי, העדר גיבוש תוכנית כלכלית רחבה גורם למצב של חוסר ודאות מוחלטת. עובדים בערפל, מבצעים דברים שלאכאורה נראים בלתי-מתוכננים. אביא כמה דוגמאות: פיתוח, פיתוחות, העלאות מחירים, כל הצעדים מהסוג הזה באים בשל העדר תוכנית כלכלית מגובשת, המונחת ומתבצעת בדרך המקובלת.

ההשפעה של הנושא הזה היא רחבה מאוד. מקוצר זמן אמנה רק כמה דברים. גרימת נזק חברתי, כלכלי, מורלי, ועוד הרבה דברים. זו פגיעה חמורה בציבור החלשים. במי עסקינן, אדוני סגן שר האוצר? כל הנושא הזה של מצרכי היסוד, על מי הוא בא להגן? — על אנשים מסכנים, על קשישים, על משפחות ברוכות-ילדים. אותו מצרך שנקרא חלב או עוף קפוא הוא דבר בסיסי לקיומם. אותו אנחנו הולכים למנוע מפיתיהם במידה כזאת ואחרת? איך זה קורה? אם שנהגה לקנות מספר מסוים של ליטרים ביום, היום היא מפחיתה זאת, כי הפרוטה אינה מצויה בכיסה. אותה אם מסכנה מקריית-שמונה ומדימונה, ומדרום-תל-אביב, חבר הכנסת בן-מנחם, כדאי שתשים לב, או משכונות בבני-ברק — הדבר נמנע ממנה.

ההשלכות שקשה לי להבין אותן — איך משרד מכובד לא מצליח ללמוד את ההשלכות הכלכליות-המקצועיות. ההתיקרויות בתשומות תגרומונה, לדעתי, לעליות מחירים נוספות.

גאולה כהן (התחיה):

זו הצעה לסדר-היום?

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
כן.

הדבר יגרום לפגיעה בסקטור העסקי. מי יבוא להשקיע במדינה שהכלכלה שלה נמצאת בלי חוף מבטחים, במצב של ספינה טובעת?

אני חושש מאוד, שהפגיעה בהשקעות תחבטא בכך, שאנשים מתוך-לארץ לא יבואו להשקיע פה. עליות מחירים גורמות אנדרלמוסה גם בציבור וגם בקרב ציבור המשקיעים. אני חושש מאוד, שעליות המחירים תגרום גם לעלייה בשיעור הריבית, ועל כך אני זועק חודשים רבים. הריבית היא רצחנית, ואם זה יגרום לעלייה נוספת בריבית, תהיה התוצאה חמורה.

אינני מבין איך אפשר לרצות להוריד את האינפלציה לאינפלציה חד-ספרתית. עליית מחירים תגרום אותנו לאינפלציה גדולה יותר, ושכרה יצא בהפסדה. אין אפשרות לדבר הזה. אם יש תוכנית, אנחנו הולכים שלב אחרי שלב. אני לא רואה את זה. לבי מנבא מרה בנושא הזה, ממש מרה. אתה יודע, אדוני סגן השר, שאני לא כלכלן.

גאל ביבי (המפלגה הדתית הלאומית):

— יאיר —

קריאות:

— — —

וממילא יכול היה האזרח לקנות מוצרים במחיר זול יותר. אלא שלמשלה קשה יותר לעשות את הרבר הזה, ולכן היא אינה עושה זאת. פונים לצעדים שקל לעשותם במקום לשנות מסגרות בצורה עניינית.

לדעתי, אי-אפשר לבטל את הסובסידיות. אנחנו נמצאים במשק בעל תנודות חריפות ביותר. הסובסידיות הן גם כלי תכנוני, ובלי תכנון אין חקלאות במדינה מודרנית. יש לי גם חשש, שאם אתה נותן כסף לעניים, לא תמיד הם משתמשים בו לקניית אוכל. לכן חשוב לתת סובסידיה למצרך.

לסיום, אני חושב שעיתוי העלאת המחירים לא היה טוב. צריך היה לחכות עד שיחלוף הגל העכור העובר עלינו בימים אלה ולדאוג לכלים לפיצוי השכבות החלשות, ואז אפשר היה אולי להוריד את הסובסידיות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

תודה לחבר הכנסת ביבי. אני מתקשה לראות את חבר הכנסת יאיר לוי, ולכן תמו המציעים בנושא זה. אני מבקש מסגן שר האוצר להשיב על ההצעות לסדר-היום.

סגן שר האוצר י' ביילין:

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, התאמת מחירי המוצרים המסובסדים היא אחת מאבני היסוד של תקציב המדינה לשנת 1989. ומטרתה לאפשר עמידה ביעדי תקציב הסובסידיות שאושר על-ידי הכנסת. אי-ערכונם של המחירים יגרום לחריגה תקציבית של 55 מיליון ש"ח.

התאמת מחירי המוצרים המסובסדים בשלב מאוחר יותר היתה מחייבת העלאת מחירים בשיעורים גבוהים באופן משמעותי, ומגבירה את עיוותי המחירים במשק. כמובן היה בה כדי לגרום לזעזועים חזקים במשק היצרני: להפחתת ביקושים ולהצטברות מלאים.

בהחלטת הממשלה מחודש ינואר 1989 בדבר תקציב 1989 הוחלט על מתן פיצוי לעליות החשומות של המחירים המסובסדים, דרך עדכון אוטומטי של המחיר ובשיעורים נמוכים. החלטה זו באה למנוע את הזעזועים החזקים שנגרמו במשק עקב עדכוני מחירים בשיעורים חריגים, כפי שנעשה בעבר וכן למנוע חריגות תקציביות שהגדילו את הגירעון המקומי.

עדכון מחירי מוצרי החלב נעשה בשיעור של 4.5%, על-מנת להתאים את עומק הסובסידיה לרמה התקציבית של 4% בממוצע.

מחירי העוף הקפוא השלם עורכנו בשיעור של 6.3%, על-מנת לבטל את הסובסידיה למשחשות, סובסידיה שנועדה לעיבוד התעשייתי. מעתה תרוכז הסובסידיה בעוף החי. העוף החי נמכר כחומר גלם למשחשות וכמוצר טרי בשווקים.

יש להפריד את הטיפול בנושא עדכוני מחירי המוצרים מהטיפול בשכבות מעוטות-היכולת. מתן פתרון לשכבות החלשות באמצעות הקפאת מחירים גורם לעיוותים כלכליים בלתי רצויים. הטיפול בשכבות אלה צריך להתמקד באמצעים הקיימים לצורך כך במסגרת הביטוח הלאומי.

אני מבקש להסיר את ההצעות מסדר-היום.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אני מבין שיש הצעה אחרת. בבקשה, חבר הכנסת יאיר לוי.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, אדוני סגן שר האוצר, חברי הבית, אני

איננה צודקת — אבל אין ספק שהנושא של סוכסידיות על מצרכי יסוד ראוי לליבון, ואני חושב שהמקום המתאים לכך הוא דווקא ועדת הכלכלה: אחר כך תהיה ועדת הכנסת, שתחליט איזו הצעה להעביר לאן.

מתחילת השבוע, כשמגיעים לכאן חברי הכנסת, ועד סוף השבוע, בישיבות במליאה, בישיבות בוועדות, כל הזמן אנו מוצפים בגורמים הרוצים עוד ועוד — תנו כסף, תנו כסף להתנחלויות, תנו כסף לעיירות הפיתוח, תנו כסף לשכבות המצוקה, תנו, תנו, תנו, אחר כך באים ואומרים: אסור להעלות מסים, אל תעלו מסים: אומרים שלא יפה לעשות אינפלציה, אל תדפיסו כסף.

רבותי, העסק הזה לא הולך. זה לא רציני. מי שמבקש למנוע ייקור של מוצרים מסוכסדים צריך להבין, שהוא מציע לסבסד בעיקר את העשירונים העליונים. המאסה של הציבור לא נמצאת בשכבות המצוקה. נכון ששכבות המצוקה צורכות יותר לחם ויותר חלב יחסית להכנסתן, אבל אם אתה מסבסד את העשירונים התחתונים, בד בבד עם זאת אתה מסבסד את העשירונים העליונים.

אני חושב שהתמונה שהציגה כאן חברת הכנסת אלוני, על הבושה הגדולה של השלמת הכנסה, איננה במקומה כלל ועיקר. המנגנון של השלמת הכנסה הוא מנגנון מכובד, ואין בו שום השפלה. במקום לעשות אותו עוול שוב ושוב ולסבסד את מוצרי היסוד לכל הציבור, נכון נהגה הממשלה כשהפחיתה את הסוכסידיה. לדעתי, צריך להפחית יותר ויותר את הסוכסידיות למצרכים המסוכסדים, למעט מוצר אחד, שאני תומך בסבסודו, והוא התחבורה הציבורית. זאת לא משום שהשכבות הנחשלות משתמשות בתחבורה הציבורית, בין היתר משתמשים בה גם בני טובים ובני עשירים, בעיקר בני נוער, אלא משום שיש לנו עניין להרחבת התחבורה ציבורית כדי להוריד כלי רכב פרטיים מהכבישים.

אף שאינני מסכים לדברים שנאמרו פה, ראוי העניין לליבון יסודי, יש לבחון מה היא המדיניות הנכונה שעל המדינה לנקוט בנושא הסוכסידיות. אני מציע שהצעתה של חברת הכנסת שולמית אלוני תועבר לוועדה. אולי צריך להעביר את כל ההצעות האחרות לוועדה, ואולי גם סגן השר מסכים שכל ההצעות יועברו לוועדה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

יש ברית כוהנים. חבר הכנסת רן כהן מבקש להעביר את הצעתה של חברת הכנסת גאולה כהן לוועדה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את הצעתה של חברת הכנסת גאולה כהן לוועדת העבודה והרווחה. נוכח התחייבותו של שר האוצר השבוע לפצות את השכבות החלשות ואת מקבלי הקצבאות בגין העלאת המחירים האחרונה, נדמה לי שוועדה צריכה לעקוב אחרי העניין, וזאת הדרך הטובה ביותר לעשות זאת.

חבר הכנסת פורז, לדאכוני אתה טועה ומטעה. ברגע שנתנים סוכסידיות למוצרי היסוד, הן נלקחות באופן פרוגרסיבי, כלומר יותר מבעלי היכולת, והן ניתנות באופן פרוגרסיבי, כלומר יותר לחסרי היכולת. בהתנגדות שלך אתה מציע להעשיר את העשירים ולהפוך את העניים לעניים יותר.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, חברת הכנסת אלוני איננה, אני מניח שהיא תסכים להעביר את הצעתה לוועדה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת ביבי, כאן אין "אידי", יש חבר הכנסת לוי.

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אדוני היושב-ראש, אני מודה לך על הסובלנות. הרשימה שבידי ארוכה, הזמן קצר. עשיתי תרגיל לא יפה לכאורה, אבל לא היתה לי ברירה אלא לומר דברים אחרים. אני מבקש, אדוני סגן השר, כדי שהשוק שלנו לא יהיה ב"שוק", כדי שנוכל לקיים מערכת כלכלית יציבה, בריאה וטובה, כדי שהאמהות בקריית-שמונה, בדימונה, בכפר-שלם, בדרום בני-ברק, בפרדס-כ"ץ, יחיו בהרגשה שהפרוטה המצויה בכיסן תספיק לקיום כזה ואחר — אני מבקש ותובע: א. תוספת יוקר מיידית, אף שזה סותר את מה שאמרתי. אין ברירה. חייבים להעניק לציבור תוספת יוקר, כי כוח הקנייה שלו הצטמק מאוד; ב. פיצוי מידי למשפחות שנפגעו כתוצאה מהדבר הזה — — —

גאולה כהן (התחיה):

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
חברת הכנסת גאולה כהן, אני מפריע?

הי"ר מ' וירשובסקי:

אתה תורג הרבה מאוד מהזמן.

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

אני מסכים. אני מבקש שלא לערוך יותר פיתוחונים או פיתוחים, לא לערוך יותר — — —

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):
מה זה?

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

לא להעלות מחירים עד לאחר שנראה תוכנית כלכלית מגובשת ומסודרת, שהשלכותיה, ואת חלקן מניתי בפניכם, לא יהפכו להיות בומרנג נגדנו ונגד כל התוכנית שרוצים לבנות ועד היום לא ראיתי אותה. יש לבוא עם התוכנית הזאת, ואז אפשר יהיה להגיד: ציבור יקר, אנחנו נמצאים במצב לא נוח מבחינה כלכלית. כולנו צריכים לתרום, כל אחד את חלקו. אני מבטיחך, אדוני סגן השר, שגם האמהות מקריית-שמונה ומדימונה ירצו להתחשב בדבר הזה, כי המדינה חשובה לכולם, בלי יוצא מן הכלל. "מצרך מסוכסד" כשמו כן הוא, הוא בא לסבסד מצרכים לאנשים הזקוקים לכך. אנא, הבה לא נמנע את זה מפיותיהם. אני מודה לך, אדוני היושב-ראש. אני חוזר על בקשתי. יושב כאן יושב-ראש ועדת הכספים, איש נכבד בפני עצמו, ואני מבקש שנקיים דיון רחב ומעמיק בוועדת הכספים — — —

הי"ר מ' וירשובסקי:

את ההצעה של מי אתה מציע להעביר לוועדה?

יאייר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):

של ידידי חבר הכנסת יגאל ביבי מטבריה.

הי"ר מ' וירשובסקי:

יש הצעה אחרת? יש הצעה אחרת של חבר הכנסת פורז להעביר לוועדה את הצעתה של חברת הכנסת שולמית אלוני. בבקשה.

אברהם פורז (תנועת המרכז — שינוי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מציע להעביר את הצעתה של חברת הכנסת שולמית אלוני לוועדה. זאת לא משום שאני חושב שהיא צודקת בטיעוניה — אני חושב שהיא

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
היא הסמיכה אותי להסכים בשמה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברת הכנסת גאולה כהן, האם את מסכימה שהצעתך תועבר לוועדה?

גאולה כהן (התחיה):
כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת יגאל ביבי, האם אתה מסכים להעביר את הצעתך לוועדה?

יגאל ביבי (המפלגה הרתית הלאומית):
כן.

היו"ר מ' וירשובסקי:

אם אין התנגדות, תהיה לנו הצבעה אחת. יש הצעה להסיר את שלוש ההצעות מסדר-היום, ויש הצעות להעביר את שלוש ההצעות לוועדה.

גאולה כהן (התחיה):

יש הצעה להסתפק בהודעה שחצי שנה לא תהיה התייקרות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

האם יש לסגן השר רצון להודיע משהו? אני מציע, אדוני סגן השר, שלא נעשה דברים באוויר. אנא בוא, אתה מוכן לבוא למיקרופון או לדון ולומר מה אתה מציע?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הזמן לכך היה כשהוא עלה לדון והשיב על ההצעות.

היו"ר מ' וירשובסקי:

זה נכון. אתה צודק, חבר הכנסת תופיק טובי, אבל אם לסגן השר יש מה לומר, נשמע זאת כולנו, והדבר יירשם בפרוטוקול. הוא לא חייב. מבחינה פרוצדורלית הוא היה צריך להציע להסתפק בהצעתו, ואז הייתי שואל אם הם מסכימים או לא. אם היו מסכימים, היה נגמר העניין בזה. אם לא היו מסכימים, היו שומעים את ההערות בעניין ההעברה לוועדה. אנחנו עכשיו במצב פרוצדורלי קשה. אדוני סגן השר, אם אתה מוכן להגיד משהו, בבקשה, אבל מבחינת ההצבעה קצת איחרנו את הרכבת. או שמא אתה מוכן לשנות את עמדתך ולהסכים שהנושא יועבר לוועדת הכספים? סגן השר, בבקשה.

סגן שר האוצר י' ביילין:

כבוד היושב-ראש, אני מודע לבעיה הפרוצדורלית ומציע להסתפק בהודעתי מעל הדוכן.

גאולה כהן (התחיה):

לא תהיה התייקרות במשך — — —

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, הואיל וההודעה היתה ללא תוספת על מה שאמר סגן השר קודם, הוא אמר את הדברים באיחור, אין מנוס מלהצביע על ההצעות.

עדנה סולודר (המערך):

תצביע ודי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הוא אמר שהוא מבקש להסתפק בהודעתו. אתה צריך לשאול אותם, אם הם מסכימים או לא.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת טובי, אני מרכין את ראשי בפני הניסיון הפרלמנטרי העשיר שלך, העשיר מזה שלי לאין שיעור. אבל אחרי שכבר נימקו מדוע צריך להעביר זאת לוועדה, אני חושב שאנחנו יוצרים פה קושי מסוים. אני חושב שאחרי דבר כזה צריך להחליט אם להעביר את הנושא לוועדה או להסירו מסדר-היום.

מי שחושב שצריך להסיר מסדר-היום — יצביע כך; מי שחושב שצריך להעביר לוועדה — יצביע כך. אני לא הייתי רוצה לשחק עם הכללים שקבענו במשך שנים רבות, שההצעה להסתפק בהודעה באה לפני שעושים את הסיכוב בעניין ההצעה האחרת. ולא, אין טעם להצעה אחרת.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מאחר שהוסברו הכללים, יש דבר אחד שאי-אפשר לדלג עליו. נעשה צעד חדש ששכבה מסוימת ניזוקה ממנו. יש צורך בגורם פרלמנטרי שיעקוב, אם היא תקבל פיצוי או לא. לכן הנושא צריך להישאר בסדר-היום.

היו"ר מ' וירשובסקי:

חבר הכנסת טובי, בזה בעצם מסתיים הוויכוח הרעיוני בינינו בנקודה הזאת, כיוון שחבר הכנסת כהן אמר שהוא מתנגד, הוא אינו מסתפק בהודעה.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. אם אין התנגדות, אנחנו מצביעים על כל ההצעות יחד. מי שהוא בעד העברת ההצעות האלה לוועדה, יצביע בעד. מי שהוא נגד — יצביע נגד. נא להצביע. מי שהוא בעד העברת ההצעות לוועדה — יצביע בעד, ומי שהוא בעד עמדתו של סגן השר להסיר — יצביע נגד. בבקשה.

ה צ ב ע

בעד ההצעה להעביר את הנושא לוועדה	— 7
נגד	— 7
נמנעים	— אין

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, אני רוצה להודיע: אני לא השתתפתי בהצבעה הזאת לא משום שלא רציתי להצביע, אלא משום מוגבלותי — אינני יכול להשתמש במכשיר הזה כאן. לכן אני מודיע, שאני מצרף את קולי בעד העברת הנושא לוועדה.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הצעה נוספת.

אברהם שוחט (המערך):

חברת הכנסת ארכלי-אמולוניו לא הצביעה.

היו"ר מ' וירשובסקי:

היתה הצבעה. לא עשיתי הצבעה חוזרת. צירפתי את קולי לתוצאות.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הריון נגמר.

יאיר לוי (התאחדות הספרדים שומרי תורה):
הצבעה חוזרת.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
חבר הכנסת יאיר לוי, מה קרה? מורידים מכם כסף?

היו"ר מ' וירשובסקי:

חברי הכנסת, לא תהיה הצבעה חוזרת. ועדת הכנסת תקבע לאיזו ועדה יועבר הנושא.

היו"ר מ' וירשובסקי:
סליחה, גברתי, אני לא הטיתי שום הצבעה. אני הודעתי על התוצאות.

הודעתי לכם שיש לי זכות הצבעה. לא יכולתי להצביע מטעמים שאינם תלויים בי.

חברי הכנסת, תם סדר-היום. הישיבה הבאה של המליאה תתקיים ביום ב', ז' בתמוז התשמ"ט, 10 ביולי 1989, בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

קריאה:
— — —

הישיבה ננעלה בשעה 16:31.

נספחות

א. סדר-היום לישיבות פ"א — פ"ג

- א. שאלות בעל-פה.
- ב. שאלות ותשובות.
- ג. הצעת ועדת הכנסת לדחות ערעורים על תוצאות הבחירות לכנסת השנים-עשרה.
- ד. הצעת חוק החברות הממשלתיות (תיקון מס' 2), התשמ"ט — 1989 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ה. סקירת שר המדע והטכנולוגיה על פעולות משרדו.
- ו. ערעור על החלטת ועדת הכספים המאשרת הוראות ב-
 1. צו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 26), התשמ"ט — 1989;
 2. צו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 32), התשמ"ט — 1989;
 3. צו תעריף המכס והפטורים ומס קנייה על טובין (תיקון מס' 34), התשמ"ט — 1989.
- ז. סקירת שר הפנים על פעולות משרדו.
- ח. הצעת חוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) (תיקון מס' 6), התשמ"ט — 1989 (קריאה ראשונה).
- ט. הצעות לסדר-היום.
- י. הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 6), התשמ"ט — 1989 (קריאה ראשונה).
- יא. הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14), התשמ"ח — 1988 (קריאה ראשונה).
- יב. הצעת חוק שירות ביטחון (תיקון מס' 4), התשמ"ט — 1989 (קריאה ראשונה).
- יג. הצעת-חוק הפטנטים (תיקון), התשמ"ט — 1989 (קריאה ראשונה).
- יד. הצעת חוק האזרחים הוותיקים, התשמ"ט — 1989 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- טו. הצעת חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 11), התשמ"ט — 1989 (קריאה ראשונה).
- טז. סקירת שר החוץ על פעולות משרדו — גמר הדיון.
- יז. סקירת שר התיירות על פעולות משרדו — גמר הדיון.
- יח. סקירת שר התקשורת על פעולות משרדו — גמר הדיון.
- יט. סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו — גמר הדיון.
- כ. הצלת יהודי תימן — הצעות חברי הכנסת א' מזרחי, ע' עלי וא' גמליאל.
- כא. דרך קבלת ההחלטות וכיצד בכל הקשור לעליית יהודי מרוקו — הצעת חבר הכנסת ש' דיין.
- כב. היערכות לקליטת עלייה מברית-המועצות — הצעות חברי הכנסת ג' כהן, ר' איתן וצ' לוי.
- כג. שחיקתן של מערכות קליטת העלייה בגלגלי הביורוקרטיה — הצעת חבר הכנסת י' ביבי.
- כד. הסכם תוספת היוקר — הצעות חברי הכנסת רן כהן, א' פורז, ח' רמון, א' מזרחי וי' שמאי.
- כה. זיהום המים בצפון הארץ — הצעות חברי הכנסת מ' וירשובסקי, ח' טובי, י' צבן וע' סולודר.
- כו. החלטת מועצת המנהלים של חברת חשמל למקם תחנת כוח בצפון — הצעת חברת הכנסת ש' ארבל-אלמזלינו.
- כז. עומס המשכנתאות — הצעת חבר הכנסת ח' אורון.
- כח. ספינות הקווינו במפרץ אילת — הצעות חברי הכנסת ש' ארבל-אלמזלינו וא' ורדיגר.
- כט. הריסת בתים בעיירות הפיתוח בדרום — הצעות חברי הכנסת ש' אלוני, ע' פרץ וא' גמליאל.
- ל. ייבוא פועלים מחוץ-לארץ — הצעות חברי הכנסת ח' אורון, מ' בריזהר וע' לנדאו.
- לא. הגליל — בסדר העדיפויות הלאומי — הצעת חבר הכנסת מ' גולדמן.
- לב. אומרים "כן" לבקעת-הירדן — הצעת חברת הכנסת ע' סולודר.
- לג. מחירי התחבורה הציבורית — הצעת חבר הכנסת א' גמליאל.
- לד. רצח תושב אריאל — הצעות חברי הכנסת ח' אורון, י' שריר, ע' סולודר, י' נאמן, צ' הנגבי, צ' לוי, ש' דיין ור' איתן.
- לה. עיירות הפיתוח.
- לו. הצעת חוק מגן-דוד-אדום (הוראת שעה), התשמ"ט — 1989 (קריאה ראשונה).
- לז. הצעות חוק של חברי הכנסת.

ב. הצעות לסדר-היום לישיבות פ"ב ופ"ג

- 378 — 379. מוזיאון תל-אביב — הצעות חברי הכנסת ד' צוקר וח' פארס.
- 380 — 381. סמים במגזר הערבי בישראל — הצעות חברי הכנסת ע' דראושה ונ' מסאלחה.

ג. הצעת חוק החברות הממשלתיות (תיקון מס' 2), התשמ"ט — 1989

1. תיקון סעיף 63א

בסעיף 63א לחוק החברות הממשלתיות, התשל"ה — 1975, המלים "בחוץ-לארץ" — יימחקו.

¹ ס"ח התשל"ה, עמ' 132: התשמ"ו, עמ' 168.

ד. הודעת שר הביטחון בעקבות מסקנות ועדת החוקה, חוק ומשפט בנושא:

הפסקת הופעת עורכי-דין בפני בתי-המשפט הצבאיים באזורי יהודה ושומרון*

ביקור עורכי-דין בבתי-מעצר — קוימו פגישות עם נציגים של עורכי-דין ונתגבשו הסדרים בעניין ביקורם במתקני הכליאה השונים. לא נראה כי יש כיום בעיה בתחום זה.

ד. נוהלי חיפוש ורישום חפצים שניטלו מהעציר — הופצה הנחיה משפטית בעניין הנהלים המחייבים בזמן ביצוע חיפוש. לאחרונה שוננה הנחיה זו פעם נוספת.

ה. שמיעת משפטים — נעשו מאמצים רבים על-מנת לייעל את מערכת בתי-המשפט הצבאיים באזורי יהודה ושומרון ובאזור חבל-עזה. לאחרונה הותקנה בהם מערכת מחשב כדי לקיים שליטה טובה יותר על התיקים המתנהלים בהם וכן הוספו שופטים. עם זאת יש לזכור, כי מערכת המשפט צריכה להתמודד עם אלפי נאשמים הכופרים באשמה המיוחסת להם, דבר המחייב ניהול משפטי הוכחות — לעתים ארוכים — והמביא לסתימת בתי-המשפט.

ו. משפטים מהירים — בתי-המשפט ממשיכים לנהל כמקודם משפטים מהירים נגד נאשמים שנעצרו במהלך הפרות סדר. המשפטים אלה מתנהלים במקביל ללוח המשפט הרגיל של בתי-המשפט.

הקריה, כ"ז בסיוון התשמ"ט
29 ביוני 1989

לכבוד
מר דב שילנסקי
יושב-ראש הכנסת
ירושלים
נכבדי,

ביום 28 במרס 1989 העברת אלי מסקנות ועדת החוקה, חוק ומשפט בנושא: "הפסקת הופעת עורכי-דין בפני בתי-המשפט הצבאיים באזורי יהודה ושומרון".

ביקשתי להודיעך, בתוך שלושה חודשים, על כל פעולה בעקבות המסקנות.

להלן הדיווח שקיבלתי:

א. הודעה למשפחה על מעצרו של אדם — נראה כי חל שיפור בתחום זה. עם זאת, נבדקת האפשרות לצעור צעד נוסף על-ידי העברת הודעות טלפוניות למשפחות, במידת האפשר.

ב. הודעה לעצור על עילת מעצרו — הופצה הנחיה, שלפיה יש להודיע לעצור על עילת מעצרו עם ביצוע המעצר. במידה שזו ידועה לכוח העוצר, או בסמוך לאחר שהעציר מוכא למתקן מעצר.

* הונחו על שולחן הכנסת ביום ט"ז באדר ב' התשמ"ט — 23 במרס 1989.

בברכה,
יצחק רבין
שר הביטחון